

T.C.

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

SİBEL ÜST

KEŞFİ

TE'DİB-NÂME
(İNCELEME- METİN)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ

YRD. DOÇ. DR. SELAMİ ECE

ERZURUM-2006

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	II
ABSTRACT.....	III
ÖNSÖZ.....	IV
KISALTMALAR	V
TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ	VI
GİRİŞ.....	1
1. BİRİNCİ BÖLÜM	
1.1. KEŞFİ.....	3
1.1. a. Hayatı.....	3
1.1. b. Edebî Kişiliği.....	4
1.2. TE'DİB-NÂME.....	8
1.2.1. ŞEKİL ÖZELLİKLERİ.....	8
1.2.1.a. Nazım Şekli.....	8
1.2.1.b Vezin ve Kafiye.....	8
1. 2. 2. MUHTEVA.....	11
1. 2. 2. a. Özet.....	11
1. 2. 2. b. Eserin Türü ve Özellikleri.....	12
1. 3. DİL VE İMLA ÖZELLİKLERİ.....	18
2. İKİNCİ BÖLÜM	
2.1. FİHRİST.....	22
2.2. NÜSHA TAVSİFİ.....	25
2.3. TRANSKRİPSİYONLU METİN.....	26
SÖZLÜK	165
A. İNCELEME DİZİNİ.....	191
B. METİN DİZİNİ.....	194
SONUÇ.....	195
KAYNAKLAR.....	196
ÖZGEÇMİŞ.....	199

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KEŞFİ

TE'DİB-NÂME
(İNCELEME-METİN)

Sibel ÜST

Danışman:Yrd. Doç. Dr. SELAMİ ECE

2006- SAYFA: VI+199

Jüri:

Doç.Dr. Turgut KARABEY

Yrd. Doç. Dr. Selami ECE

Yrd. Doç. Dr. Sedat ADIGÜZEL

Keşfi, 16. yüzyılda yaşamış bir şairdir. 1343 beyitten oluşan Tedib-nâme adlı eseri Oğlu Ata için yazmıştır. Keşfi'nin amacı hayat hakkındaki tecrübelerini oğluna aktarmaktır.

Eserin tek nüshası olup Atatürk Üniversitesi Seyfettin Özege Kitaplığı Agah Sırrı Levent'den satın alınan yazmalar arasında 269- 271 numarayla kayıtlıdır.

ABSTRACT

MASTER THESIS

KEŞFİ

TE'DİB-NÂME
(ANALYSIS-TEXT)

SİBEL ÜST

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Selami ECE

2006- PAGE: VI+ 199

Jury:

Assoc. Prof. Dr. Turgut KARABEY

Asist. Prof. Dr. Selami ECE

Asist. Prof. Dr. Sedat ADIGÜZEL

Keşfi is a poet who lived in the 16th century. Keşfi produced Tedib-nâme which consists of 1343 couplets, and presented it to his son Ata. Keşfi's aim is to give his own experiences about the life to his son.

The only copy of the mesnevi discovered is recorded as the 269-271 st number among the manuscripts purchased from Agah Sırrı Levent at Central Library of Atatürk University (Seyfettin Özege).

ÖNSÖZ

Üzerinde çalıştığımız bu eser 16. yüzyıla ait nasihatnâme türünde yazılmış bir mesnevidir. Eser, türünün özelliği sebebiyle o dönem insanının ahlâk kurallarına, toplum hayatına bakışını, dünya görüşünü aksettiren ipuçları verir. Dil özelliklerine bakıldığında eser, Eski Anadolu Türkçesinden Osmanlı Türkçesine geçiş dönemini yansıtır. Geçiş dönemi olması hasebiyle farklı yapıları bir arada barındırmaktadır. Dolayısıyla eser, zengin dil malzemesine sahiptir.

Tedibnâme’de bir şair babanın oğluna hayat hakkında söyleyebilecekleri çarpıcı bir şekilde anlatılmıştır. Yaşayıp geçirdiği her on yıllık dönemin oğluna ne verip ne aldığı ortaya konulmuş ve bu durum karşısında önceden uyarılan çocuğun sergilemesi gereken tavır belirlenmiştir.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi eser bir geçiş dönemi ürünüdür. Bu sebeple Eski Anadolu Türkçesi dönemi dil özellikleriyle beraber Farsça ve Arapça etkilerin görüldüğü Osmanlı Türkçesi de yer yer kendisini gösterir. Şairin, eserinde bu iki dönemin özelliklerini harmanladığı tespit edilmektedir. Eserde başlıklar Farsça’dır.

Eserin incelemesi iki ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde şairin hayatı ve edebî kişiliği hakkında elde ettiğimiz veriler ortaya konulmuştur. Ardından eserin tavsifi, şekil(vezin-kafiye), muhteva(özet-eserin tür özellikleri) ve dil ve imlâ özellikleri ortaya konulmuştur. İkinci bölümde eserin transkripsiyonlu metnine yer verilmiştir. Daha sonra daha çok fonksiyonel olarak düzenlenmiş sözlük bulunmaktadır.

Çalışmam sırasında bana yol gösteren danışman hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Selami ECE’ye, alâkaları ve yardımlarından dolayı değerli hocalarım Doç. Dr. Turgut KARABEY ve Doç. Dr. Avni GÖZÜTOK’a, desteğini ve yardımını esirgemeyen hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Mehmet Dursun ERDEM’e ve gösterdiği anlayış için hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Erdoğan ULUDAĞ’a teşekkürü bir borç bilirim.

Çalışmamızın eksik ve kusurlarının hoş görülmesi ve ilim dünyasına faydalı olması umuduyla...

KISALTMA VE İŞARETLER

a.g.e	Adı geçen eser
a	Yazma nüshanın sol yüzü
Ar.	Arapça
b	Yazma nüshanın sağ yüzü
c.	Cilt
Fars.	Farsça
İtal.	İtalyanca
S.	Sayı
s.	Sayfa
Tr.	Türkçe
v.d.	Ve diğerleri
Yun.	Yunanca
[]	Yazmaya tarafımızdan eklenenler

TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ

Bu çalışmada, metne uygulanan transkripsiyonda aşağıdaki hususlara uyulmuştur.

ث	:s	ط	:t
ح	:h	ظ	:z
خ	:h	ع	:‘
ذ	:z	غ	:g
ص	:ş	ق	:k
ض	:z	گ	:ñ
		ء	:’

ABSTRACT

MASTER THESIS

KEŞFİ

TE'DİB-NÂME
(ANALYSIS-TEXT)
SİBEL ÜST

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Selami ECE

2006- PAGE: VI+ 199

Jury:

Assoc. Prof. Dr. Turgut KARABEY

Asist. Prof. Dr. Selami ECE

Asist. Prof. Dr. Sedat ADIGÜZEL

Keşfi is a poet who lived in the 16th century. Keşfi produced Tedib-nâme which consists of 1343 couplets, and presented it to his son Ata. Keşfi's aim is to give his own experiences about the life to his son.

The only copy of the mesnevi discovered is recorded as the 269-271st number among the manuscripts purchased from Agah Sırrı Levent at Central Library of Atatürk University (Seyfettin Özege).

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KEŞFİ

TE'DİB-NÂME
(İNCELEME-METİN)

Sibel ÜST

Danışman:Yrd. Doç. Dr. SELAMİ ECE

2006- SAYFA: VI+199

Jüri:

Doç.Dr. Turgut KARABEY

Yrd. Doç. Dr. Selami ECE

Yrd. Doç. Dr. Sedat ADIGÜZEL

Keşfi, 16. yüzyılda yaşamış bir şairdir. 1343 beyitten oluşan Tedib-nâme adlı eseri Oğlu Ata için yazmıştır. Keşfi'nin amacı hayat hakkındaki tecrübelerini oğluna aktarmaktır.

Eserin tek nüshası olup Atatürk Üniversitesi Seyfettin Özege Kitaplığı Agah Sırrı Levent'den satın alınan yazmalar arasında 269- 271 numarayla kayıtlıdır.

GİRİŞ

16. yüzyıl Osmanlı Devleti'nin gücünü kanıtladığı bir dönemdir. Ülke gelişimini sürdürmüş imparatorluk durumuna gelmiştir. Anadolu tam anlamıyla bir Türk yurdu hâline gelmiş, Suriye, Hicaz ve Mısır ülke topraklarına dahil olmuştur. Kanuni Sultan Süleyman döneminde de Avrupa sınırları zorlanmıştır.

Ülkenin ekonomik ve sosyal durumunun son derece müsait olması edebiyatı ve sanatı da olumlu yönde etkilemiştir. Fethedilen topraklardaki sanatçılar ülkeye getirilmiş ve bizzat sultan tarafından taltif edilmişlerdir. Bu durum edebiyat ve sanatın gelişmesine katkıda bulunmuştur.

Bu yüzyılda İran şiirinin etkisi görülmeye devam etse de Fuzûlî, Hayalî, Bâkî gibi Türk şairlerinin de örnek alabileceği usta şairler yetişmiştir. Şiir tekniğindeki başarı ve aruzun ustalıkla kullanılması, zengin hayal dünyası ve İran şairlerinde bulunmayan incelikler bu dönem şiirine taşınmıştır. Artık şiir kendi üslubunu kazanmıştır. Buna paralele olarak şiire süslü bir dil hakimdir.

16. asır, Osmanlı şiirinin her alanda zirveye taşındığı bir dönemdir. Bu dönemde dinî-tasavvufî-ahlâkî mesnevilerin muhteva yönünden bir hayli zengin olduğu bilinmektedir. Dinî içerikli konular genellikle Allah'ın 99 güzel isimi, mevlidler, gazavatnâmeler, v.s. olarak belirlenmiştir. Elimizdeki eser de ahlâkî – didaktik bir eserdir. Nasihatnâme türünün bir örneği niteliğindedir.

Şair, oğluna çocukluktan başlayarak gençlik, olgunluk ,yaşlılık dönemlerinde insan yaşamındaki çeşitli meseleleri içeren bir öğüt/nasihat kitabı hazırlamıştır.

Eserin istinsah tarihi ve müstensihi belirtilmemiştir. Dolayısıyla eserin yazım dönemini şairin yaşamış olduğu dönem itibariyle 16. yüzyıl olarak kabul edilmiştir. Mesnevilerde başta çoğunlukla kaside şeklinde, tevhid, münacat, Hz. Peygamber ve halifeler için söylenmiş natler, kitabın adına yazıldığı kişi adına övgü, kitabın yazılış nedenini açıklayan bölüm yer alır. Ancak Te'dib-nâme'de klasik mesnevilerde karşılaşılan bu düzene rastlanmaz. Şair, eserinde maksadını belirterek doğrudan konuya girmiştir.

Çü bende ğaraž yođ murādım hemān

Naşıhatdür itdim bil ey nağd-i cān

Eserde her sayfa on beş satırdır. Ancak bazı sayfalar on beş satırdan fazladır. 166/b-18, 167/a-18, 167/b-18, 168/a-20, 168/b-19, 175/b-18, 176/a-17, 176/b-19 satır sayısına sahiptir.

Eserin transkripsiyonunda metne sadık kalınmıştır. Ancak noktalı harflerin unutulmuş ya da ihmal edilmiş noktaları tarafımızdan tamamlanmıştır. Bazı kelimelerin harflerinde eksiklikler bulunmaktadır. Bu durum için de gerekli görülen kelimeler için köşeli parantez kullanılarak gerekli düzeltme yapılmıştır.

I. BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. KEŞFİ

1.1. a. Hayatı

Yazar hakkındaki bilgiler tezkire ve edebiyat tarihlerinden faydalanılarak ortaya konulmuştur. Ulaşılan kaynaklarda birden fazla Keşfi adını kullanan şaire rastlanması, Te'dib-nāme şairinin kimliğini sağlıklı bir şekilde meydana çıkarmak için bu mahlası kullanan diğer şairleri de bu bölümde zikretmeyi zorunlu hale getirmiştir. Anadolu' da yazılan ilk Türkçe tezkire olan Sehî Bey'in tezkiresinde Bayezid camiinin buhurcusu ve İstanbullu Keşfi mahlaslı bir tek kişiden bahseder.

Latîfî, biri İstanbullu diğeri Saruhanlı iki Keşfi' ye yer verir. Saruhanlı Keşfi'nin yazdığı mevlidi Süleyman Çelebi'nin mevlidinden sonra yazılan en güzel mevlid olarak göstererek şairi yüceltir.

Ardından Hasan Çelebi de tezkiresinde iki farklı Keşfi''ye yer vermiştir. Biri, Germiyan vilayeti'nin Gedus kasabasından ve Hasbî'nin kardeşi Keşfi'dir. Diğeri Edirneli ve mutasarrıf bir Keşfi'dir.

Daha sonraları Sicill-i Osmani'de dört farklı Keşfi'nin varlığı söz konusudur. İlki eserimizin yazarı olan Keşfi'dir. “ Kidosîdir. Hüseyin birâderi olup, Sultan Bayezid Camii'de ibtidâ Buhurcu olan budur. 950 (M. 1543)'de fevt oldu. Şair, sâhib-i divandır.”¹ İkinci olarak, Hasan Çelebi'nin de bahsettiği, Edirneli, mutasarrıf Bir Keşfi'ye yer vermiştir. Üçüncü olarak Keşfi Çelebi adında ve Manastırlı bir Keşfi sıralanmıştır. Son olarak Bolulu, müderris, Kudüs mollası olan Keşfi Abdullah Efendi eserde söz konusu edilmiştir. Kamusu'l- A'lam'da da mahlası Keşfi olan iki şaire yer verilmiştir. “...Diyâr-ı Germiyan'da Gedüs kasabından olup, Hasbî'nin kardeşidir.”² İfadesi ilk Keşfi için kullanılır. Daha sonra “ Hindistan şu'arasından dahi iki zatın mahlası olup, birincisi (Mir Muhammed Salih) Cihangir Şah'ın zamanında yaşamış;...ikincisi (Şah Muhammed Selametü'l-lah) Farsî bir divanın sahibidir.”³

Kaynaklarda birden fazla Keşfi'nin olması eserimizin yazarının tespit edilmesinde zorlayıcı unsur olsa da; şairin ‘Atâ adında bir oğlunun olması ve eserini oğlu için yazmış olması şairimizi doğrulama açısından önemli bir ipucudur. Dolayısıyla Tedib-

¹ Mehmed Süreyyâ,Sicill-i Osmani yahud Tezkire-i Meşâir-i Osmâniye, haz. Mustafa Keskin, vd., s. 90.

² Şemseddin Sami, Kamusu'l- A'lam, s.3864

³ Şemseddin Sami, a.g.e.,s.3864

nâme adlı eserin yazarı şair Hasbî'nin kardeşi, Bayezid Camii'nin buhurusu ve Gedizli Keşfî'dir.

16. yüzyıl Divan şairidir. Sehî ve Latîfî tezkirelerinde İstanbullu olduğu belirtilirken diğer kaynaklarda Gedizli olduğu kayıtlıdır. “Germiyan vilâyetinden Gediz nâm kasabadandır.”⁴ “Vilâyet-i Germiyan'da Gedüs nâm kasabadan Keşfî misâl baş çıkarmışdır.”⁵ Ayrıca Hasan Çelebi tezkiresinde Latîfî'nin Keşfî'yi İstanbullu olarak tanıtmamasının bir yanığı olduğunu belirtir ve nedenini şöyle açıklar. “Zahir budur ki Monlâ Latîfî'nün İstabullıdır diyü yazduğı Keşfî budur. Kesret-i müddet temekkünine binâ' en İstanbullu sanmışdır.”⁶

Şaire yer veren tüm kaynaklarda Sultan Bayezid'in İstanbul'da yaptırdığı camiin buhurusu ve şair Hasbî'nin biraderi olduğu bilgisi mevcuttur. “Keşfî Efendi, Gedüsli, Bayezid Camii buhurusı, şâir Hasbî'nün biraderidir.”⁷ Buna ilaveten kaynaklarda şairin yaptığı işten duyduğu memnuniyet de belirtilmiştir. “Sultan Bâyezîd merhûm câmi'ini yapdukda evvela Keşfî ba'dehû biraderi Hasbî daha sonra birader-zâdesi Sabrî 'akabince onun oğlu 'Atâ buhurcı olmışdır. Zugmlarınca şu'arânun ocağı bizüm hanedânımızdır diyü iftihârları zuhûr bulmışdır.”⁸

Keşfî'nin vefat tarihi kaynaklarda farklı tarihler ile zikredilir. “Vefat tarihi 1538 ve 1543 diye değişiklik göstermektedir.”⁹ Bu bilgi Tuhfe-i Nâilî'de ise Hicri ve Miladi tarihler de belirtilerek verilmiştir. “Vefatı 945 H., 1538 M., Sehî İstanbullu olduğunu ve H. 950'de vefat ettiğini yazar.”¹⁰

1.1. b. Edebî Kişiliği

Ulaştığımız kaynaklarda Keşfî'nin edebî kişiliği hakkında farklı yaklaşımlar mevcuttur. Bazı kaynaklar şairi överken, bazı kaynaklar şairin edebî yönünün gelişmediğini ifade eder.

Sehî Bey, Heşt- Behişt'te şair için olumlu bir yaklaşım sergiler. “Molla Sebâyi'nin öğrencisidir. Çok maarife sahip, tasavvufa mayil, kimsedir. Gazel ve kasidesi pek

⁴ Mustafa İsen (1), Künhü'l- Ahbâr'ın Tezkire Kısmı, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Doktora Tezi, s. 164

⁵ Kınalızade Hasan Çelebi, Tezkiretü's- Şuarâ, haz. İbrahim Kutluk s. 819

⁶ İsen (1), a.g.e., s. 164

⁷ Mehmet Nâil Tuman, Tuhfe-i Nâilî, , Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri, haz. Cemal Kurnaz, Mustafa Tatçı, s. 852

⁸ İsen (1), a.g.e., s.164

⁹ Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi,

¹⁰ Mehmet Nâil Tuman, a.g.e., s. 852

çoktur. Tarzı hocasının şiir tarzını andırır.”¹¹ Ayrıca Sehî Bey tezkiresinde Keşfî’ye ait olduğunu söylediği birkaç beyite yer verir.

Dil-i gam ıyd-ı visāline tutarken rûze

Erdi can ru‘yet-i dîdârın ile nev-rûze

Kebkebin kebkebi bir kevkebe verdi felege

K’itmez ey mâh-nazar ayı gören yıldıza¹²

Keşfî için Latîfî de övücü ifadeler kullanır. Ancak tamahkâr olduğunu bu yüzden en çok kaside yazdığını belirtir. “Bu devr şu‘arâsınıñ meşhûrlarındandır. Ma‘lûmât-ı ma‘rifi vâfir aḡsâm-ı nazmun envâ‘ına kâdir şu‘ara-yı Türkî iki dîvânı ve şEski şâirlerin şiirlerini incelemiş, bilgisi çok şâir ve Farsça ile aruz alanında mahir kişiydi. Genellikle tamah edip sultan, vezir, melik ve beylere mal ve para selef mü‘ellefâtın tettebbu‘ itmiş üstâd-ı mâhir kimesnedür. Eş‘âr-ı vâfire ve ḡaşâyid-i mütekâşire ile Fârisî ve Türkî iki dîvânı ve şanâyî‘-i Selmân ve bedâyi‘-i suḡan-verân ile dîvânıñ tertîb u tezyîn eylemişdür. Ekşer-i evḡâtıda naşb-ı nefis idüp selâtin ü vüzerâya ve mülûk ü ümerâya cezb ve celb-i māl ü meḡâşid ve ḡuşûl-i aḡrâz içün ḡaşâyid ü meḡâmide meşḡûl ü muḡayyed olmaḡın vâdî-i şi‘ri tarz-ı şu‘arâ-yı Rûmdan bîrûn u ba‘îd düşmüşdür. Bu bâ‘işden ḡayyiz-i ḡabûle ḡarîn olacaḡ ve erbâb-ı zevḡ u şevḡ şi‘rinden zevḡ alacaḡ mezâyâ ve ḡâşnı ma‘dûm u meḡḡûd ekşer eşnâ-yı eş‘ârında vârid ü vâḡi‘ oldu ise daḡî nâdir ü ḡalîlû’l-vücûddur.”¹³ Ayrıca Latîfî, verdiği bilgiye ek olarak Keşfî’ye ait olduğunu belirttiḡi bir gazele yer verir:

Ol leb-i şîrîn bu ruh-ı rengîn sen sanem-i ḡîn serv-i revândır

Deng-i şekerdir reşk-i kamerdir sanma beşerdir hûr-ı cinândır

Mah cemâlin ol hat u halin gonc u delâlin bu ruh-ı âlin

Mihr-i güzindir ḡâret-i dîndir cāna hemîndir Gülşen-i cândır

¹¹ Sehî Bey, Sehî Bey Tezkiresi- Heşt – Behişt, haz. Mustafa İsen, s. 200

¹² a.g.e., s. 201

¹³ Rıdvan Canım, Latîfî Tezkiresi- Tezkiretü’ş-Şu‘arâ Tabsıratü’n- Nuzamâ, s. 464

Ukde-i mūyum gül gibi būyun Gülşen-i kūyun lutf ile rūyun

Bend-i belādır misk-i Hītādır cāy-ı safādır mihr-i ayādır

Ben mi yā fūlfül hod mi bu yā gül saç mı yā sūnbül leb mi yahūd mül

Dāne-i cādır verd-i cinādır mekr-i cihādır cān-ı cenān

Ey büt-i garā dilder-i rānā gonce-i zibā bülbül-i gūyā

Sen mehe Vāmık āşık-ı sādık var ise lāyık Keşfi hemādır¹⁴

Latîfî, bu gazele ilaveten bir de matla‘ örneğini bu bölümde göstermiştir.

Kaşların kavs-i kazā gamzen belā-yı tîrdir

Şîr diller ey kemān-ebrū sana nahcîrdir¹⁵

Tuhfe-i Nâilî’de Keşfi’nin edebi kişiliği hakkında herhangi bir yorum yapılmaz. Sehi’de Keşfi’ye ait olarak gösterilen beyitlere Tuhfe-i Nâilî’de de yer verilir. Bunlara ilave iki beyit daha mevcuttur.

Dil-i rakîbile görüb sen sanemi ah dedi

Burc-ı akrebde yine seyr eder ol meh dedi¹⁶

Keşfi hakkında diğer kaynaklarda ise olumsuz kanaatler hakimdir. Hasan Çelebi, tezkiresinde Keşfi’nin edebî şahsiyeti hususunda şu tespitlerde bulunmuştur: “Zu‘umunca sahib-i divan, belāgatün Hüsrev ü Hākān’ı ve bu zümrenün sāhib-i nām ü nişānı geçinürdi. Lākin ebyāt u eş‘ārından göze tokunur ve mecālis-i şu‘arā ve zurefāda okunur kelimatı yokdur.”¹⁷Bu ifadeler ek olarak Tuhfe-i Nâilî’deki beyitleri örnek olarak gösterir.

¹⁴ Rıdvan Canım, Latîfî Tezkiresi, s. 465

¹⁵ a.g.e., s.465

¹⁶ Mehmet Nâil Tuman, Tuhfe-i Nâilî, Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri, haz. Cemal Kurnaz, Mustafa Tatçı s. 852

¹⁷ Kınalızade Hasan Çelebi, Tezkiretü’ş- Şuarā, haz. İbrahim Kutluk s. 819

Kühü'l- Ahbār'da da olumsuz bir durum söz konusudur. “Eger rişte-i mestûre çekilüp ipe urıcak belki mecmu'alarda göze tokınacak ya'ni ki zurefâ meyânında okınacak matla'ları degül mısra'ları bile görünmüş degüldür. Lâkin Zâtî ile mu'asır olup bi'd-defa'at muhâcâtı vuku'ı anları şu'arâ a' dâdında dâhil gibi kılmışdır.”¹⁸

Bu hususta Meşa'irü's- Şu'arâ'da da; “...ol zamandan beri kendi ve karındaşı Hasbî ve birader-zâdesi Sabrî ve oğlu Ata ala-zu'muhum şî'r hanedanıdır ve her biri sahib-i divan-ı zamandır. Aceb budur ki cönklerde ve mecmu'alarda rişte-i mastar üzre ipe urıcak göze tokınacak yaran içinde okınacak bir gazeli belki bir beyti belki bir mısra'ı yoktur. Amma hurûş-ı cüy-bâr ve in'ikâs-ı sadâdur...Zâtî ile mühacâtı çokdur. Amma Zâtî'nün mahallesi imamı hacca gidüp Zâtî'yi yerine na'ib nasb idüp cema'at kabul itmedükde bu beyti hoşça vakı' olmuşdur.

İtmediler kabûl imâmetini

S...eyin Zâtîya cema'atini”¹⁹ tespitleri yer almaktadır.

Görüldüğü gibi Keşfî'nin edebi şahsiyeti hakkında iki tezkire dışında(Sehî- Latîfî) olumsuz yargılar yer almaktadır. Bu durum da Latîfî'nin hemen hemen aynı dönemlerde yaşamış başka bir Keşfî ile karıştırmış olma ihtimalini düşündürmektedir. Nitekim bir kaynakta Kanûnî döneminde yaşamış başka bir Keşfî'den bahsedilir ve Latîfî'den alınan bilgiler bu Keşfî'ye ait olarak gösterilmiştir. “İstanbul'da doğdu. Eski şairlerin şiirlerini incelemiş bu konuda bilgisi çok, Farsça ve aruz ilminde yetenekli bir kimsedir. Dönemin ileri gelenlerine sık sık çıkar için kasideler sunduğundan çok sayıda kasidesi vardır. Bu yüzden gazeli çok azdır. Gazelde İranlıları taklit etti. Bundan dolayı tanınmadı.”²⁰

Kaynaklarda Keşfî'nin Divan'ından bahsedilmektedir ancak eser tarafımızdan tespit edilememiştir.

¹⁸ Mustafa İsen(1), Kühü'l- Ahbâr'ın Tezkire Kısmı, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Doktora Tezi, s. 164

¹⁹ a.g.e, s.164

²⁰ Filiz Kılıç, XVII. Yüzyıl Tezkirelerinde Şair ve Eser Üzerine Değerlendirmeler, s. 253

1.2.TE'DİB-NÂME

1.2.1. ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

1.2.1.a. Nazım Şekli

Eser, mesnevi nazım şekliyle yazılmıştır. “Mesnevi, her beyti ayrı olarak (aa- bb- cc- v.s.) kafiyeli olan nazım şeklidir.”²¹ İki beyitten başlayarak 20-30 beyte kadar mesnevi yazılabildiği gibi binlerce beyitlik mesnevi de yazılabilir.

Mesneviler genellikle aruzun kısa ve akıcı kalıplarıyla yazılırlar. Te'dib-nâme de aruzun kısa ve akıcı kalıplarından biri olan “Fe'ülün Fe'ülün Fe'ülün Fe'ül” kalıbıyla yazılmıştır.

Mesnevilerde her beytin kendi arasında kafiyelenişi ve yine anlamın her beytin içerisinde tamamlanma durumu yazım kolaylığı sağlamıştır. Bu özellik eserde korunmuştur. Ancak bazı Farsça beyitlerde beyitlerin kendi aralarında kafiyelenmediği görülmüştür. Mesnevilerde genellikle şöyle bir düzenleme görülür: Başta çoğunlukla kaside şeklinde tevhîd, münâcât, Hz. Peygamber ve Halifeler için söylenmiş na'tler, kitabın adına yazıldığı kişi adına bir övgü vardır. Sonra ‘Sebeb-i nazm-ı kitâb’ başlığı altında eserin niçin yazıldığı anlatılır.”²² Daha sonra “âğâz-ı dasitân (konuya başlangıç), konu ve hâtime (sonuç)”²³ kısmı yer alır. Ancak Te'dib-nâme’de böyle bir mesnevi düzeni yoktur. Buna ilâveten mesnevilerde tekdüzeliği yıkmak için ara ara farklı nazım şekilleri kullanılır. Te'dib-nâme’de böyle bir uygulama da mevcut değildir.

1.2.1.b Vezin ve Kafiye

Eser, Mütেকârîb bahrinin *Fe'ülün Fe'ülün Fe'ülün Fe'ül* kalıbıyla yazılmıştır. Kısa ve hareketli bir kalıptır. Genellikle İran şehnâmeleri ve Firdevsî'nin Şehnâme'si bu kalıpla yazıldığı için Şehnâme vezni adını almıştır. Bizde de ilk dönemlerden başlayarak pek çok uzun mesnevi ve sâki-nâmeler bu kalıpla yazılmıştır.

²¹ İskender Pala, Divan Edebiyatı, s. 66

²² Haluk İpekten, Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz, s. 59-60

²³ Pala, s. 66

Eserde, klasik aruz uygulamaları söz konusudur. Bunun yanında eserde dikkat çeken önemli bir nokta hece yutumunun çokça yapılmasıdır. Ayrıca bazı mısralarda kelime eksikliğine dayalı vezin hataları söz konusudur. Bu durum, sorunlu vezin olarak dipnot şeklinde gösterilmiştir. Bu durum karşısında eserde bolca vasl kullanılmıştır. Böylece eserde akıcılık sağlanmış olur.

Eserde tespit edilen başlıca aruz uygulamaları şunlardır:

Eserde yukarıda belirtilen uygulamalar örneklendirilmiş ve açıklanmıştır.

Aruz uygulamasına örnekler:

Ma‘ārif bināsına urub esās

* _ _ * _ * * * _ * _

Oķutdum anı ; itdim mu‘ammā-şinās

* _ _ * * _ _ _ * _ * _

Beyitte, klasik vezin uygulamalarının yanı sıra ‘anı itdim’ ifadesinde vezne uygunluğu sağlayabilmek için bir heceyi düşürmek gerekmektedir.

Baňa di nedir on yaşımdan hüner

* * * * * _ * _ _ * _

Ki ħalk içre ; öğüle olam mu‘teber

* _ _ * * * * * * * _

Beytin ilk mısraında vezin uygulamaları dışında ikinci mısra da ‘içre ; öğüle’ ifadesiyle hece yutumu yapılarak vezne uygunluk sağlanacaktır.

Yaşar [yine] kaķnūs egerçi hezār

* _ * * _ _ * _ * _

Velī yine kendü odundan yanar

* _ * * _ * * _ _ * _

İlk mısra ‘yine’ kelimesi eklenerek vezne uygun hale getirilmiştir.

Diyüben Tañrı buyurmadı güc

* * _ _ * * _ * * _

Za‘ifim diyü yime şağın oruc

* * _ ** ** * _ * _

Beyitte, ilk mısırda kelime eksikliğinden kaynaklanan bir vezin sorunu mevcuttur.

Eser mesnevi nazım şekliyle yazılmıştır. Bundan dolayı kafiye sistemi aa/bb/cc/dd/... şeklindedir. Eserde genellikle tam kafiye kullanılmıştır. Bunun yanında yarım ve zengin kafiye de kullanılmakla birlikte redif de sıkça kullanılan bir ahenk unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kafiye ve redif kullanımına örnekler:

Ma‘rif bināsına urub esās

Oğutdum anı itdim mu‘amma şinās

Mısraların sonundaki –ās sesleri kafiye unsuru olarak kullanılmıştır.

İki fenne şevkile idüb sülūk

Oğur idi Mişbağ u Pend-i Mülūk

Sülūk ve *mülūk* kelimeleri arasında zengin kafiye vardır.

Ser-i serv ser-i mağirān reng ider

Yakub lāle bağrın yerin seng ider

‘reng-teng’ kelimeleri arsında zengin kafiye bulunmakatadır.Bunun yanısıra ‘ider ’ kelimesinde redif söz konusudur.

1.2. MUHTEVA

1. 2. 2. a. Özet

Şair , eserini oğlu ‘Atā için yazmıştır. Çocukluk çağından yaşlılığın en ileri seviyesine kadar yaşayacakları hakkında ipuçları verir. Kısa hikayeler anlatır ve hikayeden faydalı sonuçlar çıkarmasını ister. Şair, eserine başlarken ‘Seçkin Gencin Sıfatları’ başlığını kullanmıştır. Bu başlıkla paralel olarak bir oğlun iyi niteliklerini sıralar. Ardından kitabı yazma nedenini ortaya koyar. Eser, dünya hayatında huzur ve mutluluğun yollarını elde etmenin yollarını gösterir. Ancak bunları elde etmenin bir takım kuralları vardır. Öncelikle ahlâk kurallarının temelinde yatan iyi insan olma ve iyiliğin faziletini kavratmaya çalışarak uyulması gereken kaideleri hatırlatır. Hevâ ehli olmanın zararlarını belirtir.Eser, kaynağını İslâm dininden aldığı için İslâmî şartlar ve yapılması gerekenler de bir bir anlatılır.

İnsanlara kin tutmanın, tamahkâr olmanın zararları anlatılır ve bu bağlamda dünyanın faniliği de vurgulanmış olur.

Hayatın her aşamasında içki, afyon, kadınlarla uygunsuz ilişkiden uzak durmasını tembihler. Zararlı alışkanlıkların ve lüzumsuz uğraşların insan hayatına manalı bir şeyler katma ihtimali yoktur ve çok değerli olan zaman bu şeklide harcanmamalıdır. Daha sonra şiir, hat gibi uğraşılarda tutulması gereken yol anlatılır.

Buluğ çağından çıkan insan için yirmili yaşlar gençliğin en hararetli dönemini teşkil eder.Bu dönemde dikkatli olması gerektiğini her türlü kötü ve günah getiren yaklaşımlardan kendini uzak tutmasını ister. Zina gibi ahlâksızlıkların kişiye vereceği zarar dile getirilir.

Eserde, yukarıda belirtilen hususlar açıklandıktan ve örneklendirildikten sonra yaş gruplarına geçer. İnsan ömrünü onar yıllık dönemlere ayırır. Bu dönemler içerisinde kişide meydana gelen ruhsal-fiziksel gelişme ve değişimler belirtilir. Bu değişimlere paralel olmak üzere insanda bir takım ihtiyaçlar zuhur edeceği anlatılır.Mesela; yaş ilerledikçe kazanç elde etmenin ve mal biriktirmenin önemi

vurgulanır. Gençken biriktirilen mal yaşlılık döneminin rahat geçirilmesini sağlar. Ancak mal biriktirirken de dünyadan tamamen uzak durmak, kazandığı malı harcamaktan kaçınmak da hoş görülmez. İnsanoğlu ölümlü bir varlıktır. Bunun için her sahada aşırıya kaçmadan üstüne düşeni yapmalı; hem dünya hayatından zevk almayı bilmelidir, hem de Allah'ın rızasını göz önünde bulundurmalıdır.

Eserde vurgulanan bir nokta da yapılan işin hakkıyla yerine getirilmesidir. Kişi hangi statüde olursa olsun yaptığı işi en güzelini ortaya koymalıdır. İnsan hayatında köle/köleler edinebilecek kadar zengin ya da köle olacak kadar yoksul olabilir. Her ne olursa olsun kişi vazifesini gerektirdiği gibi yapmalıdır. Bu şekilde iç huzura kavuşmanın bir yolu sağlanmış olur.

Daha sonra çeşitli yaş gruplarına ait dönemlerin özelliklerini belirterek insanın nasıl davranması gerektiğini gösterir nitelikte öğütler verir.

1. 2.2. b. Eserin Türü ve Özellikleri

Te'dib-nāme, mesnevi nazım şekliyle yazılmıştır. Buna ilaveten tür olarak da nasihat-nāme türüne dahildir. Bu bölümde eserin türü hakkında bilgi verilecek ve eserden seçilen örnekler sunulacaktır.

“İslām ahlākını telkin etmek maksadıyla yazılmış, nasihatleri ihtiva eden eserlerdir.”²⁴

“Yazılış amacı; insanlara yol göstermek ve öğüt vermek olan nasihat-nāmeler manzum veya mensur olarak yazılıp, kişilerin günlük hayatlarında kendi durumlarını daha güzel bir zemin hazırlamalarını temin ve bilgi vermek gayesiyle..”²⁵ hazırlanırlar.

Agah Sırrı Levent, nasihat-nāme türünü ‘Ahlākī’ eserler başlığında bir alt başlık olarak değerlendirir. “ümme't çağında ahlākın kaynağı dindir. Din ‘hayr’ ve ‘şer’ in Tanrı’dan olduğunu bildirir. ‘İrade-i cüz’iyye’ sahibi olan insan, bu iradesiyle hayrı işleyecek, şerden kaçınacaktır. Hayrın amacı ‘hayr-ı a’lā’ dır. İnsan, kendine ve başkalarına karşı yükümlü olduğu görevleri tanıyıp yerine getirmek, güzel huylar edinip iyilik etmekle buna erişebilir.”²⁶

²⁴ İbrahim Şener, Alim Yıldız, Türk İslam Edebiyatı, s. 240

²⁵ Abdurrahman Güzel, Dinî- Tasavvufî Türk Edebiyatı, s. 704

²⁶ Agah Sırrı Levent, Türk Edebiyatı Tarihi, s.

Nasihat-nāme türü hakkındaki en geniş tanımlamayı Metin Akkuş yapar: “Edebiyatta, din, ahlak, toplumsal yaşam, meslekler, yönetim hizmetleri konularında öğüt verici veya iyi insan olma ve yaşamda başarılı olmanın yollarını gösteren eserlere nasihat-nāme denir.”²⁷

“Nasihat-nāmelerde insana yaşam sürecinde en doğruyu bulmak ve uygulamak yolunda hizmet önemli olduğu için dinimizin ve yüzlerce yıllık milli kültürümüzün değerleri bir bütünlük içinde yazdıkları çevrenin sosyal tarihî durumu hakkında bilgi veren kaynaklar durumundadır.”²⁸

Nasihat-nāmeler, İslāmî edebiyatta pend-nāme ya da başlangıçta siyaset-nāme olarak da adlandırılır. Abdurrahman Güzel, kitabında: “Pend-nāme adını alan nasihat-nāmelerde; dinî, sosyal ve ahlākî bir takım öğütler verilerek çağın gereğine göre yaşamın evreleri için hazırlanmak ve yetiştirmek esastır.”²⁹ demiştir. Siyaset-nāmeler için Agah Sırrı Levent şu tanımı yapar: “Eski çağlarda adalet, saltanatın temeli sayılır, sultanlarda önce bu nitelik, sonra da yiğitlik ve cömertlik gibi artamlar aranır. Bunun içindir ki düşünce ve kalem adamları, sultanlara, vezirlere adaleti salık vermişler, memleket yönetimini, halka, ‘reāyā’ya, askere ne yolda davranılması gerektiğini, savaşta ve barışta tutulacak yolu, savaşta zafere ulaşmanın, barışta huzura kavuşmanın koşullarını, ‘siyaset-nāme’ adı altında toplayan bu eserlerle anlatmaya çalışmışlardır.”³⁰

Nasihat-nāme türü, Türk edebiyatına, İran ve Arap edebiyatlarından geçmiştir. Bu türde yazılmış en ünlü eser İran şairi Feridüddin Attar’ın Pend-nāme adlı eseridir. Türk edebiyatında ise Nābî’nin Hayriyye’si ile Sümbülzāde Vehbî’nin Lutfiyye’si mesnevi nazım şekliyle yazılmış en ünlü iki eserdir.

Türk edebiyatında bu türün ilk örnekleri Yusuf Has Hacib’in Kutadgu Bilig’i ile Edip Ahmet Yükneki’nin Atabetü’l- Hakāyık’ıdır. Ayrıca Yunus Emre’nin Risaletü’n- Nushiyye’si de bu tür için önemli bir eserdir. Buna ilaveten Attar’ın Pend-nāme’si Türk edebiyatında çok okunmuş, tercümeleri yapılmış ve farklı pend-nāmeler yazılmıştır. Bu pend-nāmelerin en ünlüsü Güvāhî’nin Pend-nāme’sidir. “Yaşadığı

²⁷ Metin Akkuş, Klāsik Türk Şiirinin Anlam Dünyası-Edebi Türler ve Tarzlar, s.189-200

²⁸ Abdurrahman Güzel, Dinî- Tasavvufî Türk Edebiyatı, s. 705

²⁹ Güzel, a.g.e., s. 705

³⁰ Agah Sırrı Levent, Türk Edebiyatı Tarihi, s. 122

olayları gerçekçi bir açıdan işlemesi ve öğütleri atasözleri şeklinde vermesi önemlidir.”³¹

Nasihat-nāmeler, manzum mesnevi tarzında yazılmalarının yanında divanlarda küçük manzumeler halinde yazılmış örnekleri de mevcuttur. Ayrıca mesnevilerin başlangıç ve bitiş bölümlerini ifade eden mukaddime ve hatime kısımlarında da nasihat veren metinler bulunabilmektedir. Ahmedî'nin İskender-nāme'si bu tarza bir numunedir.

İncelediğimiz eser de nasihat-nāme tarzında yazılmıştır ve Keşfî eserinin bir nasihat-nāme olduğunu kitabın başında belirtir.

Çü bende ğaraz yok murādım hemān
Naşihatdür itdüm bil ey naqd-i cān

Eger tutarsañ sa‘ādet senüñ
Murādı du‘ādur heman bendenüñ

Şair, eserini oğlu Ata için yazmıştır. Çocukluk çağından yaşlılığın en ileri seviyesine kadar yaşayacakları hakkında ipuçları verir. Kısa hikayeler anlatır ve hikayeden faydalı sonuçlar çıkarmasını ister. Öncelikle ahlāk kurallarının temelinde yatan ‘iyi insan olma’ ve ‘iyilik yapma’nın faziletini kavratmaya çalışır. Heva ehli olmanın zararlarını belirtir.

Cihānda hevā itme şaķın vefā
Kim oldu hevādan niçeler hebā

Eser, kaynağını İslam dininden aldığı için İslāmî şartlar ve yapılması gerekenler de bir bir anlatılır.

Şalavatuñ daķı örĝen erkānunu
Dilerseñ açasın ĝevher kānunu

³¹ Güzel, s. 704

*Nedür farz u sünnet nedür müsteḥab
Edā it bilüb yerlū yeründe hep*

İnsanlara kin tutmanın, tamahkâr olmanın zararları anlatılır ve bu bağlamda dünyanın faniliği de vurgulanmış olur.

*Ecel kimseye çünki kılmaz vefāk
Nedür pes bu arada olan nifāk*

*Şaḳın düşmen olduguna olma şād
Ki ecel kimseyi eylemez ber-murād*

*Saḅa daḅı birgün şunar cām-ı merk
Dürüş dilden it kibrile kīni terk*

Hayatın her aşamasında içki, afyon ve zinadan uzak durulmasını tembihler.

*Ki yoḳdur şarāb içmegiçün rızā
Ḥaram eyledi ḳatresüni Ḥudā*

*Hem olma şaḳın ehl[i] bir şeyle yār
Ki afyon virür meyden artıḳ ḥumār*

*Hem esrārla olma ma‘cūn-ı ḥār
Ki ider aşlūn ol aḡzı açuḳ pür ḥumār*

Buluḡ çağından çıkan insan için yirmili yaşlar gençliğin en hararetli dönemini teşkil eder.

*Ki zirā hevanūñ tamām çağdur
Hevā her kişiye ayak baḡdur*

Zina gibi ahlaksızlıkların kişiye vereceği zarar dile getirilir.

Hecāletdür ehl-i zinānun işi
Gerek erkek olsun meger dişi

Aşkta ölçü ve kurallar üzerine öğütler verir. Buna paralel olarak güzelin tanımını yapar.

Güzel kim mülāyim ola pāk ola
Ana güc bağanun yerü hāk ola

Yaş ilerledikçe kazanç elde etmenin ve mal biriktirmenin önemi vurgulanır. Gençken biriktirilen mal yaşlılık döneminin rahat geçirilmesini sağlar.

Otuzuñda sa'y it kazanmaga māl
Ki pīrlık irişdükde hoş ola zer

Olunca bir az şakla sīmīle zer
Ki zer pīrligünde virür çeşme fer

İnsan hayatında köle/köleler edinebilecek kadar zengin ya da köle olacak kadar yoksul olabilir. Her ne olursa olsun kişi vazifesini gerektirdiği gibi yapmalıdır.

Eger mālīk olub alursañ gulām
Ki her hürmetden bulasın merām

Hem eḥrām içün bendeñ itme kīn
Medār eyle kulun ey merd-i dīn

Hem olma ağan kapusından berī
Ya ispāhi ol ya hūbān-ı çerī

Daha sonra çeşitli yaş gruplarına ait dönemlerin özelliklerini belirterek insanın nasıl davranması gerektiğini gösterir nitelikte öğütler verir.

*Otuzundan geçüb çünki ey merd-i dîn
Kadem kırka başduñ olub haqqı -ı mu‘în*

*İrüb kırka çün buldı ‘aqluñ kemāl
Hevādan çekil gözle ‘ırz-ı ‘ıyāl*

*Çü meyān-ı şastda koyasın kadem
Olub başlayub ‘aql u idrāk kem*

*Şağalunda her aq kıl ey nev-cevān
Virür saña tār-ı kefenden şām*

*Geçüb şaş başduñ çü heftāda pāy
Bu geyülüb elif kâmetüñ oldı yāy*

*Ko dünyā ğamun fikr-i ‘uqbāda ol
Şîr-i cehlile sehv-i sūd-ı āda ol*

*Çü seksenden irişdi ta‘ye yaş
Olursañ her işde tabī‘at hırāş*

*Ne deñlü çoğ olursa māl u menāl
İdüb haştın olmazsın andan nevāl*

*Çü toxsandan yüze başduñ kadem
Vücūduñ olur ol mehallar ‘adem*

1. 3. DİL VE İMLA ÖZELLİKLERİ

Üzerinde çalışılan eser mesnevi nazım şekliyle yazılmıştır. Bu nedenle şiir dilini aksettirmektedir. “Anadolu’nun Türkleşmesi ile, XIII-XV. Yüzyıllar arasında bu bölgelerde Oğuzca temeline dayalı olarak kurulup gelişen yazı diline Eski Anadolu Türkçesi denmektedir.”³² “Eski Anadolu Türkçesi, Türk dilinin nasıl ve ne zaman teşekkül ettiği hâlâ tartışmalı olan dönemlerden biridir. Bazı araştırmacılara göre Anadolu’ya gelen Oğuzların 13. yüzyıldan önce yazı dilleri yoktur ve onların 11. ve 12. yüzyıllarda Türkçeyi sadece sözlü edebî geleneklerinde devam ettirmişlerdir.”³³ Eski Anadolu Türkçesi’nin oluşumunda diğer dillerin de etkisi söz konusudur. “Doğu Türkçesi ile Arapça ve Farsça, Eski Anadolu Türkçesi’ni etkilemiştir.”³⁴

Eser, harekeli olmadığından dönemin özelliği göz önünde bulundurularak Eski Anadolu Türkçesi’ne göre transkripsiyon yapılmıştır. Metinden hareketle aşağıda Eski Anadolu Türkçesi’ni yansıtan özellikler belirtilecek daha sonra metinde gözlenen bazı imla hususlarına yer verilecektir.

Eski Anadolu Türkçesi’nin Şekil Özellikleri:

1. Birinci Teklik Şahıs eki: -van, -ven, -am, -em, -ın, -in

Didi ‘ayubdur itme böyle heves
*Ki zirā **degilven** ben ehl-i nefes (592)*

İçerseñ bir dihde ya gülşende iç
***Dimezven** saña kim perākende iç (620)*

2. İkinci Çokluk Şahıs eki: -sız, -siz

***Viresiz** geh ü za‘firān ü piyāz*
Ter ü tāze māhilere imtiyāz (443)

³² Güner Gülsenin, Eski Anadolu Türkçesinde Ekler, s. 1

³³ Leyla Karahan, “Eski Anadolu Türkçesinin Kuruluşunda Yazı Dili- Ağız İlişkisi”, (Turkish Studies), (M.Dursun Erdem), 07.08.2006, <http://www.turkishstudies.net>

³⁴ Karahan, a.g.m.

3. Emir Ekleri

a. 1. teklik şahıs eki: -ayın, -eyin

*Bu fehvāda ey merd-i ferhunde şān
İşit bu hikāyeti ki **ideyin** beyān (197)*

*Bende kılub pīre ol şahş bir tolu cām
Didi **olayın** saña kemer-i ğulām (588)*

b. 2. teklik şahıs eki: -gıl, -gil

*Hem **uğramagıl** girü meyḥāneye
Daḥı hem götürme mey ḥāneye (619)*

*Gerek şehriyār **olğıl** ger fakīr
İdersen bu berzaḥları heb mesīr (99)*

4. Üçüncü teklik dönüşlülük zamiri ‘kendisi’ Eski Anadolu Türkçesi’nde datif eki olarak ‘kendüye’ şeklinde görülebilir.

*Pes emr itdi mālun girift itdiler
Koyub **kendüyi** habersiz gitdiler (755)*

5. Gerindium eki: -ıcak, -icek, -uban, -üben

*Kemiklerüme **uruben** pā u dest
Dirīğā ki āḥir idiser şikest (403)*

***Virüben** Tañrı buyurmadı güc
Ža‘ifim diyü yime şaḫın oruc (190)*

Yalıñ yüzlü yegin ğanīdür bulur
*Şaķālī **gelicek** o müflis olur (1124)*

6. Gelecek zaman eki: -ısar, -iser

Meye ger yaķın olasın bir nażar
*Virürsen ħabāb ħadeĥ **biliser** (505)*

7. Zaman anlamıyla kullanılan – duk, -dük partisip eki:

İşitdükde bu sözi ol merd-kār
İdüb nār-ı ğayret derūnına kār (167)

*Anı ħalk **itdükde** ol perverdigār*
Ķomış sāl-i ‘ömrini ħurb-ı hezār (54)

8. Yükleme Hali: “ Bugün, bazı fiiller hem belirtme hem de yalın haldeki isimlerle kullanılırlar. Bu kullanılışlarda bir ‘belirlilik’ ve ‘belirsizlik’ farkı vardır. Günümüzde bu fiiller, ancak ‘kök veya taban’ durumundaki isimlerde iki halde de bulunabilmektedir. İyelik eki almış isimlerde ise mutlaka belirtme hali almaları gerekir. E.A.T. devrinde, iyelik eki almış isimlerin de (y) I veya +nIz eklerini almaksızın belirli nesne oldukları görülür. Burada bir ø belirtme eki söz konusudur.”³⁵

Ser-i serv[i] sermā ħazān reng ider
*Yaķūb lāle **bağrın** yerin seng ider (41)*

Çün ol cān-ı ābdan bu geldi süĥen
*Begendüm **su ’ālin** anuñ ħayli ben (15)*

³⁵ Gürer Gülsevin, Eski Anadolu Türkçesinde Ekler, s. 34

Eserde noktalı harflerin noktaları bazen ihmal edilmiş ya da unutulmuştur. Bazı kelimelerde ise yazım hatası ile karşılaşmıştır. Unutulan harfler ya da ekler köşeli parantezle belirtilmiştir. Bazen cümle içerisinde iki kelime arasında bağlaç olan ‘ve’ ifadesi vezin kaygısı ile gösterilmemiştir. Bu durum da köşeli parantez kullanılarak göstermiştir. Bir kelimenin birden çok kullanım şekline rastlanılmıştır. Türkçe kelimelerde ‘e’ ve ‘a’ seslerinin bazen elif ile yazıldığı görülmüştür; –ub, üb eki bazen و ile bazen de و olmadan yazılmıştır. Bu durum metinde tek bir imla özelliğinin kullanımını engellemiştir. Bazı işaret zamirleri ‘olar, bular’ , ‘onlar, bunlar’ şeklinde de gösterilmiştir. Bazı kelimelerin birleşik yazıldığı görülmüştür. Eserde iki dönemin de dil özelliği görülür. Ancak metinde hareke olmadığından dönemlerin dil özellikleri dikkate alınarak transkripsiyon yapılmıştır.

2. İKİNCİ BÖLÜM

2.1. FİHRİST

- 1.-Şıfat- ı Ferzend-i Ercümend 148b
- 2.İbtidā-i Kitāb Rüşen-i Hıtāb u Hıtāb-ı Müsteṭāb 149a
- 3.Hikāyet 150a
- 4.Hikāyet 151a
- 5.Berzah-ı Evvel be Mu‘allim Dāden-i Şıbyān 151b
- 6.Berzah-ı Sānī Der Nüviştēn-i Ḥatt 152b
- 7.Der Ta‘rif-i Taṣrīf 153a
- 8.Der Şıfat-ı Şi‘r 153b
- 9.Der Şıfat-ı Nücūm 153b
- 10.Berzah-ı Sāliṣ Der Resīden-i Bulūḡ 154b
- 11.Der İşṭılahāt-i Fıkıḥ 154b
- 12.Hikāyet 155a
- 13.Der Evṣāf-ı Kesb-i Hüner 155b
- 14.Der Perhīz Kerden-i ‘Işk-ı Mecāz 156a
- 15.Der Vaşf-ı Hem-Rāzān-i Hile-Bān 156b
- 16.Hüd‘a Kerden-i Hem-Derd be-‘Āşık-ı Cīvānmerd 157a
- 17.Hikāyet 157a
- 18.Hikāyet 158a
- 19.Der Men‘ Kerden-i Bāzīçe-i Şatranc 159b
- 20.Der Men‘ Kerden-i Kebüter Bāzī 159b
- 21.Der Men‘ Kerden-i Tīr Endāzī 159b
- 22.Der Men‘ Kerden-i Şenāviden Ender Āb 160a
- 23.Der Men‘ Kerden-i Silaḥşori Der Ḥālet-i Ḥūyī 160a
- 24.Der Men‘ Kerden-i Bāzīçe Ez Meydān-ı Bāzī 160b
- 25.Der Men‘ Kerden-i ‘Ariyet-i Şoḥbet-i Gezek 161a
- 26.Der Men‘ Kerden-i ‘Āriyet Sitāden-i Libās 161a
- 27.Der Men‘ Kerden-i Qarz Sitāden ü Dād 161b
- 28.Der Men‘ Kerden-i Ṭaleb-i Kīmyā 161b

29. Hikāyet 162a
30. Hikāyet 163a
31. Berzah-ı Çehārrum 163b
32. Der Şıfat-ı Perhîz Kerden-i ‘ Aqār Ender Meclis-i Ekābir-i Kibār 164a
33. Şıfat-ı Çeng-Nevāz be Sāz ü Çengî Zuhre-Avāz 165a
34. Şıfat-ı Meclis-i Meykede bā Cevānān-ı Felek-zede 165b
35. Men‘ Kerden-i Seḥā Der Meclis-i Mey 166b
36. Hikāyet 167a
37. Der Mezemmet-i Berş Ḥörden ve Afyōn Nūşīden 167b
38. Der Men‘ Kerden Ḥab Ḥorden ve Esrār Nūşīden 167b
39. Der Ādāb-ı Şerāb Ḥorden bā-Cevānān-ı ‘ Āqıl 168a
40. Berzah-ı Heştom Der Zamān-ı Bist ü Penc-i Sālegī 168a
41. Hikāyet 168b
42. İhtirāz Kerden Ez-‘ Avām Der Bezm-i Cām-ı Rām 169b
43. Men Kerden-i Rāḥ Ez Nūşīden-i Şabāḥ 169b
44. Men‘ Kerden-i Mey be-Ḥāne Āverden 170a
45. Hikāyet 170b
46. Men‘ Kerden-i Hūş-yārī Der-Meyān-ı Mestān Āmeden 171b
47. Der Ḥaḳīkat-i ‘ Işk-i Mecaz bā Yārān-ı Pür İğbirār 172a
48. Der Men‘ Şoḥbet-i Zen-i Bāzār 173a
49. Hikāyet 174a
50. Şıfat-ı ‘ Uşşāk Ḥübān-ı Perest 174b
51. Hikāyet 175b
52. Der Men‘ Kerden-i Ğulām Bāregī 176a
53. Şıfat- Maḥbūbān-ı Germ-i İştihā 177a
54. Hikmet Numūden-i ‘ Işk-ı Pāk bā Muğlimān-ı bī-İdrāk 177a
55. Hikāyet 177a
56. Der ‘ Işk-ı Maḥbūbān-ı Pāk-Dāmān u Evşāf-ı ‘ Işk-ı Pāk Bazen 178b
57. Berzah-ı Pencum Der-Zamān-ı sī Sālegī 179a
58. Der-Ādāb-ı Ğulām Perverden 180a
59. Der-Ādāb-ı Ğulām-ı Gurihte 180a
60. Hikāyet 180b

- 61.Der Ādāb-ı Hızmet-kārān bā Hayret Girifte 181a
- 62.Der Naşīḥat Dāden Cemā'at-ı Sipāhiyān 182a
- 63.Men' Kerden-i Rāz-ı Hīş Be Yārān-ı Hīş 182a
- 64.Naşīḥat Kerden bā Merdümān-ı Sipāhī 182b
- 65.Hikāyet 183a
- 66.Naşīḥat Dāden-i Evşāf-ı Kalem 183b
- 67.Der-Evşāf-ı Kātibān-ı Muşḥāf-nüvīs 184a
- 68.Der Evşāf-ı Kātibān-ı Bāzār 184b
- 69.Der Evşāf-ı Mütevelliyān u Nāzirān 185a
- 70.Hikāyet 185b
- 71.Nevhā Kerden-i Ẕālib Der Maḥal-i Şeb 186b
- 72.Men' Kerden-i H'āb Kerden Der Nihāyet-i Şeb 186b
- 73.Rüsvāy-Şoden Ez-Derd-i Düzdī 188a
- 74.İhtiyār Kerden-i Sefer 188b
- 75.Hikāyet 188b
- 76.Rağbet Numūden-i Fazl-ı Hüner 189b
- 77.Berzah-ı Heftdom Der Maḥall-i Çehār Sālegī 190b
- 78.Berzah-i Heştom Der Maḥal-i Pencāh Sālegī 191a
- 79.Hikāyet 191a
- 80.Berzah Nehom Der Maḥal-i Şaşt Sālegī 192a
- 81.Berzah Dehom Der Maḥal-i Heftād-ı Sālegī 192b
- 82.Berzah-ı Yāz Dehomder Maḥal-i Heştād Sālegī 193a
- 83.Hikāyet-i Ta'rif-i Kanaat 193a
- 84.Berzah-ı Devaz Dehom Der Maḥall-i Neved Sālegī 194a
- 85.Berzah Sizdehom Der Hevā Baḥş Şad Sālegī 194a
- 86.Hikāyet 194b

2.2. NÜSHA TAVSİFİ

Nüshanın Kayıtlı Olduğu Yer: Atatürk Üniversitesi Seyfettin Özege Kitaplığı Agah Sırrı Levent Yazmalar Kataloğu 269-271 numarayla kayıtlıdır.

Ölçü: 195 varak 206× 117 (154 ×74 mm)

Kapak:Şemseli, zencirekli, kahverengi deri cilt

İç Düzen:Eksik yaprak yok,metin (148b/ 195a) aralığındadır.Toplam 195 varak olup 1-42 varak arası Visālî'nin Vesilet'ül- İrfân adlı eseri, 43-146 varaklar arası Gelibolulu Mustafa Âlî Çelebi'nin Riyâz'üs-Sâlikîn adlı eseri bulunmaktadır.Te'dib-nâme 15 satırdan oluşmakla beraber 165b, 166a, 166b, 174b 18 satır;167b, 175b 19 satır, 167a 20 satırdır.

Mürekkep:Metin siyah mürekkeple yazılmıştır.Başlıklarda kırmızı mürekkep kullanılmıştır.

Kağıt: Aharlı sarı kağıt, 149a-b ve 154a-b sayfalarında mavi ebrûli kağıt kullanılmıştır.

Yazı:Talik.

Başlangıç:

Velî baña bahşende-yi bî- ħaṭā

Bir oğul 'aṭā itdi adı 'Aṭā

Son:

Sen ey Keşfî faḫrıla faḫr eyle kār

Dilersen sa'ādet onda ḫarār

2. 3. Transkripsiyonlu Metin

Feülün Feülün Feülün Feül

[148b] Şıfat- ı Ferzend-i Ercümend³⁶

Velî baña bahşende-i bî- ħaṭā
Bir oğul ‘aṭā itdi adı ‘Aṭā

Muḥakḳak ‘aṭā-yı ilāhidurur
Anı şöyle şanma ki lāhīdurur

Oğuldur velikin ne resme oğul
İṭā‘ atde ataya mānend-i ḳul

Ḥudā virmiş aña bir idrāk-i pāk
Ki virir semekden be şarḳ tā semāk

5 Ma‘ ārif bināsına urub esās
Oḳutdum anı ; itdim mu‘ ammā-şinās

İki fenne şevḳile idüb sülūk
Oḳur idi Mişbāḥ u Pend-i Mülūk

Daḫı on yaşındayken ey nīk-fāl
Didi bir gün oḳurken idüp su’āl

Baña di nedir on yaşımdan hüner
Ki ḫalk içre ; öğüle olam mu‘ teber

³⁶ Seçkin Evladın Sıfatı

Yigirmide otuzda hem iy Atā
Ne kılmak gerek ki ; eylemeyem haṭā

10 Beyān eyle hem kırk pencāhda
Yüze dek ne kim varise rāhda

Baṇa da ne itmek gerekdür o dem
Ger ol dem irişdükde eyle idem

Gerek neyse dihden irince yüze
Anı bir mufaşşal kitāb it bize

Oğuyub anuñla kılalum ‘amel
Eger biz eger il irince ecel

Oğuyub naşihat alanlar tamam
Du‘ā ideler tā saña şubḥ u şām

[149a] 15 Çün ol cān-ı ābdan bu geldi süḥen
Begendüm su’ālin anuñ ḥayli ben

Görüb ol şabīnūñ sözün bī-ḥaṭā
Didüm ger mu‘īnüm olursa Ḥudā

Ṭalub baḥr-i efkāra ğavvāş-vār
Çıkarub niçe gevher-i āb-dār

Düzem rişte-i nazma güftārdan
Giran-māye bir niçe dürr-i süḥen

Kim ol dűrleri her kim eyler gűş
Göre hűşile elde ¼adr-i sűrűş

20 Naşāyihden ol kim ola behre-ver
Özine bu dűrler vire zīb ű fer

Ki her birine biñ güherdür ‘ıvaż
N’ola hiçe almazsa ehl-i ğaraż

Çű bende ğaraż yok murādum hemān
Naşihatdűr itdűm bil ey na¼d-i cān

Eger sen ¼utarsañ sa‘ ādet senűñ
Murādı du‘ ādur hemān bendenűñ

O¼uyub bu pendı kılursañ ¼abűl
Unutma du‘ ādan beni ey oğul

İbtidā-i Kitāb Rűşen-i Hitāb u Hitāb-ı Müste¼āb³⁷

25 Elā ey cihāndan vefā isteyen
Hűzűr u sűrűr u şafā isteyen

Cefā-dārıdur bunda neyler hűzűr
Belā cāydırur bunda neyler sűrűr

Virűb ğuşşa nerdine bir dem ğuşād
Kesűb zāruñ eylerse bir la¼za şād

[149b] Niçe demler olur ki ğam-gīn ider
Sirişkile ¼eşműñi nem-gīn ider

³⁷ Kitabın Başılangıcı , Parlak ve Güzel Hitap

Ne şādī ola ki; olmaya soñı ğam
Ne ‘ürs ola ki mātem etmeye hem

30 Hemān mūmdan naħle beñzer cihān
Ter ü tāze rengīn ü ħātır-sitān

Velīkin zamānı degül pāy-dār
Debūr-ı havādiş ider tār-mār

Yapub çıksañ eflāke qaşr [u] serā
Olur menziliñ soñra taħt-ı şerā

Hilāl āfitāba lakin āsmān
Elüñ yursun āħir bulardan inan

Olub dār-ı dārāya dār-ı cihān
Haver-naħda revnaħ komadı zamān

35 Görürsen ki gülşende gül-ı şūħ-neng
Açılub saña ‘arz ider bū-yı renk

Velī az zamān içre bād-ı şimāl
İder qara topraqlara pāy-māl

Şaķāyık geyerken kabā la‘l-gūn
Fenā āteşiyle olur bağrı ħūn

Çemen geymişiken zümür-rüd kabā
Olur çār-pā ayağında hebā

Ser-efrāzken şāḥ-ı serv [u] çenār
 Ȳurudub Ȳara ḥāk ider bīm-i nār

- 40 Cihāndan bilür ki; eylemez nesne sūd
 Benefşe geyer ğamla şevb-i kebūd

Ser-i serv[i] sermā ḥazān reng ider
 YāȲub lāle baġrın yerin seng ider

Urub dāmenine gülün ḥār dest
 Yatur ḥasta nergis ḥumāriyle pest

- [150a] Gül-i şūḥ şekl [hem] olub yiri ḥār
 Mey-i lāle-rengün sonıdur ḥumār

Zer-i ḥālīş āteşde yaȲar ciger
 Gümüş sikke ḥarbiyle andan beter

- 45 Ḥadīde olub ḥilye tā bes şedīd
 Umarken özine zamānı medīd

Keser ırķını az zamān içre jeng
 Ne cevher Ȳor u ne cilā vü ne reng

Ne deñlü ki üstād ide zer-nigār
 Nühāse nühūsetdür āḥir şı‘ār

Ḥikāyet³⁸

Yaşar [yine] ȲaȲnūs egerçi hezār³⁹

³⁸ Hikaye

³⁹ ‘yine’ ifadesi olmadan vezne uymaz.

Velî yine kendü odundan yanar

Viren mülk-i Hindūstān'dan haber
Bu ma' nāda bir hoş hikāyet ider

50 Ki kühsār-ı Hindūstān'da benām
Olur bir 'aceb murğ-ı қақnūs-nām

Ayağında minḳārī olur dırāz
Ki ; olur yüz nevā-sāz sūrāh-bāz

Ki ; olur her biri māḥazī bir maḳām
Ki ; ider seyr on iki maḳāmı tamām

Ḳamu şu' beler renkler perdeler
Heb andandur aşlı dir ehl-i hüner

Anı ḥalk itdükde ol perverdigār
Ḳomış sāl-i 'ömrini ḳurb-ı hezār

55 Bu sāl-ı hezār içre rızḳın kerīm
Şadā-yı hevā eylemişdür ḥakīm

Acıḡub ḳaçan ki ide meyl ḡidā
Urur dem o sūrāḡa ḳopar şadā

[150b] Anuñ ol ḡidā eyledüḡi şadā
Kimüñ kim ḳulaḡına vire nevā

Düşüb bi'z-zarūri derūnına derd
Düşer germ olub ḡaḡa pür-āh-ı şerd

Gidüb ‘aql u idrāk mecnūn olur
Deli ol şadāyla pūr-hūn olur

60 Bu biñ yıl ‘ömürde o murğ-ı ‘acīb
İdüb zıllıda tesbīh [ü] emr-i mücīb

Huṣūl-i ğidāsına çekmez emek
Olur şavt-ı minķārī aña yemek

Çü ney cān yaķarken anuñ nālesi
Yanub ‘ākıbet od olur lānesi

Bilüb vaķt-ı merkin ider bir kez āh
Çıķar od yanar tutuṣur hem-çü gāh

Külinden yine hıķmet-i kird-kār
İder tāze kaķnūs gice āṣķār

65 Anuñ hıķmetine eriṣmez ‘uķūl
İder her neyi kim murād itse ol

Yeriken deve kuṣı kızmıṣ demür
Fenā āteṣi yaķub eyler kömür

Olursa daķı kiṣi sımurğ-ı Kāf
Ecel bağrını çāk eyler çü kāf

Ṙanı ‘āleme hūkm iden ṣāhlar
Kesüb seng-i saķtı ačan rāhlar

Ṙanı şehriyārān-ı ṣāķib-külāh

70 Koyub gitdiler t̄ac u taht u sipāh
 Koyub terk idersen anı sen daḥı
 Ne ata ne ana ḳalur ne aḥi

 Ḳalan kişinüñ nām-ı pāki durur
 Geçer ol ki ābı vü ḥāki durur

[151a] Düriş iylik it sen ki devr-i zamān
 Çü vaḳt ire bir lahza virmez amān

 Bunı meş‘ar ey ḳırd-ı iḥsān-ı merd
 İşit bir ḥikāyet ‘acemden ‘acīb

Ḥikāyet⁴⁰

 Görür Ka‘be yolunda bir ḳırd-ı pāk
 Şusuz bir seg olmalı olmuş helāk

75 Uzdub şu sevdāsıyile zebān
 Yalar her yaña t̄a ki ḳurtara cān

 Yalanub kime şaldıyısıa rebab
 Sögüb dögdı vü ḳodı ḥüccāc heb

 Dögüldükce miskīn edüb meyl-i āb
 Kil eylerdi gözi yaşıyle türāb

 İdüb ḥāl diliyle ‘arz-ı ihtiyāc
 Virürdi şuya çekilüb revāc

 Görüb ol següñ ḥāletın ol ‘aziz

⁴⁰ Hikaye

Yerinden teraḥḥum idüb tırdı tīz

80 Meger şaḳlamışdı ol nāik-ḥū
Vuzūya ve kendüye içmege şu

Kesüb kendü nefsinden ol pīr-kār
Sege virdi ol şuyı bī-iḥtiyār

Çü seg tāze dil oldı nūş itdi āb
Revān şeyḥe hātifden irdi ḥitāb

Ki aḥsent ey merd-i rūšen-naẓar
Tamām oldı ḥaccuñ dön itme sefer

Senüñ āb-ı rūyuña ḥuccāca heb
‘Aṭā eyledi ḥacc şevābını Rab

85 Gör iylik ne ra‘ nādur ey merd-i rāh
Ki segde daḥı zāyi‘ itmez ilāh

[151b] Sen insāna iylik bir itseñ eger
İder luṭf Ḥaḳḳ saña on sen ḳadar

Hüner kemlige iylük(dür) itmek cezā⁴¹
Eger merdi aḥsen ilā men āsā

Ḥasūde uyub olma ehl-i ğaraż
Ġaraż bir maraẓdur ḳişide ‘araż

Gerek ehl-i ḥükm ol gerek bir gedā

⁴¹ Yazmada ‘iylükdür’ şeklindedir. Ancak vezin gereği ‘iylük’ olmalıdır.

Edinme ğaraż-ehl sözün hevā

- 90 Semender iderken od içre maķām
Hevāyile olur giriftār-ı dām

Degül mi cihānda bu ‘ibret-nümā
Hevādan yere inmeziken hümā

Hevā eyleyüb lezzet-i üstüh‘ān
Virür ol hevāyile arada cān

Cihāndan hevā itme şaķın vefā
Kim oldu hevādan niçeler hebā

Anadan toĝan dürlü tedbīrle
Döker göz yaşın ğuşsa-yı şīrle

- 95 Şabīdür gelir gerçi ĥandān olur
Yine bir nefes içre giryān olur

Budur ĥande vü giryesine sebeb
Ki geh zevķ olur dünyeden geh ta‘ab

Geçüb çünki dörtden irişdiñ beşe
Seni düşürürler bu biñ teşvīşe

Beş on berzaķuñ var kıatı ĥavl-nāk
Yoluñ durur uğrarsan ey merd-i pāk

Berzaķ-ı Evvel be Mu‘allim Dāden-i Şıbyān⁴²

⁴² Birinci Berzah: Çocuklara Öğretmen Tayin Edilmesi

Gerek⁴³ şehriyār olğıl ger⁴⁴ fakīr
İdersen bu berzahları heb mesīr

[152a] 100 Biri evvel oldur anuñ ey cevān
Ki güftāre qādir olursa zebān

Mu‘ allim ğamı var oqumaq gerek
Bu berzah gibi berzah olur mı yek

İdüb ħabs-i zindān-ı mekteb müdām
Ne gündüzde qorlar ħuzūra ne şām

Çü gece ire māzī sürmek gerek
Ki oquduğunu yerde kalmaya şek

Çü varduñ cāye edeb-piše kıl
Ata ana ‘ ırzını endiše kıl

105 Elif qaddüñ it oqumaqlıkda dāl
Ki tā kılasın kesb-i cīm-i celāl

Oqurken dağı bī vü tī şī vü çīm
Diyüb ħā ve ħā remzin ey ağızı mīm

Getür dāl dilden qoma zāl-ı zül
Ki tā rā-i rif‘ at açā saña gül

Geçür zā‘-i zühdile cehdile sen

⁴³ Yazmada ‘gerek’ şeklindedir. Mana icābı ‘eger’ olmalıdır.

⁴⁴ Yazmada ‘ger’ şeklindedir. Vezin gereği ‘eger’ olmalıdır.

Ki tā şın-ı şirk ehl[i] olmayasın

Açık tut gözüñ şüle mănend-i zād
Ki zād-ı zalāl ola ıatıñda bād

110 Olub dağı tā'-i ıaharetle pāk
Kıalub zā'-i zāhirde olma helāk

Gözet 'ayn-ı 'ibretle ğayn-ı ğınā
Ki şüretde birdir ğınā ve 'anā

Ki tā fā'-i fikrile káf-ı karār
Saña káf-ı keşretde feth ide yār

Dilüñde idün lām-ı lebbeyk hū
Ki mīm-i murāduñ 'aṭā ide hū

İderseñ eger nūn-ı ni' met hayāl
Kıarın itme nefsüñe vāv u vebāl

[152b] 115 Dağı geçme hā'-i hünerle irif (?)
Uyub degme kec-ıab' a çün lām elif

Çü Kıurān okumağda bulduñ kemāl
Seher yā'-i yeis algıl nevāl

Oķu 'amme ; eginden izācāyile
Gerek haftalarla gerek ayile

Oķu yatsudan soñra ey cān-ı āb

Tebārek ola kim qabūl ide rab

Hem oqıdıǵıñ yerleri māzī sür
Ki tā dürc-i ta‘ buñ ola dürle pür

120 Eger māzī sürmezisen ey peser
Oqıdıklarıñ dilden az az gider

Çekersin bu derdi irişince deh
Gerek ol gedā oǵul⁴⁵ ger pādīşeh

Çü deh sāle olduñ geçüb pençden
Şanursın ola qurtulam rencden

Berzah-ı Sānī Der Nüvişten-i Haṭṭ⁴⁶

Yine bir ulu berzah ey ḥaddi nūr
Gelür saña qarşu yoluñda tırur

Ki ya‘ni kitābet ğamı virür el
Çalış der edüb ata ana cedel

125 Göresin ki aqrān u emşāl heb
Oqurlar yazarlar çekerler ta‘ ab

Senüñ dahı ğayret düşer başuñā
İdüb ğıbṭa işüñe yoldaşuñā

Urursın zarūrī elüñ ḥāmeye
Ki tā ḥüsn ü ḥaṭṭ yazsın nāmeye

⁴⁵ Vezin ve mana gereği ‘oǵlı’ olmalı.

⁴⁶ İkinci Berzah: Hat Yazımı Hakkında

Düşürince bir ٲođru elif bāyle⁴⁷

Varır tā'-i ten ğayretile bele

[153a]

Şāşā-yı açmazsa cīm-i cemāl

Virür hā'-i hayret saña infī'āl

130

İder seni şād-ı şafādan ırāk

Hemān zād-ı za'f üzre kıorsın ayak

ٲaleb taşs üstinde zā'-i zuhūr

Eđer 'ayn-ı 'ayşuña virmezse nūr

Bulub ğayn-ı ğayretle fā'-i fenā

Düriş kāf-ı kudretde ise ğinā

Çeküb kāf-ı kilile lām-ı livā

Mişāl iklīmine kec ol pādişāh

Çü mīm-i mişāl ola saña enīs

Olur nūn-ı ni' met kıatunda celīs

135

O mürsel kıalem birle vāv-ı vefāk

Ol ey dost hā-i' hevādan ırāk

Eđer ٲođrı rāh eyleriseñ hevā

Di kec- revlere lām elif gibi lā

Kulađuña girerse yā-ı nidā

Elifden mişāl eyle tā harf-i yā

⁴⁷ Vezin gereği 'bāyle' olmalıdır.

Çü terkīb edüben yazasın kitāb
Ola ḥüsn-i ḥaṭṭdan saña feth-yāb

Çü Kūrān ile ḥaṭṭı kıldıñ tamām
Şabī olmasañ olsañ olur imām

140 Kitābetde olduñ çün üstād-ı pāk
Yine geldi bir berzah-ı hev1-nāk

Der Ta‘rif-i Taşrif⁴⁸

Bu kerre gerek naḥve şarfa emek
Çü lâzımdurur pes ne lâzım demek

Bilüb naḥv u şarfuñ kamu ḥālını
Oķı māzi vü müstaķbel aḥvālını⁴⁹

[153b] ‘Adū kesr olub naşb umarsañ eger
Nedür danış it fi‘l-i ref‘ ile cer

Çü kāyil olasın bedī‘ ü beyān
Verür mantıķuna kelām ehl-i cān

Der Şıfat-ı Şi‘r⁵⁰

145 Urursañ eger şi‘r ü inşāya el
Sözüñ olmaya cehlile mürteḥel

⁴⁸ Çekimlerin Tarifi Hakkında

⁴⁹ Vezne uymuyor.

⁵⁰ Şiir’in Özellikleri Hakkında

Muvaşşal muḳaṭṭa‘ sühen bî-‘ ayüb
Yazarsan oḳursañ eger naḥvi ḥüb

Murabba‘ oturub be-rağm-ı ‘ avām
Yazarsın murabba‘ muḥammes kelām

‘ Arüz ehl[i] heb şive-i maṭla‘ uñ
Görüb yazmağa ḳaşd ider maḳṭa‘ uñ

Der Şıfat-ı Nücūm ⁵¹

Ḳılursañ eger ‘ ömrüñi şarfa şarf
Ḳomaz naẓmuña neşrüñe kimse ḥarf

150 Urursañ ḳoyub şi‘ ri taḳvīme dest
Ḳomaz rüz-nāmeñ seni şöyle pest

Çü naḥvüñde şarfüñde ola esās
Tiz olursan eyle; olsa ṭālī‘ şinās

Kūsūfāt-ı şems ü ḥusūfāt-ı māh
Bilürsün nedendür ḳılıcaḳ nigāh

Sevābitde seyyārede her derec
Bilürsün ne yüzden gerek bî-ḥarac

Ḥazīẓ ü hubūṭ u vebāl-i şeref
Bulursun bilürseñ eger naḥv ü şarf

155 Hem iḳbāl ü idbār ü ba‘ d ittişāl

⁵¹ Yıldızların Özellikleri Hakkında

Saňa naḥv ü şarf içre icmāl

[154a]

Saňa cehlile dirseñ irmeye şeyn

Düriş naḥv ü şarf oḳı nūr-ı ʿayn

Mevāliden ola ki ; olasın biri

Nolur gezdüğünden ʿabeş serseri

Seniñ gibiden oldı monlā olan

Edāniden oldı heb ā ʿ lā olan

Şu ki ; oḡlan iken rāzı ; ola miḥnete

Büyüse irer ʿilmile devlete

160 Velī şart ʿturur [hem] mürebbī daḡı

Ya ata ya ana ya ʿemmi ya ; aḡı

Rehūnde müyesser ide saňa ḡaḡ

Bu mezkūri ; üşenmez olursañ sebaḡ

Naşīb oldısa saňa rüz-ı elest

Urursun tamām on iki ʿilme dest

Eger isteriseñ bu söze güvāḡ

İşit bir ḡikāyet gel ey nīk-ḡāḡ

İşitdükde bu sözi ol sırr-ı fen

Nedür bilmezin didi miftāḡ ben

165 Didi pīre ol şaḡsanı yā şinās

Senüñ gibi bir echel olur mı nās

Kim idüb hebā cehlile her işiñ
Nedür dağı miftāh yok dānişiñ

İşitdükde bu sözi ol merd-i kār
İdüb nār-ı ğayret derūnına kār

Çalub mağzına zehr-i ğayret semūm
Ħamiyyet kılub kıldı meyl-ı ‘ulūm

Oğuyub kocaldukdā ‘ilm-i kelām
Virüb naḥv ü şarfa vü faḳre niḫām

170 Kocalık anuñ olmadı māni‘i
‘Aṭā kıldı ‘ilmi aña sāni‘i

[154b] Kocalıkdan irmedi aña zarar
Yazub kodi miftāḥ gibi eşer

İdüb on iki ‘ilmi aşıle yād
Yazar bir kitāb itdi miftāḥ ād

Şavnın sa‘y ü iḳdām eyler ‘ilme el
Cehāletle şanma kıla mürteḫil

Kocalık yigitlik degildir sebeb
Sebeb sa‘ydir her kemālāta heb

175 Ki feyyāzda necl olmaz ‘ayān
Bilürseñ meşeldür bu ey nüktedān

Geçüb dihdēn irdüñ çün on beş yaşa

Țutarsaň sözümi eger çok yaşı

Yine geldi bir berzah urdı bölük
Geçerken oñat gözle şanmañ fülük (?)

Berzah-ı Sâliş Der Residen-i Bulûğ⁵²

Bulûğ irdi baħr-ı hevā kıldı cūş
Hevesle irüb baħr-ı şehvet ħurūş

Mükellef olursın bu kez şer‘ -i pāk
İder saña aħkāmını in‘ ikāk

180 Ger işleriseñ şer‘ den taşra kār
İderler yaķub ‘ırzını ħ̣ār u zār

Meger vāķıf olmaya şer‘ ādemi
Ki gelmeye başuña dünya ġamı

Der Iştılahāt-i Fıkıh⁵³

Pes ol vaķtın öğren taharet bulın
Vużū al namāz it yere ķo elin

Vużū da nedür farz dest-i tamām
Nevākış ger āhiyyet ey nīk-nam

[155a] Bilüb yerlü yeründe eyle edā
Ki böyle buyurđı Ĥudā [u] Mustafā

⁵² Üçüncü Berzah: Buluğa Erme Hakkında

⁵³ Fıkıh Terimleri Hakkında

185 Şalavatıñ dağı öğren erkānunu
Dilerseñ açasın güher kānunu

Nedür farz u sünnet nedür müsteḥab
Edā it bilüb yerlü yeründe heb

Neden bāṭıl olur dağı her namāz
Anı oqu bil levḥ-i ḥatırda yaz

Ki bilmek buları saña farzdur
Ġaraż farz ayduğun saña ‘arzdur

Ḳabūl it sözümi dil-i sāfile
Oruc tut eger farz eger nāfile

190 Diyüben Tañrı buyurmadı güc⁵⁴
Ža‘ ifim diyü yime şaḳın oruc

Baña böyle pend itdi atam dedem
Ki oruc yiyenüñ olur ‘ömri kem

Şalāḥ ehline hem dem ol ey fetā
Ṭarīküñde tā görmeyesin ḥaṭā

Tekāsülden ol ḳādir olduḳça pāk
Žalāletle tā olmayasın helāk

Ki; ehl-i tekāsül žalālet ehlidür
Nedāmetle her ki melāl ehlidür

⁵⁴ Vezne uymuyor.

195 Görüb cürmüni kimseye itme kîn
Ki kînle tûrmaz bir arada dîn

Ne kîn itdügeñ alur bu cihân
Ne saña alur bî-vefâdur zamân

Bu fehvâda ey merd-i ferhunde şân
İşit bu hikâyeti ki ; ideyin beyân

Hikâyet⁵⁵

[155b] Meger iki serkeş-i bet nâzenîn
Biri birine incinüb itti kîn

Biri itdi nâgeh kînile vefât
Biri ha eyleyüb ıldı kesb hayât

200 Ki bir lahzâ olan haşmdan soñra sağ
Ola zinde yeg bolca bulub ferâğ

urub ol alan zinde mest-i gürûr
Gelüb abr-i haşmı açub pür-sürûr

Çü açıldı tâbût haşm oldu fâş
Görür ne ayak hükme âdir ne bâş

Diledi ki haşmı yaub ide nâr
Şoyub itdi tâbûtını târ-u-mâr

Nazar ıldı gördi ki ol yâl u bâl

⁵⁵ Hikaye

Ƙara ƚopraq ire yatur pāy-māl

205 Ne destinde ferrü ne eşmünde nür
Ĝıdā eylemiş cismini mār u mūr

Hemāndan oldu ƙalb sengini mūm
Piřimān didi ey nefsi-i řūm

Ecel kimseye unki ƙılmaz vefāk
Nedür pes bu arada olan nifāk

Ölüb ol geen ten dilüñden melül
Didi ey hevā-dār ehl-i ‘uķül

řaķın düşmen olduğına olma řād
Ki ; ecel kimseyi eylemez ber-murād

210 Saña daķı birgün şunar cām-ı merk
Düriş dilden it kibrile ķini terk

Der Evřāf-ı Kesb-i Hüner⁵⁶

Hüner şaşıl it sa‘y idüb der-be-der
Ki ednādan ednādurur bī-hüner

[156a] Hünersiz melik zādelerden durur
Gerek nesl-i řāķān Ferīdün durur

alış beste-vārınca meřķ

⁵⁶ Hüner Kazanmanın Özellikleri Hakkında

Oķı Şi' r ü inŐālıkdan sebak

İlimden olmaziseñ mahrür⁵⁷

Kitābetden inŐādan al bāri fer

- 215 Şaķın rāh-ı zenden bulūğ ey oğul
Uyub nefse āzādiken olma ķul

Der Perhīz Kerdē-i 'Işķ-ı Mecāz⁵⁸

Ķılub meyli her bir peri peykere
Getürme uyub 'ıŐķa ğamlar sere

Şaķın ķoŐma 'ıŐķ-ı mecāziye baş
Ki dest-i ğam urmaya baŐuña taş

Şaķın tiğ-i ferzkān-ı mehpāreler
Yüregüñe urmayalar yāreler

Taķub boynuña zülf-i ħübān kemend
Ħāzer ķıl ki urmaya bend üzre bend

- 220 Şaķın müşķ-i ħaţţ-ı 'anberīn ħaller
Ruĥ-ı alile eyler saña āller

Nedeñlü ki cābıñ geķüb ħurde-ğır
Olursañ ururlar Őaķın saña tır

Mülāyim güzeller ma'ārif Őinās
İderler seni Őaķın rüsvā-yı nās

⁵⁷ Vezne uymuyor.

⁵⁸ Mecazi AŐktan Uzak Durma Hakkında

H zer eyle olmasın anlar y r
Ki  uşı  uşıle  iderler Őik r

Severse  oları  birin sen eger
Bulmaz seni sen  adar on sever

225 Sen irmezse  a a irerler sa a
Eynin varise   a l u h su  ba a

[156b] Ki  ikmet s zid r sa a didig m
Sen   derd    u  a dır yid g m

Der Va f-ı Hem-R z n-i Hile-B n⁵⁹

   sevd yı oldu  sev b ebr-i nig r
Seni Şayd itmekden  s n ne var

Pes ol va t olursun biris ne y r
Nece; itse  gerek   ı    ider sa a k r

Ararsın sen   gibi bir ehl-i derd
Ki derd   yanasın odu  ola serd

230 Bulursın bir ni yanarsun a a
   tler vir r d rl  d rl  sa a

 utarsın uyub bes anu  pend ni
Umub sevd g n bel   and ni⁶⁰

⁵⁹ Aynı Sırrı Ta ıyanların ve Hilecilerin  zellikleri Hakkında

Virür tatlu sözlerle ‘aqluñ yile
 Cehl-nām u esmāyi ħüsnāyile
 Çıkarur saña ism-i a‘zamdan ism
 Çü gencine istersen öğren talim

İder vuķu‘aduñ nām-ı cānān ile⁶¹
 İnanırsun aña dil ü cān ile

235 İnanma şaķın kim kırdır kırdır
 Ki kırdıle meşhūr bir kırdır

Eger kādır olursa olur ey peser
 Çıkarırdı yerden ġarāmile zer

Hemān bir kırdır lāfdır ey nigār
 Şaķın bün düşüb olma; olara şikār

Eger çi senüñle yanar yakılır⁶²
 Kırdır işin gücün yanuña yakılır

Şadāķat eyler saña bī-nifāk
 İnanırsın anılayub andan vefāk

[157a] 240 Nezāketle idersen niķe imtiķān
 Görür senüñle anılamaz andan ziyān

İnanub içersen anuñla şerāb
 Ne ta‘līm iderse görürsin şevāb

⁶⁰ Vezne uymuyor.

⁶¹ Vezne uymuyor.

⁶² Vezin gereķi ‘ger’ olmalıdır.

Hüd‘a Kerden-i Hem-Derd be-‘ Aşık-ı Cīvānmerd⁶³

Düşürür seni başlar āzār meye
Semā‘ ü rebābile çeng ü neye

Düşer bir gün eyler seni kâtī mest
Çü mest olduñ eyler murādınca pest

Ḳanı ol şadāḳat şatan nā-bekār
Seni cān aratdı onca şikār

245 Şaḳın sen şikār olmadan ol ırāk
Ki düşmeye ‘ırzile araña firāk

Mināre uçub çıḳḡıl ḳubbeden
Sözümü eger fehmi ḳıldıñsa sen

Belādur bu ‘ışḳ-ı mecāzī şaḳın
Ki ider ‘ismetin ḳişverine aḳın

Ḳişi ger çi evvel olur mübtelā
Velī soñra ayrılmak olur belā

İderseñ ider bu sözüme kemān
İşit bir ḥikāyet gel ey naḳd-i cān

Hikāyet⁶⁴

250 Meger bir ‘azīz mübārek sühen
Güzer itdi bāzār-ı ḥıyāṭdan

⁶³ Civanmerd Aşığa Dert Ortağının Hile Yapması

⁶⁴ Hikaye

Nazar itdi gördi bir üstād-ı pāk
Çeküb itdi bir pāre ger pās-ı çāk

Şu resmile kopardı ol bir şadā
Biri birüsinden olınca cüdā

[157b] Ki ol çār-su tōldi efġānıla
Görüb şenc anı did[i] iz‘ ānıla

Bu bir niçe tārile pūd bir zamān
Biri birüsiyle itmekde kırān

255 Görüñ niçe efġān feryād ider
Ki feryādı efġānı bir yād ider

Çü kaşdı ide cān tenden olmağ cüdā
Nice ola hāl-i gedā ey Hudā

Güzel hod tin-i ‘āşıkıñ cāndur
‘Urukunda şıhhat virür kındur

Eger sürerise dağı ‘ömr-i nūh
Dilemezki cisminden ayrıla rūh

Benüm şanma bu sözlerümi güzāf
Ki Hağ söz durur umazam qurı laf

260 Dimezem saña itme ‘ışk-ı mecāz

Ki ‘ışk-ı mecāzī açar niçe rāz

Ki sāye şalar dehre ‘ilām-ı ‘ışk
Virür şevk āfāka ālām-ı ‘ışk

Çeküb hayl şāhān hākān nişān
Ola ‘ışk tūğı çü bir cism-i feşān

Müteḥḥir ider kāinātı tamām
Münevver ider mümkinātı tamām

Ġam-ı ‘ışkdur bu cihāna sebep
Dem-i ‘ışkdur ibn ü āna sebep

265 Bu esrārdan itmeyin keşf-i raz
Ne ‘ışk-ı ḥaḳīkī bilür ne mecāz

Ne bilsün bunı degme bir bü’l-heves
Hevā ehil bulmaz buña dest-i res

Adıdur eger çi ‘ışk-ı mecāz
Ḥaḳīkatden açar velī niçe rāz

[158a] Ger ehl-i ḥaḳīkat ger ehl-i mecāz
‘Arz-ı ‘ışkdur ‘ışk ey pāk-bāz

Velī sāde Rūmiken ey cān-kes
Şaḳın eyleme ‘ışk işüne heves

270 İnanma güzelliğe kardaşuña
Ki yüz kir olan heb gelür başuña

Dih-i pencden bestdür niçe degin
Hazer kı l ç i çokdır ider saña kın

Yalın yüzlülükde gerekmez bu kār
Velī şol muhal ki ; olasın rîş-dār

İderseñ mecāziden olur haṭūr
Gelür bir gün ilîşe yoluñ urur

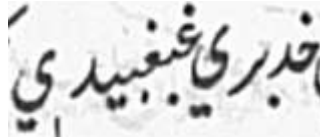
Velikin güzellikde ey bî-bedel
Şaķın urma ‘ ışķ-ı mecāzîye el

Hikāyet⁶⁵

275 Nedür dirseñ ger⁶⁶ bu kı l a sebeb
İşit bir hikāyet gel ey cān-ı āb

Meger bir yigitcek sevüb bir güzel
Yilerdi ki vaşlına uraydı el

Ki ; aña sayıb sīmīn ü narınc zer

Biri meger

Beyān-ı gamzesi sırr kūyından
Nişān-ı şacı kı bā kı avsinden

Ölmeden özün kı fız itmiş kerīm

⁶⁵ Hikaye

⁶⁶ Vezin gereği ‘ger’ olmalıdır.

Boyın zülfün ağzın elif lam mīm

280 Güzellikde amma ki ol bī-bedel
Güzel hūbdı sevdigünden güzel

Velī neylesün ġālib olub hevā
Anı dir dimez eyledi mübtelā

[158b] Pes ol kīmyānuñ olub t̄alibi
Ġamun eyledi ‘aqlınuñ ġālibi

Üzi şāh hūsniyken ol pür uşul
Sevüb ol efendisini oldı kıl

Gidüb fikr-i zikrile başdan hıred
Ne yüzden uram dirken ol yāre sed

285 Tıyar ol mehiñ bir kaç eñgelleri
Ki sevmiş melek hūlardan bir peri

Gelesin göge atuben her biri
Ögütleyüb ol mihr-i meh münzari

Didiler meded ey meh-i ercümend
Şacıñ sihrile kec ol mihr-i bend

Ne yerde görürseñ⁶⁷ aġrāz kıl
Gehi ‘ işve eyle gehi nāz kıl

Ezildükce servüñi meyyāl kıl

⁶⁷ Vezin gereği ‘görürisen’ olmalıdır.

Ne eylerseñ eyle tebeh hāl kıl

290 Su'āl itse luṭfile vir gel cevāb
Bıraḵ mihr-i 'ışḵuñla gönñüne tāb

Şalub milk-i 'aḵluna mihr gele žeyl
Ola ki; aldeyüb eyleyesin ṭufeyl

Ṭutuben bularuñ sözün ol peri
Bulub ol peri-ḥū melek peykeri

Yanundağılardan hemān bir niyāz
Çekilüb virüb servüne imtiyāz

Virüb naḥl pür ḥāletile kıyām
Biraz luṭfile 'arż edüb eyyām

295 Açub gonçesin ṭūṭi-i mıṣr-vār
Olub berk-i gül birle şekker nişār

Virüb 'ışveyile selām itdi meyl
Nice meyl-ber-meyl ki itdi ṭağyıl

[159a] Dönüb didi nedir bu feryād u āh
Ġaraż-ı mihrüyse ger ey yüzi māh

Ne lāzım benüm ṭab'um itmek ḥırāş
Seni vü beni idüb illere fāş

Çü benden degülseñ güzellikde kem
Ne ḥācet niçün yimek derd ü ğam

300 Eger çi benim servüm āzādedür
Senün de boyun serv-i şimşāddur

Benim saçlarım ‘anberīn mūysa
Raḥm-ı lālesi berk-i gül būysa

Seniñ daḡı zūlfün virür misk-i ḡām
Lebün cām-ı yāḡūtdur pür mūdām

Gel odaya nūş eyleyelüm şerāb
İdelüm olub mest bir yerde ḡāb

Alalum biribirimüzden murād
İderseñ eger sözüme i‘timād

305 İştükte bu sözi ol nāzenīn
Atub hırşile dāmeniñden hīn

Didi ey izi tozu kehl-i başar
Şeker nüktesi cisme cān ḡār

Çü āzāde servüne oldum esīr
Esīrüm durur ḡūr-ı mihr-i münīr

Saña zerre olalı ey āfitāb
Virür āfitāb raḥm çarḡa tāb

Eger raḥmet olmazsa ey serv-i nāz
Varalum diyüb kıldı ‘arż-ı niyāz

310 Gelüb sevdügiyle urub cāma dest
Bir iki kadehden hemān oldu mest

Çü mey hūşdan anı ‘azl eyledi
Yatub kendüyi [kendi]⁶⁸ bî-bedel eyledi

[159b] Dağı şunmadan kendü dildāre dest
Aña geldi dest urdı her sıyt-ı mest

Şağın didigüm hūbuñın ‘ışkdan
Bu korkudurur sevdigüm saña ben

Ki ālāt-ı hengāma düşmeyesin
Görüb dāne-yi dāma düşmeyesin

Der Men‘ Kerden-i Bāziçe-i Şatranç⁶⁹

315 Enīs olma hem nerd ü şatrancla
Ki oğunmayasun deh ü pencle

Dağı ekmegil nerd ü şatranca ser
Ki geçmeyeler saña menşübeler

Demezem saña nerd ü şatrancı şüm
Velikin baṭāetde ba‘d ez ‘ulüm

Kitābetden o şancağ-ı dürr mehtek
Hünerdür olar diḥ deminde gerek

⁶⁸ Yazmada parantez içindeki ifade de yer almaktadır. Ancak vezni bozar.

⁶⁹ Satranç Oyununun Yasaklanması Hakkında

Aña bir huzūrında düşer biri
Gelür gāh-ı nāgah iki de biri

Der Men‘ Kerden-i Kebüter Bāzī⁷⁰

320 Hem itme kebüter ğamın saña kayd
Çü şehbāzsın olma kuşile şayd

Hāzer eyle ķo şehbāze keşf itme rāz
Ki; uçar meyle olur nice şāhbāz

İnanma uçurmasına kıl hāzer
Mu‘ allaķlar atarsa biñ kez eger

Der Men‘ Kerden-i Tīr Endāzī⁷¹

Hem eyleme maħcūbluķda heves
Çeküb yāy oķ atmaĝa ey cān kes

[160a] Çeküb yāyı oķ atmaķdur erçi hūner
Gerek yevm-i ta‘ tīl o da ey pūser

325 Bıraĝub kemān ķaşlaruña girih
Güzellikde ķoma nişā[n] buña zih

Eger yāyuña ṭabla olursa māh
Aña tīz ĝam gele ķalma nigāh

⁷⁰ Güvercin Kuşbazlığının Yasaklanması Hakkında

⁷¹ Ok Atmanın Yasaklanması Hakkında

Eger finduķ olursa necm-i Şeref
 Şoyub Őuĝl urma oķa yaya kef

Olurise daķı sańa ehl aķı
 Güzellikde ķaŐd itme ańa daķı

Ki maķcūbe vū māla olmaz emīn
 İtme sańa istedigūń yemīn

Der Men‘ Kerden-i Őenāviden Ender Āb ⁷²

330 Daķı sād rūyiken ey sīm ten
 Heves eyleme Őuda yüzmege sen

Çü gevheresen ey la‘ lleri endār⁷³
 Őaķın düşmegil āba dūrdāne -vār

Ŝudan taŐradur ķatı gevheriń
 Çü gevheresen itme Şuya cevherin

Gören dimesūn sańa ey āfitāb
 Ki ‘aķsini ŐalmıŐ Şuya māhtāb

Ki virir hevā Őuda yüzmek sańa
 Güzellikde meyl itme Őaķın ańa

335 Gerek Őuda yüzmek ger atmaķ niŐāb
 Gerekmez sańa ala olduķda Őāb

Ki Őāb olasın eyken bilesen

⁷² Suda Yüzmenin Yasaklanması Hakkında

⁷³ Vezne uymuyor.

Bir ay içre hâşıl idersen sen

Der Men‘ Kerden-i Silahşori Der Hâlet-i Hūyî ⁷⁴

[160b]

Sipahi cevānem diyüb zinhār
Hem itme silahşorluğ saña kār

Ɛoyub yanuna ğamuñ gibi tîr-i tîz
Güzellikde ol fenden eyle girîz

Oķuña olursa nişān āfitāb
Kemānuña maķcūbuñın virme tāb

340 Şikāruñ olursa ger āhū-yı Ćîn
Güzellikde eyle o fenne yemîñ

Geçüb işden oķuñ birlerse ĥalāş
Güzellikde itme aña iķtişāş

Geçüb serden tîiziñ ey rūḥ-ı pāk
Semekden eger seyr ire tā semāk

İdüb şaḥn-ı gerdün-ı meydān atuñ
Tolarsa cihān berķ-veş-i heybetüñ

Gerekmez güzellikde saña bu kār
Hüner oķıma bezmdür oķı var

345 Bular heb tırāş ircek ḥūbdur

⁷⁴ Silahşorluĝu Huy Edinmenin Yasaklanması Hakkında

Ki her pîşe vaktinde mergûbdur

Der Men‘ Kerden-i Bâziçe Ez Meydân-ı Bâzî ⁷⁵

Dağı varma şağın oyun yerüne

Uyub birisinüñ kînüñ birüne

Ṭurursañ ṭurayım çü koduk burak

Varub oynama tek fulānda kuraç

Hırāmānda ṭur huşūnetle bek

İki kât olub kaba çıkarma tek

Meleşke(?) oyunu oynansa sen çek elüñ ⁷⁶

Kuçaklarına girme her engelüñ

350 Şınaru ki nemek çün oynaya ṭob

Ki biner her ḡar-ı pür ‘uyüb

[161a] Eger çi ki bâzı şafāñ arturur

Velî ‘ilmin ekser hevāñ arturur

Der Men‘ Kerden-i ‘Ariyet-i Şoḡbet-i Gezek ⁷⁷

Hem itme gezek şoḡbetine heves

Ṭutub ṭurre ṭurruñ gibi ey cān-kes

İl öpme ki oynama sevdüm seni

Ki tā öpmeye seni her bir deni

⁷⁵ Oyun Meydanından Oyunun Yasaklanması Hakkında

⁷⁶ Vezne uymuyor.

⁷⁷ Yemekli Sohbet Toplantısının Yasaklanması Hakkında

Muḥaşşal çekil la‘b ü bāziçeden
Dilerseñ olasin kemāl ehl sen

355 Daḥı itme ḳanda olur yatāk⁷⁸
Yataḡunda ey cān oluben ırāk

Ki zīrā levend öğrenür ṭab‘-ı şāf
İdersen eger ḥaḳḳ söze i‘tirāf

Ṭamāsuña nāñe ḳatub ṭātla
Ḥaylāsını getürürler ele

N’olursuñ hele gel yataḡuñda ol
Uyandıḳda kendüñ yataḡuñda bul

Der Men‘ Kerden-i ‘Āriyet Sitāden-i Libās⁷⁹

Daḥı ‘ārīyet alma elden libās
Alur ger çi ‘ādetdurur ba‘z nās

360 Ne al ‘ārīyet sen ne vir kimseye
Çü maluñ degilsen sefāḥat yine

Alursañ yine virmek olur elem
Çekersin virürsiñ alınca ḡam⁸⁰

Varub elden almaḳdan atlas ḳabā
Yeg oldur ḳabāñı idesin ‘abā

Ki il cāmesüni geyen ḥ‘ār olur

⁷⁸ Vezne uymuyor.

⁷⁹ Ödünç Elbise Almanın Yasaklanması Hakkında

⁸⁰ Vezne uymuyor.

Olub ʔab^ʕ -ı t̄anūs bī- ʕār olu[r]

[161b] **Der Men^ʕ Kerden-i ʔarż Sitāden ü Dāden** ⁸¹

Daḥı vir kimseye ʔarż-ı ḥasen
Hem almağa ʔaşd itme sa^ʕ y eyle sen

365 Gelü senden alurken eyler niyāz
Velī şoñra almağda ; olur ḥud^ʕ a bāz

Eger ʕi ki ʔarż-ı ḥasendür ḥasen

Velī şimdi olubdur bu fen

Pes eyle ola yigrekdur virmemek
Virürseñ alınca çekersin emek

Ya nışfı gider virdüğün ya heb
Ne lāzım ki aqçeñle alasın emek

Der Men^ʕ Kerden-i ʔaleb-i Kīmyā ⁸²

Daḥı elde münakḥaḥ ʔutub pür-hevā
Olayin dime ʔālib-i kīmyā

370 Diyüb mühlāta zuḥal-i müşteriyi
Yaḥub elde olan naḥd-i sīm ü zerīni

Sefāḥat ḥiç olur mı bundegin yād
Ki şems ü ʔamer ʔoyasın bir ad

⁸¹ Borç Almanın ve Vermenin Yasaklanması Hakkında

⁸² Kimyayı Öğrenmenin Yasaklanması Hakkında

Eger pūşe ğamda yek bil revān
Yaķarsıñ baķır altun olmaz anān

Velī altun adun iderler naḥḥās
Ger itmezisen kīmyādan hırās

Şaķın kīmyā sīmyā kārına
Düşüben ķo lāf tūtma ezkārına

375 Emeksiz alma girmez zer-nāb⁸³
İşit bir ḥikāyet virüben cevāb

[162a]

Ḥikāyet⁸⁴

Her pīşelerden bir ehl-i şekve⁸⁵
Temāşā iderken kizb-i deşt-i kuvve

Meger şaḥn-ı mecrāda ol nīk-fen
Yatur gördi bir ḥışt altundan⁸⁶

Alub ḥaramla ḥıştı ḥandān rūy
Getürdi odasuna bī- güft ü gūy

Virüb fikr-i ḥıştile ḳalbine tāb
Şafāsundan itmedi ol gice ḥ'āb

380 Edüb dürlü dürlü ḥayāl-i muḥāl
Didi kendü kendüye bir vecd ü ḥāl

⁸³ Vezne uymuyor.

⁸⁴ Hikaye

⁸⁵ Vezne uymuyor.

⁸⁶ Vezne uymuyor.

Bi-ḥamdillāh olub baña bahş-ı yār
Ḥalāş itdi iflāsdan gird-i kār

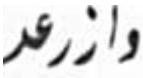
Virüb devlet el tutdı iḳbāl yüz
Yeter yürüdüm böyle āc u uyüz

Seḫer şaḥn-ı şaḥrāda maḳbūl nās
Urayın varub bir serāya esās

Virüb gülleri ḥadd-i dildāre būy
Daḫı lālesinden ala renk-i rūy

385 Dikeyin şu deñlü gül-i erguvān
Ki ḳaynada gören ‘uruḳında ḳan

Olub gülşeni cilve gāh tezerv
Pür olsun bilābil her şāh- serv

Hevā-dār dem-i nev-bahār
Ṭalub şavt-ı ṭāvus-ı ner-kuhsār

Ṭutub lāle sāf benefşeyle meyl
Çeker nergisün çeşmüne kehl-i nāl

Kim olub anuñ ‘arşı pirūze fām
Binā ideyin ferşüni yürir ḥām

[162b] 390 İdüb ğazmasun ābnūsile ‘āc
Vireyin gümüş mıhlar ile revāc

İdüb cāmunı cümle billūr-ter
 ılayın eūñi sīm ile zer

Binā ideyin uffeler pūr-çemen
 Ki erāfı olsun gül ü yāsemen

azub çāhunı abs-i Yūsuf miāl
 Akıdayın içüne āb-ı zülāl

ılub gülistānunu pūr za‘ firān
 Dikeyin semen-zāruna erguvān

395 onadub kenārunı imādile
 Dikeyin sōgūt serv-i āzādile

ebi fikrile uba ıkardı Hā
 Çü ubı oldu arāya badı ayak

Görür yolda bir merd-i ket-i gūzet
 İdüb āk kōri gül eylerdi ıt

Sūñükleriñe gül içre bulurdu sa⁸⁷
 Gül eylerdi anı da urub aya

Naar idüb ol āle ol nev-civān
 Revān ‘ alı bauna geldi hemān

400 Didi ey Dirīā ki fikr-i muāl
 Beni eylemi cehlile pāy-māl

⁸⁷ Vezne uymuyor.

Nedür bu benim itdügüm fikr-i hām
Ecel der peymde tutarken cām

Benüm dāhı bir gün gelür hışt-ger
İdüb hāk körümi gül hışt ider

Kemiklerüme uruben pā u dest
Dirīgā ki āhır idiser şikest

İdüb tövbesün hıştī ol merd-i hāş
Atub deşte kesb itdi ğamdan hālāş

[163a] 405 Bes ey kimyā fikrün iden nā-halef
İdüb ilde olan naqdesüni telef⁸⁸

Ṭotalum ki toprağı ‘ ayn eyledüñ
Cihān mülkün anuñla zeyn eyledüñ

Saña kimyā kesb-i kārūndurur
Kazanc itdügüñ kār-ı bārūndurur

Velī kār-ı bārūnda eyle hāzer
Götürme yañınca şaķın sīm ü zer

Çü geysen de sīm ü zer ola vafūr
Komaz sende her kande versin huzūr

410 Eger hıfz kılmazısañ elden gider
Eger hıfz idersen çekersin hāzer

Dilerseñ bu söze şāhid eger

⁸⁸ Vezne uymuyor.

İşit bir hikāyet vireyin haber

Hikāyet⁸⁹

Kılub kasd-ı hacc iki rüşen nigāh
Yönelüb yayan yola bî-zār rāh

Götürmediler pür şafā pür şitāb
Ne yimege nān ü ne içmege āb

Biri ne kadar olsa yol havf-nāk
Yatırdı uyırdı hiç itmezdi bāk

415 Biri katı havfile pür ıztırāb
Ne kendözüne hōd giçe eylerdi h^vāb⁹⁰

Biri didi ol havf idene ki tır
Nedür ıztırābuñ uyu kıl huzūr

Tutub yoldaşunuñ sözün ol cevān
Götürdi itdi altunı pula hemāñ⁹¹

Atub çün zeri gamdan oldu halāş
Hemān dem yatub uyıdı ol merd-i hāş⁹²

[163b] Seher-i hūb maşrıķ çü gösterdi kaç
Bu uyhudan ol vaķt kaldırdı baş

⁸⁹ Hikaye

⁹⁰ Vezne uymuyor.

⁹¹ Vezne uymuyor.

⁹² Vezne uymuyor.

420 Didi Һamiyyet-i Һaққ saña ey refīķ⁹³
Ki göñlümde қалмаdı Һavf-ı Һarīķ

Çü virmedim altuna қadar āşāş
Һuzūr eyleyüb gamdan oldum Һalāş

Deh ü pencden irdi çün beste yaş
Belürmege başladı yer yer tırāş

O berzahlarıñ bir de bundadur
Yoluñ düşdi çün gör ki ne yöndedür

Berzah-ı Çchārrum⁹⁴

Yigirmide şanma sen seni şitāb
Olursañ çāķ ol vaқt olursıñ Һarāb

425 Ki inanursın ol vaқt özözüñe
Görünmez cihān zerrece gözüñe

Virüb zūr-ı bāzū mizācuña tāb
Şıķarsañ Һacerden çıkarırsın āb

Egerçi қonar şükriñe zübāb
Olursın velī māh iken āf-tāb

Şanırsın cevān oldum-ol dem irişdi rīş⁹⁵

⁹³ Vezne uymuyor.

⁹⁴ Dördüncü Berzah

⁹⁵ Vezne uymuyor.

Nice rîş o rîşe çoğ olur Һuriş

‘Acem dir ki ez rîş tâ nezerd kon
Der fersenh-i reh est ez nedārî Һon

430 Leṭāfet cāḳ ol dem virür saña el
Ki bir çār-ebrū olursın güzel

Çoğ olur seni şaḳınmaz biste tek
Ata ana yārān çeküben emek

Çün el çekdi bunlar gözet ‘ırz-ı nām
Dürîş pāk dāmen Һıḳar ilde nām

[164a] Cevānem şanub eyleye bezm-i cān
Çü şāhensin olma güftār dām

Ki zîrā hevāñuñ tamām çağdur
Hevā her kişiyeye ayak bağdur

Der Şıfat-ı Perhîz Kerden-i ‘Aḳār Ender Meclis-i Ekābir-i Kibār ⁹⁶

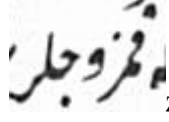
435 Çü semmūr bāde kenānî ḫarîr
Ola bāde bezmünde āl peşkîr

Düşene reh-i kehkeşān-veş semāt
Ne nādān ola itmeye inbisāt

Bulub her tavḳ bāde şevḳiyle tāb
Dönüb Һarşuña bir bir ola kitāb

⁹⁶ Büyüklerin Meclisinde Gelir Getiren Mülkten Bahsetme Hakkında

Gelüb dürlü dürlü nefāyis ta‘ām
Mey-i nābile ٲola zerrīn cām

Ki zeyn ola cābecā
Kim almaya mey meclisünden şafā

440 Ayak elde her sākī-yi dil-sitān
Olub her yaña rūḡ gibi revān

ٲutub şem‘ -i kāfūr yürür kenār
Yıķa bāde şevķiyle başunda tār

Yalıñ yüzlü dilber gibi her  ırāķ
Yana pūr yer irince tā şubḡ-ı  āķ

Viresüz geh ü za‘ firān ü piyāz
Ter ü tāze māhilere imtiyāz

Bişüb dār ınī vü bādāmile
Gelüb  ün mu ārın ola cāmile

445 Gehī şūrbā ola ve geh kebāb
Olub saña tiryāk i erken şerāb

Gelüb sebep-i ‘arz ide ruḡsār el
Yañağında  ün dāne-yi misk-i ḡāl

[164b] Gelüb ortaya pūr tebessüm anar
İde ḡurde-i la‘l bezme nişār

İdüb her yana bülbüle gulguli
 Kıla şinem curgadan türkuli

Çü zeyn ola meclis gül-i al ile
 Şurāhi gele karşı kahkaha gülle

450 Tütüb elde yâkut eşmar kadeh
 Çü zeyn-i kadeh vire bezme ferah

Benefşe tütüb elde cām-ı kebūd
 Ala nergisiñ gözlerini ‘anūd

Vire sünbül mendi koldıkça büy
 Şu Rūmī güzellerde çün hü-y-i hü-y

Vire lāle la‘līñ kadehden nişān
 Şakāyık pür ola mey-i erguvān

Kadehden mey-i şāf seyyāl ola
 İçen birbirüsine meyyāl ola

455 Olursa dağı kılub yola revan
 Ne sen şabr idersen o vaktin ne ben

‘Acem dir ki kuvvet-i cān amed est
 Çi güyem ki hem piş ez ān āmede est⁹⁷

Şıfat-ı Çeng-Nevāz be Sāz ü Çengī Zuhre-Avāz⁹⁸

Huşūşā ki meclisde āvād ola
 Yağūd bir nice çeng-i üstād ola

⁹⁷ Vezne uymuyor.

⁹⁸ Zuhre Sesli çalgici ve Onun Saz ve çeng çalmasını Hakkında

Ele sâz alub muṭrib-i hoş nevā
Çalub çengi ‘uṣṣaḳa vire nevā

İki şāḥ-ı gül on kılam sîm-gûn
Koçub bir nihāl-i zümür-rüd nigûn

460 Çü çengiñ kıлма her kılan bir tarîḳ
Düşüb ol tarîḳe kim olmaz refîḳ

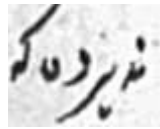
[165a] O ki çeng ya‘ni ki çengiñe çeng
Kim ola ki anda nāmîle teng

Çü ney-i nāle ki zîrûñe bemm ide⁹⁹
Nice ‘ismet ehlüni der hem ide

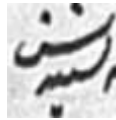
Kemāncene meclisde kim vire tâb
İde çok elif ḳaddi rāy-ı rebāb

Ḳırıtmaз geçen degme aşvāta gûş
Defûñ nālesinden virür bâde hûş

465

dilek döke

Güzellerden aḥbāb olur

⁹⁹ Vezne uymuyor.

Ola ҡande kim muğannî-yi ҡanûn tâ¹⁰⁰
Görür hūblardan ehibba vefā

Çü barmağ hesābun vire erguvān
İder mest idüb çok elif ҡaddi nūn

Çü nālile maḳāl ide ‘arz-ı hāl
Niçe hūb ser-kes olur pāy-māl

Çü cūb ura çīniye üstād-ı kār
Haṭā ide niçe haṭāyı Nigār

470 Vire rūḥ efzā çü bezme şafā
Niçe serv ide rāst ҡaddün dü-tā

Öte çünkü meclisde çekçek-i hūt
Dinilmez n’olur bezmden uçūt (?)

Çü meclisde şeş tā evzāde būyun
Ola cāy-ı çok ҡurd-ı hūyuñ kūyun

Çü raḳḳāş ide çār pāre şaçun
Güzellerden öp ҡuc dilerseñ ҡaçun

Çü çarḥ ura raḳş ide raḳḳāşlar
Oynadıḳda zen bula kendün çok az

475 Ҡағарсаñ zen olmaḳdan ey hoş peser
Saḳın meclisde meyden eyle hāzer

¹⁰⁰ Vezne uymuyor.

[165b] Çü bezm-i meye fehm iderseñ sühen
Bular emr-i lâzım durur añla sen

Ûo bu bezmi kim bezm-i şāhānedür
Yaban yer degüldür hile-hānedür

Hülāşa olur bunda olsa ‘ilāc
Çü havf añladuñ dur zarifāne kaç

Döküb neñ varise kaç esbābdan
Ki tuymaya getdüğüñ kimse sen

480 Belāyıdı düşdüñ idi olduñ halāş
Velī böyle bezm itme dağı menāş

Bu bezm aña birdür ermez zarar
Kişi her tarīķile kırar ser

Şıfat-ı Meclis-i Meykede bā Cevanān-ı Felek-zede¹⁰¹

Velīkin hıfz kıl nām u neng
Uyub her hevā ehlüne şūh-şeng

Hümā sın gireyin dime lāneye
Ġalaţaya varub şeker hāneye

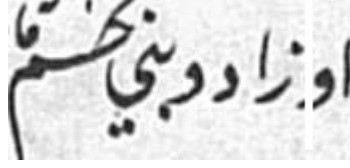
Çü pīş hūne peşkīr döşeye Firenk
Eger kıtūbısan şabra kılmaz direnk

485 Kıona meclisde yer yer güllāc
Şala ‘aķsini bezme nūr-ı zücāc

¹⁰¹ Bedbaht Gençler ile Meyhane Meclisinin Özellikleri

Dökülüb şeker aleti reng reng
Gele bāde ortaya çün hūb-seng

Gele ‘arızın ‘arza kılub şerāb
Vere mihr-i ruḥsārile bezme tāb

māhī yādın

İde hāl dilüyle taḥkiye beyān

Gele ortaya çün peynir-i katık
Tola bāde-i ner gümüşden tatık

[166a] 490 Tolib engirūsi gelendür şarāb
Frengi kadehler tolu ḥamr- nāb

Diye ister diye açub çünñā fem
Mey-bend ne ki tiryāk ruḥsar-i mīm

Bişüb kızıl altun gibi ḥūnıñā rāk
Kālay kāseden uzad al ayāk

Virüb meclise tāb çün āfitāb
Kadeḥ çün yücelde kabā mey-cenāb

Çeker ‘aql u cānı hevādārūna
Urub nār-ı ḥasret hevādārūna

495 anuna ire yāde bir irer dūr
 Kim uysa āña yir pūr yāddur

Ne ‘aıl ki ola anda mest olsa
 Düşüb nice mest ola pest olmaya

açarsañ eger sen de pest olmadan
 Şaın kendüñ ol demde mest olmadan

Olub bāde bezmünüñ āvāresi
 Yüzün görmekdür hemān āresi

Müeşşir durur şobet-i cām-ı nāb
 Varub bezmüne şaın olma arāb

500 ün i diyeler imesin şerāb
 Düşürür pes araya ızırāb

İdüb birbirüsine senden gele
 ekerler seni üşub acı dile

atarlar nezāket idüb ābıña
 Getürmezken ol fikri sen ıābıña

Düşüb bün iresin nie; itmek gerek
 oyub meclis ande gitmek gerek

Şaın itme mey bezmüne intiqāl
 Ki āvāze olmaya egnüne şāl

505 İdünme abāb-ı meyi sayebān
 ul olursa apuñda beg er- devān

Meye ger yakın olasın bir nazar
Virürsen habāb kadeh biliser

Sözüm tutmayub nūş idersen şerāb
Soñun bezm-i mey bigi olur harāb

[166b] Mülevves olub hemçü ferdā bī-mey
Şaķın olmalu; olmaya hālūñe kay

Götürmezseñ meclīs-i meyden el
Humāruñ kalur cāk irünce şaķal

510 Sözüm naķlün it kūrş-ı şeker gibi
Düriş dāniş ehli yek sen er gibi

Çü cüllāb-ı limon görüb hoş-güvār
Sözüm şerbetin eyle def-i humār

İderseñ eger pend-i Keşfiyi yār
Sa' ādet onda kılursın karār

Men' Kerden-i Seḫā Der Meclis-i Mey¹⁰²

Daḫı itme mey meclisinde seḫā
Gerek şehriyār oḡlı ol ger gedā

Seḫā ger çekem pīşe hūbdur
Seḫā ehli her merde mergūbdur

¹⁰² İçki Meclisinde Cömertliğin Yasaklanması (İçki İçmek İçin Israr Etmenin Yasaklanması)

515 Seḫīler açar bāb firdevse yol
Bahşit işretüñ seḫā ehli ol

Gerekmez velī dār yirenden ziyād
Ki bezrile itmeye il seni yād

Göresin ki fāzıl ola ve faķīr
Seḫā eyleyüb ol ona destgīr

Ya hem sāye saña ya hemzāde ; ola
Ya şākirdün ola ya üstād ola

Ya ḫod bir şalā ehli derviş ola
Eli yufķa ve bağrı pür rīş ola

520 Ki aylak nādim olmayasın
Geçen fi' liñe nādim olmayasın

Ki serḫoşla az çok ne kim ola cūd
Olur mūcib daḫl ṭa' n-ı ḫasūd

Hem ol geçmez iḫsān yerüne tamām
Safāḫat durur andırur keyf-i cān

Eger germ olub mey meclisinde rād
Bağışlarsa biñ na-murāda murād

Anuñ ebrüñe sefihe çıkar
Ḥamaķatle mecnūn velīhe çıkar

[167a] 525 Meger ola bir şāh-ı pür iktidār
Ya hūt asāf-ı şāh-ı gerdūn kaḥḥār

N'ışlerse kāinātı tamām
Birişür olara içerken müdām

Şehā vü mürüvvet olar şānıdur
Ki her kişi muḥtāc-ı iḥsānıdur

Saṇa baṇa düşmez demü devrān
Seḥādan dem urmaḳ içerken şerāb

‘Acem dir seḥī güzer inşāf reft
Diriḡa ki nā-mest ba itlāf-ı reft

530 Demezden saṇa itme çūd-ı kerem
Velī hoşyār olcaḳ it derem

Ki iḥsān seḥā ehlüne kārdu
Seḥā ehli maḳbūl-i ibrār dur

Şu gül kim dimaḡ andan almaya būy
Gül olsun edinürse gül lāleden rūy¹⁰³

Şu şimşād kim virmeye bār u ber
Canān servüsine sezādur ser

Degin kim ḡadā ide anı şutur (?)
Sezādur bahāsuna virile dūr

535 Ġaraż ādemiden seḥā añla sen

¹⁰³ Vezne uymuyor.

Seḫā olmasa şayma insāndan

Seḫā ehl[i] ḥaḳḳunda gūş ur baña
Ki; ideyin yine bir ḥikāyet saña

Ḥikāyet¹⁰⁴

Meger Ṭurdan ğavmüni bir seḫer
Gelüb gördi Musā'-i peygamber

Ki her birisi inkār idüb dīnüne
Yönelmiş Mecūsiler āyinüne

Ġaḫab eyleyüb didi ey ḳavm-i zāl
Neden vāḳı' oldı size dek bu ḫāl

540 Didiler geldi Sāmīr-i la'ın
Çıḳardı bizi dīnden ey şāhmeddīn

Pes itdi murād ol su'āl-i ilāh
Ki bulub ide Sāmīri penāh

Velī ḳırḳ birinci günü ol resul
Bulub Sāmīri didi ey fuḫūl

Nedür ḫikmeti gel ḫaber it beni
Ki arayub bulımazam seni

[167b] Didi Sāmīri hergün ey rāh-nümā

¹⁰⁴ Hikaye

Bir etmek Hudā içün itdüm ‘atā

545 Sebeb var ise budır ey nīk-h^vāh
Ki hıfz itdi senden beni ilāh

Bugün itmedim anı ey pür-uşul
Gelüb bulduñ oldur ki vaḳ‘aya yol

Seḫāsın sebeb idüb ol müste‘ān
İder düşmenin dostundan fermān

Çū kāfir seḫāsın ider hıfz Hāḳ
Çıkar mü’min itse seḫā ‘arşa dek

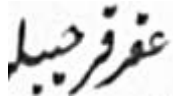
Seḫā it seḫā virdüğünden ilāh
Velī itme itlāf ey nīk-hāh

Der Mezemmet-i Berş Hörden ve Afyön Nüşiden¹⁰⁵

550 Hem olma şaḳın ehl-i bir şeyle yār
Ki afyön virür meyden artık ḥumār

Taḳub bir neng afyon pā adunı
Yiyüb yüz mişl ağzuñuñ dadunı

Virüb sen saña; ey ḥālī fülful cünün

yime fer- füyün

Hem afyonla sen bile çekme renc

¹⁰⁵ Esrar Yemek ve Afyon İçmenin Zammedilmesi Hakkında

Yüzüñ za‘ firān itmeye tā ki benc

Der Men‘ Kerden Hāb Horden ve Esrār Nūşīden¹⁰⁶

Hem esrārla olma ma‘ cūn h̄ār

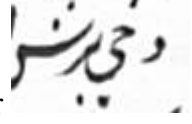
Ki ;ider aşlun ol ağızı ;açuk pür humār

¹⁰⁶ Esrar İçmek ve Hap Yutmanın Yasaklanması Hakkında

555 Virür keyfiyet gerçi evvel şafā
Olur soñra ammā kişi mübtelā

Ġubār itdürür gerçi fikr-i daķīķ
Degildür velī diķķatī bir ẗarīķ

Bulur gerçi ; afyonla kuvvet-i kuvvā
Velī şāhibüni ider mübtelā

Daķı bir afyon gibidir cūb
Ĥazer eyle anlardan ey merd-i ĥūb

Gerek nev-civān ol gerek köhne pīr
Düşüb berş-i afyōna olma esīr

560 Velī şol maķal ki olasın rīş-dār
İçerseñ olur bāde ĥūş-guvār

[168a] ‘Acem dir ki mey-i ; āb-ı gül Meryem est
Ki çün āb-ı Meryem mübārek dem est

Der Ādāb-ı Şerāb Ĥorden bā-Cevānān-ı ‘Āķil ¹⁰⁷

¹⁰⁷ Akıllı Gençlerle Şarap İçmenin Adabı Hakkında

Hevā bile meyl eyleyüb bādeye
Çıkarma aduñ elde gün dādeye

Ki mestāne senden alurlar murād
Cihān ehlüne eyleme i‘ timād

Ki çāpük қоş ey pīr olası cevān
İki ayağundan tutılur hemān

565 Yigirmi beşe dek şaқın kendüñi
Var öz başuñā vir dime pendüñi

Uyuyub қalma her yerde reh-nümā zinhār¹⁰⁸
Ki ; uyansañ añı ħābıñ olmaya çār

Berzah-ı Heştom Der Zamān-ı Bist ü Penc-i Sālegī¹⁰⁹

İre sebt niçe çū şıḥhatle sāl
İçeriseñ icāzetdür ricām al

Egerçi ki şer‘ Ī degildür ‘ ulūm
Velī çün teḳāzā ide nefsi-şūm

Daḥı bilüne sini yārān-ı bed
İdemeyesin her ne dirlerse red

570 Dirilüb gelüb her biri yanuñā
İde dürlü ibrāmlar canuñā

Egerçi hoş idi saña içmek
İçüb bāde-i nābdan geçmek

¹⁰⁸ Vezne uymuyor.

¹⁰⁹ Sekizinci Berzah: Yirmi Beş Yaş Dönemi Hakkında

Velî olmaya çünki şabra mecāl
İderseñ olur def^ç -i bezm-i melāl

‘Acem dir ki ger vaşf mey mī-demem (?)
Ne-dānem velî nef^ç -i vey key dehem (?)

[168b] Çü var nef^ç -i cismüne az içmek
Edeb şaklayub pür-niyāz içmek

575 Velî ehl-i fazlıla hem-reng ol
Dilerseñ kemālāta bulmağa yol

Guvāh isteriseñ bu küffāra ger
İşit bir hikāyet vereyin haber

Hikāyet¹¹⁰

Meger bir kemāl ehli pür-ḥarāb
Buçuk sā^ç at olmazdı mey-i cām-āb

Yigirmi beşinden irişince şest
Yidi; içdi anı kimse görmedi mest

Yaqīn koñşıları kamu şeyh ü şāb
Anı kimse bilmezdi içe şarāb

580 Kime eylesün hadişden su’āl
Anuñ zühd ü taqvāsın eylerdi qāl

¹¹⁰ Hikaye

Geçerine rindāne rükūn diler
Mey almağa vardı şafā niçe pīr

Görür künc-i necātda pūr vaḳār
Şā-dil ider bir ‘azīz ihtiyār

Gözi nagehān oldu bu pīre düş
Turub ‘izz ü iḳbālile pūr-ḥurūş

Didi bir dem otur eyle kerem
İdelüm bir iki ḳadeḥ def -i ḡam

585 Didi pīr aña luṭf it ey pūr uşul
Beni ḳo baña sen ḥuzūrunda ol

Öpüp el ayaḡ itdi rām-ı tām
Ne dirse ; itdi ol pīri eyledi rām

Düşib bün oturdı geçüb yanuna
Ḳılub meyl ünvānuna şānuna

[169a] Bende ḳılub pīre ; ol şaḡş bir ṭolu cām
Didi ; olayın saña kemer-i ḡulām

Şu deñlü temelluḳlar eyler ki pīr
Buniñ luṭfına oldu cāndan esīr

590 Pes aluban içdi elinden ‘aḳār
Didi pīre mestāne ol mey vir ḳār

Nefes çek bezmiçün biraz ḳıl nevā
Gele tā nevā kile cāna şafā

Didi ‘ayubdur itme böyle heves
Ki zirā degilven ben ehl-i nefes

Beni ‘afv kıl ehl-i ‘ırzum ‘azîz
Eger yok dirseñ eydirün girîz

Didi; ayrıla yoksa tırub bî-ķarār
Urub kelleñi eylerem tār-mār

595 İşitdikde bu sözi ol nā-tüvān
Neye uğraduğını bildi hemān

Pes āhestece ķoparıvirün neffîr
Ümîd-i ģalāşile ırladı pîr

Didi yüksecek ırle ķışma düşüñ
Eger yok dir iseñ bitürdüm işüñ

Pes ol ģavfıla pîr çekdi nefes
Meger ģāzır imiş işitdi ‘ases

Tutub atdı ol pîri rüsvā-yı ‘ām
Şuçı bu ki nā-cinsle içdi cām

600 Ne virdi ise oldu ģalāş¹¹¹
Ĥalāş olıcaķ didi ol pîr-i ģāş

Ĥıluñ şoģbet nāflıķdan ģazer
Enîs olma göz virse biñ giyse zer

¹¹¹ Vezne uymuyor.

Şaķın cāhilũñ tatlu güftāruna
 ılub mey-gũş urma ezkāruna

[169b] Ki yokdur anuñ soĥbetũne ŗebāt
 Elũnden anuñ içmek āb-ı ĥayāt

İhtirāz Kerden Ez-‘ Avām Der Bezm-i Cām-ı Rām ¹¹²

‘ Avāma ŗaķın olma bir dem enīs
 Ki meyyāl olur atı nefsi nefīs

605 Hazer ıl ‘ avām ile nũş itme cām
 Ki soĥbetile; içirür saña ĥamr-ı ĥām

Seni dāĥi kendũ gibi zāl ider
 Çıkarur arīķũñden izlāl ider

Fesād ehli olurlar eger ‘ avām
 Fesād ehlũne ‘ āķil olur mey rām

Men Kerden-i Rāĥ Ez Nũşīden-i Şabāĥ ¹¹³

Şubũĥı diyüb gündüz içme ŗarāb
 İçerseñ geĥ iç gice iç cām-ı nāb

Şarābuñ ŗeb oldu ; evveli āĥiri
 İçer arā-ı ‘ ālimũñ ĥāzırı

610 Demekdür ki ; eyde her ki rāy-ı ŗarāb
 İde ŗeb meyānunda irince ĥ^vāb

¹¹² Avamdan ve İķki Meclisine Sürekli Gelip Gitmekten Sakınma

¹¹³ Sabahleyin ŗarap İçmenin Yasaklanması

Ġaraż bâdeden şöhet-i hâşdur
Kişiye kişi ‘arz-ı ihlâşdur

Gider ara yerden tekellüf nifâk
Muhabbetle ‘arz eylemekdür vefâk

Ne ân kim içüb pür hurûş olmasın
Olub erte maḥmûr loş olmasın

Olub mest aradan getürüb hicâb
Viresin saña vâyle İztırâb

615 Bu ‘işret değüldür sefâhat durur
Soñunda nedâmet saḳâmet durur

[170a] Müdâm içmeden şâkın eyle hâzer
Ki elbetde âḥir görürsen zarar

Ṭuyulmaz egerçi meyüñ bezmüne
Çok içme ki düşmeyesin remzüne

Ki mey nermî olmaz cedelden ḥalâş
Meger kim ola bezm-i yarân-ı hâş

.Men‘ Kerden-i Mey be-Ḥâne Āverden ¹¹⁴

Hem uğramağıl girü meyḥâneye
Daḥı hem götürme mey ḥâneye

¹¹⁴ Eve Şarap Getirmenin Yasaklanması

620 İçerseñ bir dihde ya gülşende iç
Dimezven saña kim perākende iç

Ya birbir kāfiri ehl-i ʿırz it qarşun
İçerken velī eyle soħbet düşün

Eger mālīk olmazsañ bunlara
Mey içün qarīn olma her bir ħara

Meger bir niçe yār-i pür ittifāk
Ya bir niçe maħbūb şāĥīb-i merāk

Gele ħānuña bāde-i nābla
Ĥicāb itdügün bir kaç aħbābla

625 Çü ʿarz eyleyeler saña ihtisās
Zarūrī olaruñla kıl bezm-i ħāş

Getürdüklerin iç dükenince āb
Dükendikde ayrıķ getürme şarāb

Ki mey ħadden aşmağa bu kadar cevāz¹¹⁵
Ki görmeyesin kimseden iħrāz

Şaķın vāķif oluban il ħālūñe
Zarar gelmeye ʿırzuña maluña

Eger sen idersen nihān bezm-i ħāş
Kıatı ħalvet it bezme ħāy-ı menāş

¹¹⁵ Vezne uymuyor.

[170b] 630 Hem itme ierken odañda řadā
Kim olmaya ġālib saña her gedā

İirme dağı ‘ abd-ı bī-mūyīña
Ki bir yerde ger gelmeye rūyīña

Şağın tuymasun şonşıla rāzuñı
Ki eksik şomayalar aġrāzuñı

Olasın meger cūmlenūñ ġālibi
O vağıt ola ; odañda meyūñ řālibi

Dağı ime odañda sāzile cām
Var ise dağı itidāruñ tamām

635 Var ise sāza řab‘ uñda řevķ¹¹⁶
Ya ġülşende yā bāġda eyleme zevķ

Muħaşşal nihān imegle māyil ol
Gerek ħ^vāce ger şul gerek sāyil ol

Ki mey řoġbeti şatı tenhā gerek
Sözüm řut sözüm řoma řab‘ uñda neng

Ne deñlü ki şer ehl olursa řebāb
Aar sırrın elbette añıñ řarāb

Bu ma‘ nā mey meş‘ ar gel ey nūktedān
İşit bir ħikāyet edeyin beyān

¹¹⁶ Vezne uymuyor.

Hikāyet¹¹⁷

640 Ȳazinuñ meger birüsiye kâresi
 Mey nābuñ olmışdı āvāresi

İçerdi Ȳazāsında ol pür hevā
 Kimesne deyümezdi çün ü çerā

Velīkin Ȳaçan itse bed-mendüni
 Ȳaşa ağaca tīga hem destüni

İdüb mest Ȳullar bile cüdā zel
 Virürdi; elüyle dilüyle infi‘āl

[171a] İdüb Ȳalka mestāne ‘arz-ı ğurūr
 Ȳomazdı yanındağılarda Ȳuzūr

645 Bitüb ‘örfi ‘azl itdüler nāgehān
 Yine Ȳapuya geldi pür ‘izz ü şān

Yine eski Ȳuyun idüb arzū
 Didi Ȳullaruna bir eylik suyu

‘Azl ğuşşasun nā-ferāmüş edem
 Gider ğam göñülden çü mey nüş idem

Didiler içecek idersen fesād
 Eyle fāş olursın edersen ‘inād

Didi itmezem idicek pend ideñ
 Ȳoyub bir eve Ȳapusın bend ideñ

¹¹⁷ Hikaye

650 Bu ҡula ҡamu ҡulları uydular
Revān ҡāzī bir eve ҡoydılar

Ҙapusını üstüne bend itdiler
İçer ҡāzī ҡaldı bular gitdiler

Gelüb işlü işlerüne pür firāğ
İderken biri birüsiyle lāğ

Virüb ҡāzīnūñ mey hevā başuna
İçerden nidā eyledi taşuna

İşitmediler kimse ki vire cevāb
Virüb pes ҡalbüne ҡāzī ıztırāb

655 Ğazābla yerinden ıurub pür hevā
Çağırdı yine taşra ҡıldı nidā

İşidüb yine virmediler cevāb
Turub ҡāzī mestāne pür-şıtab

Yıķub ҡapuyı ve çeküb tīğī tīz
Bular ġāfiliñiz revān virdi tīz

ıolub mağzı vesvās-ı iblisile
Hemān laħza fi‘l mey pīsile

[171b] Ҙuluñ birüni urub itdi helāk
Birün ikisün eyledi zaħm-nāk

660 Çü hemsâyeler tıydılar oldu an
Hemân hâzır oldu apuya  ivân

Edüb abs o gice olunca nehâr
Şabâ itdiler  arza şehriyâr

İdüb şer le şâh emr-i ışâş
Aşub uşşadan eylediler alâş

Budur bâdenüñ dem bu dem pîşesi
Çıar var ise dilden endîşesi

Men Kerden-i Hûş-yârî Der-Meyân-ı Mestân Âmeden¹¹⁸

Daı soñradan varma bezm-i meye
Derisen sebep varmaa neye

665 Ki zîrâ şafâ geldüñ içmek gerek
Ger içmezseñ hî tururlar mı tek

Sen ayı olur mest iderler azab
azab kim gele şañki olur sebep

Mey ile azab nev-âmândır inan
Anıñçün durur mestüñ itdüi an

Bu sözler ki didüm saña ey şabî
Degildür birüsi de ul nebî

¹¹⁸ Sarhoşların Arasına Ayık Gelmenin Yasaklanması

Ki yokdur şarāb içmegiçün rızā
Harām eyledi katresini Hudā

670 Mey anlara gerek ki bī-neng ola
Heves-perver-i bāde-i çeng ola

Alamaya dest hevādan būyun
Ola ‘arz . u‘ işmet katunda evün

Velī ol ki; ola anda havf-ı ilāh
Uyub nefsüne ‘ırzun itme tebāh

Eger pīr ola ve eger nev-cevān
Vere bāde şerründen ol haq āmān

[172a] Ki bāde kim içse ziyān itdürür
Niçelere yok yire kan itdürür

675 Niçenüñ gidüb mālı olub faķīr
‘Azīzken olur niçelere haķīr

Niçeler çıkar dīnden īmāndan
İlāhī bizi şaķla sen andan

Der Haķīkat-i ‘Işk-i Mecaz bā Yārān-ı Pūr İğbirār¹¹⁹

Şaķın bāde şevķiyle pūr-niyāz
Edeyin dime kaşd-ı ‘aşķ-ı mecāz

Hāzer eyle uyma belādur gönül
Çün uyduñ düriş katı havf üzre ol

¹¹⁹ Çok Gücenmiş Dostların Mecazi Aşklarının Hakikati Hakkında

Neccār ehlinüñ pîşesi vardur
Anuñ añlamaz her ki nāmerddür

680 Düşüb her biri peykerüñ mihrüne
Giriftār olursañ şacı sihrüne

Seni mest idüb çeşm-i maḥmūruna
Virür saña göñül rüy pür-nūruna

Olur ise göñlüñ eger zen-perest
E‘ālī gözet urma ednāya dest

Ki tā pirehenler ter ü meşk bu
Giyüb şalınasın ra‘m-ı ‘adū

Ṭaḫınub ferāḥ-baḥş şalvārlar
Gide ḥāṭıruñda olan yārlar

685 Virüb avuc avuc zer saña dār
İde dest-i mālūñı zerdur zeh-kār

Ḳılub terk nāmūsunu ‘ārunı
Senüñ yoluña ḥarc ide varunı

Dil-ārā kuşaklar güzel giyseler
Senüñçün deriseñ ki işlene ger

[172b] Bu resme zene virürseñ ḥired¹²⁰
Ki düşmeyesin zen-perestlikde bed

¹²⁰ Vezne uymuyor.

Çalış lîk bir şüh delâle bul
Ki zenbâreye emr lâzımdurur ol

690 Ki varub idüb va‘zını dilbere
Geregi gibi saña rağbet vire

Ola cânla ya derde tercümân
Bul anuñ gibiye bedr-i nağd-ı cân

Musavvir müzehhib yazub nâmeler
Yıgub elmalar ayvalar şâmeler

Virüb gönder anuñla cânanuña
Varub bir müdded ide tâ cânuña

Varıb söyleşüb âh u feryāduñı
Varıb nāmuñı eylesün yāduñı

695 Diyüb kıre saçuna bend olduğıñ
Dağı el için levend olduğıñ¹²¹

Ġām-ı zülfiyle olub bî-karār
Desün ġuşşasından nedür saña kār

Çü feryāduñ ol serve ma‘lūm ola
Ola kim dil-i āheni mūm ola

Bilüb her neyise seründe hevā
Saña bildüre eyleyesin edā

¹²¹ Vezne uymuyor.

Gerek aña delāleye dil qarīb
Ki delālesiz şayd olunmaz habīb

700 İder kız oğlana eyle niyāz
Kim ola düşerse nikāha cevāz

İdüb mu‘ ciz sünbülünden şehāb
Yüzün kışkanub mehden ol āfitāb

Erişmemeye çeşm-i bedden güzend
Mu‘ teber şöhetden ire çeşm-i bend

[173a] Görüb süzen gamzesüni şehāb
İde riştesi olmağçün şitāb

Çü nakş itmege süzen ala ele
Harīrī ola atlas nüh ne gele

705 Giye çünki başuna zerrīne tāt
Ala hüsnile mihr ü mehden harāc

Taķındukça boynuna zincir-i zer
İde reşk-i pervīni bī-tāb u fer

Görüb sā‘ idünde meh-i nev-süvār
Ola halka pend olmağa ege zār

Çü halhāl saķunda vire şadā
Hasedden celāl ide qaddüñ dü-tā

Çü barmaķlarun ide hınā hızb

Ola ğark-ı hūn zu‘ umla la‘ l tāb

710 Naẓar kılsa hālüne mihri le māh
Gūni ẓuṭb gerdūn-veṣ olma siyāh

Cemālüne kılmaya kimse nigāh
Kılursa meger kim kıla mihr ü māh

Ṭoḵunmaya yād gün yūzi āyine
Bu resme zeng-i mihr kı l rāyine

Ya bir ‘ işmet ehli meṣeyyeb gözet
Velī pūr ḥayā u müeddeb gözet

Der Men‘ Şoḥbet-i Zen-i Bāzār¹²²

Şaḳın varma bāzār-ı maḥbūbe sen
Gözet bir ḥayā ehli mergūbe sen

715 Daḥı hem-nefes olma her görene
Ki meyl ide bāzārda dūşmene

Ki bāzār maḥbūbesi bī-gümān
Sirişinde beñzer cihāna hemān

[173b] Cihān gibi olur bī-vefā pūr-cefā¹²³
Ḥazer it şaḳın umma ; olardan vefā

Olur saçları gibi peymān şiken

¹²² Pazardaki kadınlar ile Sohbetin yasaklanamsi hakkında

¹²³ Vezne uymuyor.

Çü peymān-şikendir vefā umma sen

İder gerçi evvel seni behrever
Velī soñra çāk cānuña kaçd ider

720 Sen olduğca cāndan anuñ t̄ālibi
Olur senden özgenüñ ol rāğıbı

Eger senden añlarsa inḥirāf
Hemān cānıña kaçd ider bī-ḥilāf

Yüzi mihr olub alnı olursa māh
Eriseñ şaķın itme ; olara nigāh

Ḥazer it ḥazer baş açuķ kaḥpeden
Göñül ta‘ lime şaķın ol kısma sen

Ki ‘ırzınuñ nuķūdunı tārāc ider
Yiyüb seni bir pula muḥtāc ider

725 İder ‘ākıbet seni bī-‘ırz u neng
Giriftār dāye bīmār-ı Fireng

İderseñ eger pend-i Keşfī gūş
Sa‘ ādet meyünden idersin nūş

Ṭutub boynuña herzebün kemend
Şaçı fikrile örme bend üzre bend

Görüb her zenī ḥüb u gülgün ḳabā
Ḥazer it olayın dime mübtelā

Hem er   avratundan  azer  zre ol
Ba  ret g z n a  nazar  zere ol

730  el l ne ge  bakma yolda ının
Eger devleti var ise ba ının

G   l virme her zen ki ola eri
Me eyyeb zen  n ola g r hem-seri

[174a] Zen  n  a ın d ma d  meyesin
Ki    t-ı heng ma d  meyesin

Hem uzatma iller   ay  ne dest
Ki sen  n gibi kimse  almaya pest

 oyub hem-ser  n  utma  ayrıla   
Ki  u  utmaya senden  zgeye o

735 Da ı eyley b hem-ser  nle niz  
Civ riden eyleme  a d intif  

Meger kim o ul  ız edesin  ay l
Pes ehl  nden ol va t d ri   zn   l

Ki t  ehl-i beyt  n arasunda   d
Mu  azzez olub kesb idesin mur d

Hem el urma il m l na b  -mu  l
Ki  unılmaya t  sen  nkine el

Na    at i it nekine b  -p    k l

Ḳulağunda bu pendî megûş ḳıl

740 İderseñ bu ḳavlüme inkâr eger
Diyeyin işit birseḫer-i mu‘ teber

Hikāyet¹²⁴

Çeker şehvetile bir ehl-i ğinā
Gice gündüz eylerdi meyl-i zinā

Egerçe ki çoğıdı sîm ü zer
Zinādan velî olmazıdı berî

Didi bir gün aña bir ehl-i ḥired
Bu işden gel ey dost ḳatı eyle yed¹²⁵

Ki ‘ömrüne māluna virür zarar
Senüñ az zamān içre müflîs ider

745 Didi incinüb ol ‘azîze ol er
Benüm var elümde otuz rıtl-ı zer

Ki her rıtl olur iki biñ dürüst
Ḳaçan dökiser bu ey ‘aql-ı sust

Didi şeyḫ aña zinādan eger
Elüñ çekmezseñ dükenür o zer

İşitdükde bu sözi ol pür-emel
Zināya daḫı atuk uzatdı el

¹²⁴ Hikaye

¹²⁵ Vezne uymuyor.

[174b] Meger yine bir gün bulub bir zeni
Getürdi zinā itmege ol denī

750 Zinā eyleriken zene pür-hevā
Geçerken anı gördi bir pādşā

Didi şāh aña bu kıamı destünde māl
Ki kābin ile sen alub bir helāl

Didi var elimde otuz rıtl-ı zer
Velī ‘ādet oldı buña bu hüner

Ne deñlü ki sa‘y eylediyise berk
Adamdı nefsum bu bed-fi‘li terk

Gelüb kalb-i şāha bu söz kıatī güç
Didi hiç olur mı bu suç gibi suç

755 Ki her vechile varken kıudretiñ
Zinā idesin şan‘atun ‘ādetün

Pes emr itdi mālun girift itdiler
Koyub kendüyi habersiz gitdiler

Bir ay oldı zilletle pā-māl hāk
Çıkub soñra bir kūhdan hevl-nāk

Atub kendünñden helāk eyledi
Zinā anı pā-māl-i hāk eyledi

Gelüb ol ‘azīzün sözi başuna

Elüyle ağı katdı aşuna¹²⁶

760 Hecāletdür ehl-i zinānuñ işi
Ger ki erkek olsun meger ki dişi

Gerek mü‘ minīn ve gerek mü‘ mināt
İlahī zinādan nasīb it necāt

Şıfat-ı ‘Uşşāk Hübān-ı Perest¹²⁷

Eger zen perest olamayub ey cevān
Seversen düşer dilber-i dilistān

Güzel sev ki; idüb ğamzesi cāna hīz
Çeke hançer tīr ü tīg-i sitiz

Lü‘ āb lebüne varub haşr-ı cān
Ola teşne-leb mühimler ide dehān

765 Enāmilleründen çeküb hāmeler
Yüze hūn-ı ‘uşşākla nāmeler

[175a] Yüzi mihr ola ağız mäh-ı tamām
Lü‘ ābı mey ü la‘ l-i yāķūt-ı cām

Olub hātīm-i hūsne la‘ li nikīn
Lebi kand ola nüktesi şekkerīn

¹²⁶ Vezne uymuyor.

¹²⁷ Güzel Seven Aşıklar Hakkında

Olub ‘anberīn ḥaṭṭ ü müşkīn ḥāl
Būy-ı ravza-i ḥüsne mevzūn Nihāl

Oluriseñ ol böyle sulṭāna ḳul
Velīkin naṣiḥat işit ey oğul

770 Dilerseñ o güllerden almağa būy
Ḥaḳīḳat yolun eyle nefsüne ḥūy

Virüriseñ olardan birisüne cān
Elif ḳaddüne cānda eyle mekān

Şaḳın ḥıfz eyle aḡyārdan rāzunı
Dilerseñ ger ol serv-i pūr-nāzunı

Ṭolaşsañ arḳadan ṭolaş ḳūyunı
Bilince ne yüzden virür ḥūyunı

Ṭuyırma; eyleme nāle-i serdüñi
Düriş ḳāvl daḡı bilmeye derdüni

775 Şaḳın añlamaz şanma aḥvālūñi
Çaḡ evvel nazarda bilür ḥālūñi

Ki ‘uşşāḳuñ alnunda ḥaṭ var ḡubār
Oḡur anı baḳduḡı gibi bekār

Hemān kim ola gözi gözüne ṭuş
Gelü ikisinden de meyl-i ḥurūş

Hem itme şaḳın ḥadden artuḳ niyāz
Niyāzuñdan itmeye tā iḥzāz

Düşüb bir maḥalde mülākāt eger
Ḥimāyetle eylerse saña naẓar

780 Olub germ fī'l-ḥāl āh eylemege
Ezilmek yüzünden nigāh eyleme

Yine meyl iderse rızāsın gözet
Sözünüñ sevābun ḥaṭāun gözet

Bunı meş' ar ey şūḥ-ı dilber-perest
İşit bir ḥikāyet ider cānı mest

[175b] **Ḥikāyet**¹²⁸

Meger varidi bir giriftār-ı 'ışk
Cefā-keş belā-keş ḥūbdār-ı 'ışk

Olub bir perī peykerüñ bendesi
Dil ü cāndan olmışdı efkendesı

785 Gidüb kendüden eyledi pür-ta' b
Nuḳūd- ı dil-i cānıdur yāḥut heb

Egüb boynı lām zülfi misāl
Elif ḳaddüni itdi manend-i dāl

Olub la' l-i meygün yārüne mest
Yudı öz özünden gözi gibi dest

¹²⁸ Hikaye

Ėamıla ne ĥŭrd eyleridi ne ĥˆāb
Anuñ tıydı ĥālŭni ol āftiāb

Gelüb raĥm idüb bir ŧeb ol pŭr-cefā
Ki ; ide ol derdüne marizŭn revā

790 Gelüb gördi biñ nāzla ol ĥabīb
Ki ağlayarak uyımış ol ġarīb

Hemān yazdı bir nāme āteŧ-i leĥīb¹²⁹
Ėoyub baŧı ucunda gitti ĥabīb

Uyandı ħŭn uyĥudan ol ŧŭĥte
Demiŧ nāme ey dil-i efrŭĥte

Eger ehl-i dŭnyāyısañ ŧubĥ-ı ŧām
Dŭriŧ kesb –i käre ħazan sīm-i ĥām

Eger zāĥid isen gece tā seher
‘İbādet kıll eyle nüĥasını zer

795 Ėurarsañ eger ‘āŧıķım deyu dām
Olur āŧıķa ĥˆāb-ı ġaflet ĥarām

Olur ‘āŧıķun uyĥusı ĥˆāb –ı merk
Bu uyĥudan ayrugunı eyle terk

İderseñ eger böyle ‘ıŧķ it heves
İdemezseñ ħurı ġavgayı kes

¹²⁹ Vezne uymuyor.

Düriş dilberüññ rızāsunda ol
Ne sevdā iderse hevāsunda ol

Budur mezheb-i ‘ışk- ı mu‘teber
Ki yāriñ rızāsunda ola nazar

800 Velī ehl-i ‘āşıkuñ odur işreti
Ki ‘ışkı kıya ola i‘lām eri

[176a] Der Men‘ Kerden-i Ğulām Bāregī ¹³⁰

Hazer eyle şaķın iġlāmdan ¹³¹
Ki olmayasun pīri in‘āmdan

Şaķın sehville sunma iġāma el
Ki şanıñda denmeye be’l- hüm ezel

Hem işit sözüm varise devletüñ
Çü bir dilberiçün olma hāletüñ

Yoġısa daķı ħabbeye kudretüñ
Seĥāyile sa‘y it çıkar şöhetüñ

805 Ziyād eyle her gāh ‘ünvānuñı
Şaķın alçaķ añlatmaġıl şānuñı

Қılub ħıssat añlama kendüñi āc
Seĥāyile vir öz özüñe revāc

Dirīġ itmenüñ eylerise murād
Ola nā-muĥabbet kilidi küşād

¹³⁰ Oġlancılıġın Yasaklanması Hakkında

¹³¹ Vezne uymuyor.

Olur her hümā bir ʔarīķile ʔayd
Düriş rişte-i zerle itme ki ķayd

Olur her hūne bir dürlü dām
Olur zerle serkeşler ama ki rām

810 Daķı ʔaķla añlatma meylüñ aña
Ki meyl añlasa māyil olmaz saña

Muşahib yeründe ķo ‘ünvānuñı
Ki getüresin ala cānānuñı

Şaķın germ olub herzeñ yeme
Görüb yāri māyil severin dime

Ki meh pāreler müşteri kızdurur
Zaķl-veş o nūr -ı naķs eger durur

Şaķın ol süvārun sözünden ırāķ
Ki mābeyne ol söz düşürür firāķ

[176b] 815 Kim olmaya göñlüñde senden gümān
Olur yaķışub saña māyil hemān

Iraķdan iderken mesāric selām
Gelüb yāb yāb olur her emrüñe rām¹³²

Gelüb çünki az az yaķışa saña
Şaķın itme teklīf-i ‘işret aña

¹³² Vezne uymuyor.

Sen itme şaķın bezme da‘vet anı
Velī sa‘y it ol dā‘vet ide seni

Naşīb ola çün iresin bezm-i cām
Edeyin dime meyle meş‘ar kelām

820 Dağı itme mestāne vuşlat taleb
Ki varur yile bulan sa‘y heb

İdüb havf hışt gelür hānuna
Bu dilberlerüñ pīşedür şānuna

Pür-mest olur yā ider kaşd-ı nāz
Çü nāz ide tama‘ ; eylemezsen niyāz

Ne deñlü ki ‘özü eyleseñ neng ider
Şovukluk gelür bezme kaķkar gider

Hümādur açar ol yuvasuna per
Kaķlursın sen ac kurd gibi pür keder

825 Eger çığmasa idüñ endāzeden
Kaķarduñ gül ol gülşen-i tāzeden

Eger almasañ dile vuşlat sözün
Bile kaķkub öperdüñ elinen yüzün¹³³

Getürürdüñ odaña ‘izāz ile
Tasaddur iderdi geçüb nāzile

¹³³ Vezne uymuyor.

Bu mezkûrî fi‘l mey ile eger
 Hâṭâ idüb eylerseñ ey bî-ḥaber

İdüb yāre serḥoşluḡdan gele
 Yüz urub ayaguna ‘özüñ dile

[177a] 830 Eger luṭf idüb ‘özüñ ide ḡabûl
 Gele gül bile ol meh pür-uşûl

Bir uğurdan eyleme pehlûya meyl
 Helāk olduñ irince gerçi tıfıl

Teḡāfûl yüzünden getür seniyye
 Çü firşatdur el virdi ḡafletüne

Velî añladuñsa ṭa‘ bunı tund
 Ḳo ḥālinde ibrāmuñı eyle künd

Bilürseñ eger ḡaražuñ pāyesün
 Uyub nefsüñe bozma pirāyesün

835 Görüb hırşuñı nāgeh eyler ḡazer
 Olur yüz şafāyiken ehl-i keder

Ḳılub bend boynuñı ḡisūsına
 Ḳanā‘ at getür sa‘ āde pehlūsına

Sa‘ ādet degül ki bir āf-tāb
 İder zerresiyle bile bir yerde ḡ^vāb¹³⁴

¹³⁴ Vezne uymuyor.

Uyanub göresin ki bir naḥl-i sīm
 Kucaḡuḡda çün hem terkīb-i ḡīm

Ḳoluḡda yite mest bir sīm-i ḡām
 Ger ol luṭf-ı ; öylemezem olsun ḡarām

840 Bu bir zevḡ bir şevḡ-i rūḡānīdür
 Öte geçme bundan ki nefsanīdür

Bunuḡ ḡāletün degme cān añlamaz
 Bu vicdānīdür degme şān añlamaz

Şıfat- Maḡbūbān-ı Germ-i İştihā¹³⁵

Velī şānuna ‘ādetise kerem
 Bilürsen kerem ehlidür çekme ḡām

[177b] İderse eger ḡayra in‘ām-ı ‘ām
 Ol in‘āmdan sen de kesb it merām

Ḳoyub cāme ḡ^vabuḡa keşf it ḡicāb
 Şafā şāhun it sen bir āb āb

845 Çün el virdi fırşat durur düşmene bün¹³⁶
 Dem şubḡa ḡādir olduḡca dūn

Muḡabbet bināsı bulur anı nās
 Ki mismār-ı ḡikmetle bulur esās

Topraya ḡaṭ eylesün ol nezerv

¹³⁵ Çok İştahlı Güzellerin Özellikleri

¹³⁶ Vezne uymuyor.

Ki bî-âb olmaz ser-efrâz serv

Pîrî rû ki ol zevke nāmūs ola
Niçün saña geldükde māvūs ola

Hikmet Numūden-i ‘Işk-ı Pāk bā Muğlimān-ı bî-İdrāk¹³⁷

850 Şaķın meyl idüb bir cefā peşüne
Düşüben uzun uzun eydişüne

Dime cehli idüb ‘ışk-ı pāk eylerin
Yüzüm zîrā pâyünde hāk eylerin

Gerek zinde ol gerek sen helāk
Anuñ hîç gelmez hayālüne bāk

Diñilsün ya müflis ya mefluk Eger
İdüb terk hest virüb sîm [ü] zer

855 Sever geçmeden bir perî-peykeri
Virüb hem bir olmaķ güzeldür zeri

Hikāyet¹³⁸

Bu söz şıdķ u güzînde ey hoş nihād
Maķālātunda gülşeni itdi yād

Varidi haķā şehr içre meger
Melek çehre pür-hüb hūrî siper

[178a] Muğber haķķı şāh pest cemāl

¹³⁷ İdraksiz Oğlancılarla Temiz Aşkın Hikmeti

¹³⁸ Hikaye

Ḥaṭṭ-ı çehre mecmû' aya zü'l-celāl

Firāzluğına virdim ebr-i bahār
Ger ebr-i bahār olsa 'anber nişār

860 Diridim leb-i la' lüne ğonce ben
Eger ğonce olaydı şîrîn sühēn

Bunı servüne dirdi şimşād-ı cān
Eger serv-i reftār idi revān

Ruḥına vireydüm gül ü lāle ger
Eger lāleden olsa būdan eşer

İderdüm gözün nergīse iştibāh
Eger olsa nergisde rüşen nigāh

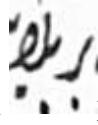
Ḳomış kıllı fark birer ol meş' ān
Biliş ḥalk itdükde eden meyān

865 Ğurūr ile ama ki ol nāzenīn
Yetinmezse di olsa ḳolı şāḥīn

Revān dirdi kerem oluban gāh gāh
Eger ḥüsnüme Yūsūf kılsa nigāh

İdüb servāz-ı ādem anı esīr
Kemān ḳaşum ururdi hūnerüne tīr

Olub çeşm-i ser-mestime mest-mend
Firāzlıgum ururdi boynuña bend

Meger var idi pîşesi
Ki anuñ fikr[i] zıkriydi endîşesi

870 Didi bir gün ol mihreme pâresi
Nazar eyle luṭf it bu çâresi

Didi kibrle ol ser-efrâz nâz
Ol üftâdesüne ki ey pür niyâz

Çü ney nâle; eyleyüben sîneye çāk
Olursañ daḡı sâye mânend-i ḡāk

[178b] Eger nârinuñ eridirse taş
Şāḡib-i ebr-i bārân mesālün yaş

Nehy-i destiken hem çü berg-i çenār
Hevâ kılma servüñ ki ; idesin kenār

875 Getür eşk-i çehreñ gibi sîm zer
Dilerseñ dil-i ahsenüm mûm eger

Çü maḡşûd-ı zerdür o sîmîn tek
Elüñ çek ki bâbuñ degüldür senüñ

Ferāgat irüb āh u feryāddan
Anı çekdi ol serv-i āzāddan

Hemân ol nazardan o mihr-i cemāl
Olub zerreveş pây-māl-i zevāl

Gidüb lezzeti hüsni-güftârınıñ
Bozuldı yüzi mäh-ı ruhsârınıñ

880 Budur kibr ‘aceb ehlinüñ hâşılı
Hâzer eyle şaķın kibrden velî

Çü bildüñ güzeller ider seyl-i sîm
Elif kaddüni eyle sîmile çîn

Virüb zer ebrüñe ol gencine
Derünüñda ol ğuşşa ķo haķ yine

Şu kim zerle bir hûb ‘üryân ider
Haķîķat bu kim şöhet-i cân ider

Ķo ben bir perîyile bir yerde baş
Ger ol zevķi bilmeşe başuña taş

Der ‘Işķ-ı Maĥbûbân-ı Pāk-Dāmân u Evşâf-ı ‘Işķ-ı Pāk Bâzân¹³⁹

890 Velî hûb kim pāk-i dāman ola
‘Avz bir nigāhuna yek cân ola

Güzel kim mülāyim ola pāk ola
Aña güç baķanuñ yiri ĥāk ola

[179a] Şu dilber ki olmaya ālûde zeyl
Anı ķılma ālûde ķılmaĥa meyl

Çü pāk olasın pāk it nazār

¹³⁹ İffetli Sevgililerin Aşk ve Temiz Aşıkların Özellikleri Hakkında

Ki pāk olmak iki cihāna yarar

Düriş ey oğul pāk-bāz ola gör
 Kavāz ehlün ehl-i niyāz ola gör

895 Ki pāküñ olur her yerde yüzi aķ
 Her işde ġāyet ider aña ħak

İderseñ eger pend-i Keşfī bār
 Virür şāĥ rif at murādınca yār

Çü ıřķ-ı mecāzīden içdüñ ĥicāb
 Ne deñle ey pest-pencde de şāb

Berzah-ı Pencum Der-Zamān-ı sī Sālegī ¹⁴⁰

Çü sī sāle irdüñ idüb luţf-i cūd
 Çalış virmege māye-i   mre sūd

Bu da bir ulu bezr-i ħakdur senüñ
 Ana nūrınuñ ger sözüm benüm

900 Biter pes sel alduñsa neyden şafā
 Muşāĥibleründen ne gördüñ vefā

Ĥān   rzuñ ve mālūñ olur telef
 Otuzda içme ki ; olmayasın nā-ĥalef

Virüb mağzuna zevķ-i ta   am şeker
 Ola   anber-, ālūde ve misk-i fer

¹⁴⁰ Beşinci Berzah: Otuz Yaş Dönemi Hakkında

Olub ğam zübābuna çün ‘ankebūt

Vire rūḥa mānend yāḳūt kuvvet

Birāder olub feyzile şīresi

Şarāb-ı ṭahūr ola hem şīresi

905 İdüb şīresinden dil-i cāna şevḳ

Vire ḳaṭresi ‘aḳl u idrāke zevḳ

[179b]

Bula nişānesi ile mir‘at rūḥ

Cilāy-ı şafā baḥş feth-i fütūḥ

Bu keyfile nūş it içerseñ ‘aḳar

Ki nūşunda olmaya nīş-i ḥumār

Otuzuñda budur saña lāzım

Ki terk eyleyüb içmegile

Otuzuñda sa‘y it ḳazanmağa māl

Ki pīrlık irişdükde ḥoş ola ḥāl

910 Bilürsin ki; ölürsen ḳalur ḥışma māl

Ḳalursa ḳo ḳalsun sen ol nīk ḥāl

Olunca bir az şaḳla sīmīle zer

Ki zer pīrligünde virür çeşme fer

Gerek ol seyyāḥī gerek ehl-i fen

Ḥazer ḳıl telef birle isrāfdan

Saňa lâzım olan ma‘âninüñ durur
Anuñ itmegin yemek eşk durur

Libāsun durur hem ‘ışk u cedīd
Ger eyyām-ı rûze ger eyyām-ı ‘ıyd

915 Eger alınub esneriseñ ‘abāl
Saňa kefv olanun gözet ey ricāl

Şaķın olma senden ‘azīze nisā
Ki tā çekmeyesin ‘azāb u cefā

Çalış daķı segiñi mülk itmege
Hased birle ‘adanı mülk itmege

Bir iki civārı bir iki gulām
Yeter hürmetüñ itmege her şubḥ şām

Velī gitse bunlar birüne birün
Getürmege şaķla zāḥire virün

920 Olursa bularda zīhre eger
Zarar virür ammā ki virür derd ser

[180a] Ki faķrile fāķasunı öldürür
Her ‘aduyı her işde saňa güldürür

Der-Ādāb-ı Gulām Perverden ¹⁴¹

¹⁴¹ Köle Besleme Adabi Hakkında

Eger mālñ olub alursañ ğulām
Ki her ħürmetden bulasın merām

Şaķın senden egletme kendüye meyl
Dilersen eger bendüñ itmek tıfıl

Ṭut egnüni bütün boğazunı ṭoķ
Ki ne işe ķosañ ki dimeye yoķ

Der-Ādāb-ı Ğulām-ı Gurihte ¹⁴²

925 Eger bir ķuluñ itse senden giriz
Daķı eylik okumasın andan ğarīz

Çü senden kaçub ire yabanda ħ^vāb
Bulub naķd-ı sīm it zer ile de nāb

Kim anı görür bānī ıraķ ķuluñ
Ola ʿibret alubeni muķbilüñ

Uyub il sözüne hem itme ğażab
Ki görmeyesin ol ķuluñdan ta^c b¹⁴³

Hem eķram içün bendeñ itme kīn
Medār eyle ķulun ey merd-i dīn

930 Ki şimdi müdāra zamānı virür
Müdārā ħired ehli şānı durur

Hemān ķul gibidir civārı daķı

¹⁴² Kaçak Kölenin Adabı Hakkında

¹⁴³ Vezne uymuyor.

Çü bildün̄n̄ tarīkūnı örger aḥī

Egerçi ki lāzım durur her kula
Kim ol ḥ^vācesinūn̄ rızāsunda ola

Münāsib bu kula ey pīr hūner
İşit kim rebābın saña bir semer

[180b] Hikāyet¹⁴⁴

Meger şāh Maḥmud Sancar Nejāt
Şarābunı yağmaya emr itdi şād

935 Bile tā ki her bendenūn̄ kadrūni
Aña göre yaḳīn̄ ide şadrunı

Ki yağmada ma‘ lūm olur ‘abd-i ḥāş
İder çok egerçi ki ; ‘arz-ı ihtişāş

Tama‘ ba‘ desiyle olub cümle mest
Koyub ḥizmeti şundı yağmaya dest

Koyub şehā şāhı kamu bī-ḥaber
Kimi meyl-i sīm itdi kim meyl-i zer

Velī bir kulı var idi pūr-uşul
Gözün virmedi şāh-ı Sancardan ol

940 Didiler cümle aña ey bī-ḥired
Niçün şunmayasın bu yağmaya yed

¹⁴⁴ Hikaye

Kimüñ girer elüne boyle şikār
Meger kim degüldür saña ‘ aql yār

Didi nemdurur devlet şehde kim
Ki şeh hı̄zmetden ola ol ehim

Çü buldum huzūr-ı şeh ihtışāş
Baña şāh ner sīm u zerdurur hāş

Ḳulum ḳulluğumdır baña māl u cāh
Beter sīm zer hı̄zmet-i pādīşāh

945 İ̄şidüb bunı şāh-ı Sancar hemīn
Baña bendidi sebd firār āferīn

Buyurdı hāzān ide her ne kim var
Senüñ olsun ey çāker-i hūşdār

Gör bendenüñ hı̄zmet-i hāşunı
Ki şāha begendürdi ihlāsunı

[181a] **Der Ādāb-ı Hı̄zmet-kārān bā Hayret Girifte**¹⁴⁵

Ġulāma eger yoğısa ḳudretün
Ne çāre ḳalacak degül hı̄zmetün

Żarūrī varub tūt ner oğlan sen
İcār ile ey merd-i pākize-fen

950 Velī ḳıl yüzi ; açılmışından hāzer

¹⁴⁵ Hizmetçiler ve Hayret Verici Davranışları Hakkında

Ki mirātuñı aplamaya keder

Gelün ızmetüne vire ün esās
Şaın aña geydirme fāır libās

Gelüb yüzüne açma yüzün gözün
Beş on sözde bir kere diñle sözün

Ne deñlü ki olursa daı emīn
Aña aşlaruñdan kem eyleme īn

atunda ziyāde ; eyleme adrüni
Ki gözetmiye her yerüñ şadrını

955 Yanuñdan ırāğ etme hem bir nefes
Ki dil oymaya anuñ uğruna kes

Ne ; efsāsı ne oğul yaışmaz saña
Virürseñ daı rızuñı heb aña

Görüb saña teslīmün itme gurūr
atuñda hemān onınca urur

oyub arnı ün ola egni bütün
İder zehr-i ahrıla günüñi dūn

Budur zinde-gānī zamān ehlüne
Gerek biñ ulı kirdigān ehlüne

960 Dilerseñ bu sözlerüme ger güvāh
İşit bir ikāyet gel ey nik-^vāh

[181b] Meger bir kemāl ehli yār-ı zarīf
İcārile bir gerze oldı harīf

Gelüb gerz hizmetde çālāk cust
Mihmānun itdi ol şahsuñ dürüst

Görüb ol fakīr oğluñ hizmetün
Ziyāde itdi günden güne rağbetün

Virüb göksi uzat bāzūsı yatık
Severdi iki gözleri gibi çāk

965 Libāsuñ laṭīfūni ve hūbunı
Gıdānuñ nefīsūni ve merğūbunı¹⁴⁶

Bu ğırrı getürmeyüb ol bī-ḥired
‘Abān eyler oldı az az hūy-ı bed

İçüb bāde zen zevķün idüb heves
Demez oldı ol derd-mendüne kes

Kime ķurūş olub kimine hūş
Kimüñle olursa oldı ‘ıyş¹⁴⁷

Aġanuñ ider oldı ġamile dūn
Batar gider oldı bir avuç zer begūn

970 Yüverdükçe itme deyü aña pend
İder oldı ol buña ķaşd-ı gezend

¹⁴⁶ Vezne uymuyor.

¹⁴⁷ Vezne uymuyor.

Ne hizmet buyursa ider oldı ʿār
 Haber oldı her kullıgundan kenār

Muḥaṣṣal gidüb ara yerden ḥuzūr
 Bu andan ve ol bundan nuğūr(?)¹⁴⁸

Pes ayrılıb oğlandan çekmedi yed
 Gör oğlana neyledi ol ḥūy-ı bed

Pür içer olub başka bī-iztırāb
 Ne yerde olursa ider oldı ḥ^vāb

975 Vişālüne kim itdise ārzū
 Gel ʿārızundan naşīb oldı bū

[182a] Olub ḥ^vān vuşlatdan ehl-i mübtelā
 Libāsı ne var ise buldı fenā

Görüb oğlanıñ zilletin ol ḥarīķ
 Didi ḥaṭ idüb ey geçenler ṭarīķ

Uşanmaduñuz ise eger cāndan
 Vefā oğuma güzīde oğlandan

Ki gerz oğlanuñ añağıl nīk u bed
 Begünden birüsinden olmaz ḥired

980 Kılursañ eger pend-i Keşfīye yād
 Şaķın yok oğlandan umma murād

¹⁴⁸ Vezne uymuyor.

Der Naşîhat Dâden Cemâ' at-ı Sipâhiyân ¹⁴⁹

Düşib oluriseñ eger beg kulu
Bu olanu ben çigneme yoğsulı

Gözet dahı hem-sāyeñüñ kadrüni
Mu' ayyen olub cümleñüñ şadrunı

Ki her yerde hayrıla yād olasın
Ne kaçd eyleseñ ber-murād olasın

Hem olmağın kapusından berī
Ya sipāhī ol ya hūbāki çerī

985 Dahı ketḥüdāñla dem-sāz ol
Bölügünde eylükle mümtāz ol

Çadırvāşlar gele hem eyle ceng
Utan ilden ey cān gözet nām u neng

Aña bir huzūrunda her ne sühen
İşidirseñ anı dime gayre sen

Men' Kerden-i Rāz-ı Hîş Be Yārān-ı Hîş ¹⁵⁰

Hāzer kıl dime gayra rāzuñı
Şaķınmaķ dilerseñ eger i' zāzuñı

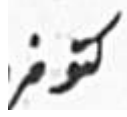
[182b] Olur yār yāre egerçi enīs
Velī degme yāri idinme eclīs

¹⁴⁹ Sipahi Topluluğuna Öğütt Verme Hakkında

¹⁵⁰ Dostlarına Sırrını Açmanın Yasaklanması

990 Çü sen olmaduñ seriñuñ maḥremi
Ger ol dirse ğayra neden bir ğamı

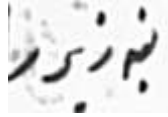
Süḥen incidür dinmeden pür-bahā

diseñ kıymet-i güher-bā

Süḥen raḥş-ı serkeşdür ey nîk-kār
Elüñden licāmun ḳoma zinhār

Çün elden ḳoyasın licāmun anuñ

anuñ gelmez seniñ

Süḥendir ḳurulmıṣ kemānda şāb
Atılsa girü dönmez itme şitāb

995 Süḥen çāh batındadur bir niheng
Senüñle ider taşra çıḳduḳça ceng

Dihtdür āyāğunda anuñ ḥalkā bend
Çü bend libāñı saña virür gezend

Söz olursa ki ; olub ‘aḳl u cān ḳāyili
Beş on dürlü ma‘nī vire fāyili

Egerçi insānda sözdür kemāl
Velī az gerek öz gerekdir maḳāl

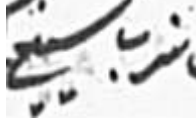
Naşîhat Kerden bâ Merdümân-ı Sipāhî¹⁵¹

Varursañ eger düşüben kullığa
Sa' âdet neñ tevbe yoğsulluğa

1000 Velî kanda varursañ şerî' at gözet
Tamadan hâzer kıl tarîkat gözet

Eger himmet olub alursañ harâc
Harâc ehlün incitmeden lîk kaç

Re' âyaya it şefkatle eyle nigâh¹⁵²

Ki emânet gönderdü şâh

[183a] Tama' ile şakın eyleme dîn
Sa' âdetle olmağ dilerse qarîn

Ne hâşıl o zerden ki ; ola gözyaşı
Ki göz yaşı hergiz oñarmaz başı

1005 Kimesneye rızqçün itdirme âh
Ki ol âh ider hânımânlar tebâh

Olursañ eger bu sözümden sürür
İşit bir hikâyet gel alnı nûr

Hikâyet¹⁵³

¹⁵¹ Sipahilere Nasihat Etme

¹⁵² Vezne uymuyor.

¹⁵³ Hikaye

Meger bir cevān ḥayy-ı bî-iştibāh
Kılub kuvvet itdi derūnundan āh

İşidüb anı anda süfyān-ı pāk
Yaḳub cān u dil ola yazdı helāk

Didi ḫāriḥ virün kıl ḳabūl
Vir ol āh ki itdūñ baña ey oḡul

1010 Didi ol cevān şeyḥe ey pūr-şafā
Ḳabūl itdüm eylerseñ ‘ahde vefā

Hemān kerem dil şeyḥ pūr sūz u derd
Virüb ḫāriḥ aldı bir āh-ı serd

Gice gördi uyḫuda bir pīr-i kār
Didi şeyḥe urduñ ‘acāyib şikār

Bu bir erzānī pūr-sūzdur
Bu bir ḥūb-ı bāzār-ı şe‘ūddur

Sebeb-i cümle ḥacca ey pāk-ı cān
Ol āh oldı mey virüb itme gümān

1015 Naẓar eyle āha gör ey ḥoş şıfāt
Ki ; oldı evveli ve; āḫiri ism-i zād

Eger varsa havfuñ Allahdan¹⁵⁴
 Şaķın bī-günāh itdügi āhdan

[183b] Hilāf eyleme şer‘ ü kânūna kār
 Dime kâdirüm elde var iktidār

Müfettiş çıkar soñra ‘arzun yıķar
 Bilen bilmeyen saña yañlış baķar

Naşīhat Dāden-i Evşāf-ı¹⁵⁵ Kalem¹⁵⁶

Ne kesb ehl oldıñ ne hod beg ķulu
 Düriş kim zahīrūñ ola bir ulu

1020 Ya kātib ide seni ya emīn
 Yeme māl mīrīden eyle yemīn

Ki ķabs olmayasın gelüb ķapudan
 ‘Azīz olasın tırasız tıapudan

Zulm ehl olursañ der şehre ol
 Zahīri bulursañ der şehre bul

Çün olduñ kalem ehl[i] çekdüñ emek
 Sa‘ ādet ķazandüñ ne hācet dimek

Çıķar istikāmetle sa‘y eyle nām
 Siyāķatle erķāma vir intizām

1025 İdüb cümle tefrīķ her varuñı

¹⁵⁴ Vezne uymuyor.

¹⁵⁵ Yazmada farklı şekilde yazılmış. Anlam gereği “**evşāf**” şeklinde düzeltilmiştir.

¹⁵⁶ Kalemın Özellikleri İle ilgili Nasihatler

Kemālāta taḫsīm ḳıl varuñı

Gözet müfredātıla aḥbābuñı
Ḳoma sıfr-yed şöyle aşḥābuñı

Müşevveş ḳoma defterüñ eyle pāk
Ser-i ḥaṭṭuñā tā şalıncaya ḥāk

Ögüt şaḳla hem mührüñ aḡyārdan
Ki merdūd olmayasın dergāhdan

Ḳoyub deftere yat ḳalem ḳılma hak
Ta‘ amdan şaḳın ola her rükün bek

1030 Ne deñlü ; olsa şākirdüñ ehl-i ‘ uḳül
Şaḳın defterüñ andan olma fuzül

[184a] Mühürsüz ḳoma kise-i defteri
Dilerseñ olasın eger defterī

Bu kitāb dīvān-ı umūrī durur
Ki her biri bir deyne nūrı durur

Bulara dime sen uşāḡ-ı debīri
Ki maḳbūldur ki virür her biri

Müfīk olub ger bir ehl-i kerem
Bulardan biri olduñise ne ğam

.Der-Evşāf-ı Kātībān-ı Muşḥāf-nüvīs ¹⁵⁷

¹⁵⁷ Mushaf Yazan Katiplerin Özellikleri Hakkında

1035 Dür-i şāha devlet olub rāh bīn
Şeref el virdi olmaziseñ qarīn

Çü tumar-ı gīsū-ı reyḥān bār
Koma şafḥaya ḥāṭırında ğubār

Olub şülüş heshile Muşḥaf nüviş
Kitābet kııl ol ehl-i faẓla rīş

Perī rūları cem‘ it üstād ol
Velī ḥüsn-i ḥalkıla muḳād ol

Görüb ḥayli oĝluñ gibi her birün
Birüsine virme birünün yerün

1040 Bir altuna olursa bir ḳatre āb
Şaḳın bezmġıl bī-ṭahāret kitāb

Hem eyleme ba‘d ez‘aşr ḳaşd-ı ḥaṭ
Gerekse ḥurūf gerekse nuḳaṭ

Ne deñlü ki yazmaḳda bulduñ kemāl
Neye meşḳ idüb eyleñe ki mişāl

Ki vaḥşī durur ḥaṭ elinden gider
Şu kim gitmesün dirise meşḳ ider

Muḥaḳḳaḳ mişāl ister üslüb-ı ḥaṭ
Ger olsun ḥurūf ve ger olsun nuḳaṭ

[184b] 1045 Bilün degül kâtibe bu sühen
Di naqqāş olanlara bunı sen

Ki naqqāşlık dahı haṭ gibidür
Resūmi ḥurūfı nuḳaṭ gibidür

Ḥuṭūṭuñda yoğısa ḥüsn ü cemāl
Düriş ḥüsn-i imlāya virgil kemāl

Teressül yazub okı ser-nāmeler
Ki meyl ide inşāña ‘allāmeler

Virüb bir mu‘ ayyen maḳāma şeref
Yaz inşā u mektüb ur altuna keḥ

Der Evşāf-ı Kātibān-ı Bāzār¹⁵⁸

1050 Ṭama‘ dan şaḳın yazma tezvīr-i ‘arz
Ki tā ḳatlün olmaya a‘ yāna farz

Tehīdür ḥurūf-ı tama‘ ḳıl ḥazer
Anıñ ehli tuymaz cihān olsa zer

Bunı ṭamā‘ añlamamışdır eger
Ki az aşşıdan irişse çok zarar

Muḥaḳḳaḳ yazarken on iki ḳalem
Vucūduñı ḳılma tama‘ ile; ‘adem

Ḥalāş olmaḳ isteriseñ dāmdan

¹⁵⁸ Pazar Katiplerinin Özellikleri Hakkında

Şaķın meyl-i ĥūbānla ibrāmdan

1055 Ma‘ āşuñ libāsiñ çü ma‘ mūr ola
Katuñda Süleymānlar mūr ola

Yarar daĥı kiseñde çün ola ‘ ayn
Tama‘ eyleseñ saña key ola şeyn

Tama‘ kişiye kıpar iflāsdan
Çü müflis degilsen tama‘ kıлма sen

Virüb büte-veş ateş içre maķar
İder her degerden gümüş etvaķ zer

[185a] İçer sīm u zer kibr-i ‘ işyāna rāh
Ġınā idi şabrile eyler tebāh

1060 Eger rūz-ı mevtüñ degilse yaķıñ
Çün ehl-i kılemsen tama‘ dan şaķın

Meseldir kılem düşse eflākdan
Sa‘ ādet anı kırşular ĥākdan

Sa‘ ādet dilerseñ ol ehl-i kılem
Ki çekmez kılem ehl-i rızķunda ġam

Naşīb olmadısa kılem zātuña
Keder gelmesün ġamla mirātuña

Der Evşāf-ı Mütevelliyān u Nāzirān ¹⁵⁹

¹⁵⁹ Nazirler ve Mutevellilerin Özellikleri Hakkı nda

İdüb hizmet al manşib tevliyet
Ya hod nāzir ol fehm iderseñ nüket

1065 Çalış defterün ammā ta‘ mīrüne
Ki haq biñ ‘ ıvāzlar vire birüne

Hazer kıl tekāsülde evkāfda
Gözet haqqı urulma qurı lāfda

Ziyāde ; eyle hüdānuñ i‘ zāzunı
Bilüb dilde her birnün rāzunı

Görüb cürmün eyleme bunlara kīn
Ki tā olasin içlerinde güzīn

Muhabbet eyle her birüne pend ile
Ki olur bendle olmayan pend ile

1070 Çü hadden geçe ‘ afv-ı ihsān u pend
Sezādur ne yüzden virüsen gezend

Çü ma‘ zül idesin süründürme çok
Ki degül durur ol senün gibi tok

Diriseñ du‘ ā ide cāndan saña
Yerinden bedel yeter ‘ atā kıl aña¹⁶⁰

[185b] Her ārā yüzün qoma destden
Ki çekmeyesin qahrı her pestden

¹⁶⁰ Vezne uymuyor.

Eger tevliyet olmazise naşīb
Şānayı‘ çoğ örger varub ey ḥabīb

1075 Velī sa‘y kıl ince üstād ol
İl içre kemālātıla yād ol

Fünūnuñda ger pīšekār olasın
Heb erkān u a‘yāna yār olasın

Ger olmaziseñ şān‘atūñuñ eri
Yoğın it birağ ver yürime diri

Uzundur gice erseñ yol saña¹⁶¹
Yatub uyumağdan ne ḥāşıl saña

Bu güftāruma şāhid ey ehl-i şevk
İşit bir ḥikāyet vire cāna zevk

Ḥikāyet¹⁶²

1080 Meger bir gice sidrede Cibrīl
İderken şenā-yı ḥūdā-yı celīl

Ḳulağına bir şavt irişdi ‘aceb
Ki gül bāngla didi lebbeyk¹⁶³

Açub anı bilme ki Cibrīl-per
Toğuz çarḫı tolandı serteser

¹⁶¹ Vezne uymuyor.

¹⁶² Hikaye

¹⁶³ Vezne uymuyor.

Arayub bulamadı andan delîl
Maḳāmına geldi yine Cebreîl

Yine irişdi gūşına lebbeyk hū
Didi açıl ʿ arz ola var ise bū

1085 Pes inüb zemīni gezüb serteser
Bulımadı lebbeyke lāyık bir er

Kim izdese ser lebbeyke sār¹⁶⁴
O nūr buldı cibrīl-i pākīze kār

[186a] Gelüb sidreye rūḫü'l- emīn
Yine bang-ı lebbeyk işitdü hemīn

Didi luṭf-ı iḥsān it ey bī-niyāz
Bu esrārdan baña keşf eyle rāz

Didi Cibrīle ḫaḳ ey rūḫ-ı pāk
Yine yire in eyle teşrīf-i ḫāk

1090 Ki dīr içre var bir ḳulum nā-tüvān
Şafāyıla yā Rabb dir eyler fiḡān

İdüb ḫurd u ḫ^vābı özüne ḫarām
Baña çağırur irgürüb şubḫa şām

Añadır bu iʿ zāz-ı lebbeyk heb
Ki yā Rabb dir ağlar irişince şeb

¹⁶⁴ Vezne uymuyor.

Hemāndem inüb rûya pek celîl

Görür önünde  turur bir zel l

Tepe kar  u ; eyler y  Rabb dir eyler nid ¹⁶⁵

Nid suna lebbeyk dir ol  ud 

1095 Gel b Cibrile bu i  bu b l-  aceb

Didi sırrundur ey  amu  alk a rab

  Ubudiyyet umar Rabb diy  ; ol cev b¹⁶⁶

Vir rsen a a sen keremden  i   b

Didi ol  a  a id b ey Cibr l

Kem eyler ceh letle  ogru seb l

Mur dı vel      run ben m

 am eksik olur a a  alem-i germ

 omazun anı ki ; ola ehl-i z l l

   Rabb dir benim Rabb benim z 'l-cel l

1100 O bilmezliginden kim eylerse r h

 omaz lu fum anı ki ola teb h

Sebeb bu   a  aya bil ey Cebre l

Hem n uyumadu ı giced r del l

¹⁶⁵ Vezne uymuyor.

¹⁶⁶ Vezne uymuyor.

[186b] Benim yāduma her kim bī-dār ola
Bu luṭfuma evvelde süvār ola

Ki ḳatıda yoḳdur ol ḳuldan ‘azīz
Ki ; uyumaya gice ola şabaḥ ḥīz

O kāfirden ey mü‘mīn alḡıl sebaḳ
Ki bīdār olub oldı maḳbūl-ı ḥaḳ

1105 Eger dirseñ saña ey nīk ḥū
Diye ‘izzet eyleye labbeyk ḥū

Şabāḥa çıkarub şebi ey şebāb
‘İbādetle ol yatub eyleme ḥvāb

Çıḳarmaḳ dilün kemālile nām
İder ḥord u ḥvābı özüne ḥarām

Ḳanā‘at ider el virince hüner
Çün el vire varsın sūz-ı ḳandter

Sen aḡrāz umarsın yemeden emek
Müyesser degildir emeksiz yemek

1110 Düriş ey oḡıl eyle kesb-i kemāl
Ki olasın kemālīñle ferḥunde-fāl

Nevhā Kerden-i Ṭālib Der Maḥal-i Şeb¹⁶⁷

¹⁶⁷ Gece Mahalli Ölü Ağlayıcılarına Talib Olma

Açıkdır gicelerde bāb-ı sipihr
Teveccühde ol gice toğınca mihr

Gicenüñ çeke her ki şülüşün ta‘ ab
Müyesser ide her ki; isterise Rab

Gicelerde teveccüh iden kāruna
Seherlerde vāşıl olur yāruna

Țutarsañ didi şeleşini gicenüñ
Neye kaçd iderseñ olur ol senüñ

1115 Buña müşfikler durur cümle nās
Kim gündüz taķılur kişiden havas

[187a] Saña heb didim varsa dānişüñ
Aña göre var eyle tedbīr işüñ

Şunarsañ eger pend-i Keşfīye el
İdersin ne müşkil ki var ise hal

Men‘ Kerden-i H‘āb Kerden Der Nihāyet-i Şeb¹⁶⁸

Gice ; uyuyub gündüz ol ki ide seyr
Şaķın okumasun andan ey dost haber

Şol oğlan ki her ķanda bī-kārdur
Sa‘ ādet aña şanma kim yādur

1120 Ne utana elden ne eyleye neng

¹⁶⁸ Gecenin Sonunda Uyumanın Yasaklanması

Yiye berş ü ħabb ya afyon u beng

Ne üstād ħahrın çeker ne peder
Sa‘ ādetden oħuma ol; oħlana fer

Ya oynaya muħlimler ile ħumār
Kime dilber ola kimüne nigār

Hüner dime oħ ata ya zenberek
Ġıdāsı ola naħl-i ūeker yūrek

Ere ‘avrat ve ‘avrata olma er
Şarāb içse içmeye bī-ħandter

1125 Yalıñ yüzlü yegin ħanīdür bulur
Şaħālı gelicek o müflis olur

İden gezerken yoluna ħarc-ı zer
Şaħalla biħaħ görse ; eger āh ider

Güzellik dense murādunı ħurīş
Göriçegin urur görmeze gelse rīş

Urur terküni işi ve yoldaşı
Fenāya verur eski elün başı

Ki meyl idüb dirse yüzüne baħ
Sözün diñleyüb kimse tutmaz ħulaħ

[187b] 1130 Gelür her ne söylerse ħalka güç
Hüner itse daħı olur adı ūuç

Güzellik elünden çü berbād olur
Varur ya ‘asīl ḥod cellād olur

Ya cellād elünde olur pāy-māl
Hüner sevmeyen tıfla budur kemāl

Velī ol da ehlüne devlet durur
Ḥaḳīḳatde gerçi şeqāvet durur

Hele yegdurur pīşe-düzden
Ya baş olub şoymadınsa kefen

1135 Nice eylesün öliceğ degül ac
Kişie çoğ iş itdürür ihtiyāc

Ṭoyınsa olu eyleyüb ḥalkı cer
Gerekdür velī berşe afyona zer

Ḳanā‘at idermişse afyon ile
Ya berş ya ḥod ḥabbe ya ma‘cūnla

Añar ol güzellikdeki nāzunı
Yigit yiñil içinde i‘zāzunı

Ṭutar ğamla mirāt-ı ḳalbünü jeng
İçer def‘ içün bes mey-i lāle reng

1140 Çü mest oldı gerek yemege ğıdā
Bile içdügi heb ac uyuz gedā

Egerçi ki rızka hüdâdur kef îl
Velî akçesiz nesne virmezler il

Bes ol dem zarûret gelür hâlüne
Zarûretle şunar ilüñ māluna

Başundan gider mest olub ‘ akl-ı pāk
Şunar her ne bulsa bî-ḡavf u bāk

Ṭuyulmaz olur şatır ile ḡuzūr
Gider ḡâtırından ġam ile sürūr

[188a] **Rüsvây-Şoden Ez-Derd-i Düzdî** ¹⁶⁹

1145 Sa‘ âdetden eger çi ki me’ yūs olur
Uğurlıġa ammā ki me’ nūs olur

Hem o ger nūr eli gelür tatlucaġ
Ṭuyulır ider bir gün ezhār-ı ḡaġ

Dögerler sögerler iderler cefā
Gören tükirüb yüzüne ; ider sezā

Düşer il araya iderler ḡalāş
Eger tövbe ; idüb vaz gelür ise ḡāş

Eger yine terk itmez ise ḡūyun
Geçürir ikincide ipe boyun

1150 Ṭutarlar bu kez bend-i zindān olur

¹⁶⁹ Hırsızlıktan Rezil Olma

İşi güci feryād figān olur

Eger varsa toğru yoldaş u yār
Ya ata ana dost şevkatlü cār

Bulur her biri kesret-i ihtişāş
Ne iderlerse iderler hālāş

Gezer bir zamān ac uyuz serserī
Sa‘ ādetden ayru şerefden berī

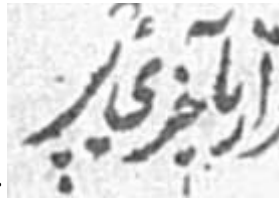
Varur ya kürkçi olur ya ‘ arab
Yolıdur getürdi dimegil ‘ aceb

1155 Şoñ ucu deñiz bir şuya boğılur
Varur ya hū küffāra tutsağ olur

Ya ‘ aql gelür başa pür hāl olur
Varur yāhū ırğat ya delāl olur

Ata ana dirlerdi itmezdi bāk
Yirüdü esirgeme olsun helāk

Naşīhat idene olurdı ‘ adū
Dirdi pür yazılmışdur alnumda bū

[188b]

İhtiyār Kerden-i Sefer

170

¹⁷⁰ İfade okunamadı.

Naşīb olursa bu mezkūr eger
Sa‘ ādet qarīn oldı kırtardı ser

1160 Bu mezkūruñ el virmezse biri
Eħibbāsı içre urulur yiri

Żarūret düşer terk eyler diyār
Ne kıalsun çün olmadı sa‘ ādet yār

Her oğlan kim itmez naşīħat kabūl
Bu miħnetlere ‘ aķıbet uğrar ol

İder ‘ār idüb gerçi terk-i diyār
Velī elde şan‘at yoğ eyleye kār

Ƙoyub kahr ğayretle öz cānuna
Ƙoyub birkaç ok yay kıurbānuna

1165 Bir üç dōrt kendü gibi bulur
Çıķub yol kesüb bir ħarāmī olur

Bir az virüb aluben olur benām
Sürer kıan bahāsunı nice kām

Yeter kırķ ya ikbāl ü devlet döner
Bir özüne ğālib alaya iner

Çalışır egerçi çeküb tīĝ-i tīz
Alurlar araya bulamaz kerīz

Ecel kafesinde alursa naşīb
İderler beter yok yire ol ğarīb

1170 Bu mezkûre şübhen varısa eger
İşit bir hikāyet gel ey pür-hüner

Hikāyet¹⁷¹

Rivāyet iderler ki bir bī-nevā
İder mest zen şöhetüni hevā

[189a] Turır cūş-ı şehvetle ol pür-hevā
Ki bir zen bulub ala andan şafā

İdüb el-‘ abīd kabāhat nümün
Teķāzā-yı şehvetle bağrunı hūn

Kılub şabr boynını burduķca pek
Olub kellesi mercimek mercimek

1175 Şeşub her regī çūş ile hem çü mār
Şokub baş şıgınmağa bir yer arar

Ne deñlü ider zabt-ı kayd ol faķīr
Bu kerdenceş olurdu ikisün yer

Muħaşşal ķomaz ol faķīri huzūr
İzālar iderdi dik dik turur

¹⁷¹ Hikaye

Uyub pes añā şehvet-perest
Arar bir zinā kim bulub ura dest

Pes ol fikrile ol giriftār-ı nef̄s
Gelüb mest eger mabeyne pür heves

1180 Didi kendü kendüye ol fülāl(?)
Görüb bir zen ile bulursam visāl

Nihāyet dir kim üşüb dögeler
Bir az acı dil virüben sögeler

Veyāḥūd tutub ideler ḥabs u bend
Ya tam bir iki ay idüb mekr pend

Alub bir kaç aḳçem ḥalāş ideler
Daḥı bundan artuḳ baña yazalar

Bu mekr ile idüb intifā¹⁷²
Görüb bir ḥümāyıla itdi cimā¹⁷³

1185 Üşüb pes nisā başuna her hırās
Kimi yumruḳ ururđ kimisi ṭas

Delik delik eyleyüb başunı
¹⁷²Ases ḳahr zehr eyledi aşunı

[189b] Ṭutub bes idüb ḥabs zindānda
Bulmış gibi meclīs ḳanda¹⁷³

¹⁷² Vezne uymuyor.

¹⁷³ Vezne uymuyor.

ııub irişi arza pādiřāh
İşitdükde buyurdu eřmā -ı řāh

Gelüb çün taqdılar boğazuna ib
Didi kendü kendüsine ol ğarīb

1190 Dirīgā bu ben tābi nefsi-i zāl
Bunuñ yöresin atmamışam hayāl

Eger gelse bu varța iz ānum
Elümle kayırmadım öz cānum

Bes ol sevmeyüb iş güç iden ğurūr
Öğüt tutub eylerse fikri-i umūr

açan rāzı oldu dār olmağa
El içinde bī- arz u ār olmağa

Rağbet Numūden-i Fazl-ı Hūner¹⁷⁴

Ne řan at ne ğod kesb kıldum ulūm
Neler kıldı; aña göre bu nefsi-i řūm

1195 Gel ey cānāb luřf it idelūm fuzūl
Sözün tut sözüm kıı nařıřat řabūl

Çāk evvel nolur āhirūn eyle yād
Okı ehl-i ilm ol ya ol üstād

Ki bu varțadan olasın ğalāř

¹⁷⁴ Hūnerin Faziletine Rağbet Edilmesi

Olub mülk ü māl issi bir merd-i hāş

Ḳatı na' s u ḥ^vār u evkār olur
Oğurlık ider āḥir berdār olur

Çalış tıfliken sen ferişte kııl
Civanlıkda nolur endīşe kııl

1200 Şafā kesb it ol bārī şūfī mizāc
Geyün hırķa egnüne başuna tāc

[190a] Ṭarīḳat sülūkunda üstād ola
Ḥaḳīḳat ṭarīḳünde nuḳād ola

Kimüñ ki eylese ḳaşd irşāduna
Metānet vire ḥüsn ü bünyāduna

Ola dergeh-i meḥbit nūr-ı ḡayb
Du' āsı ḳabül ola bī-nengü reyb

Ḳapusın idüb Merve ehl-i şafā
Velī ola miftāḥ bāb-ı du' ā

1205 Çü seccādesin şala āb üstüne
Çıķa seyr ide çāķ seḡāb üstüne

Virüb şāhlar subḡasına revāc
İde dürretü't-tāc pür-iḡtiyāc

Dehānuna ḳasd eyledikde sivāk
Hilāl üstüne kāvile misvāk pāk

Nebāt dehānunu olmağa çüb
Şehāb uruna şekl-i misvāk-ı h^vāb

Țolub şıdk-ı zikrile ne felek
Semā' un görüb çarha gire melek

1210 Şala nūr-ı ruhsār-ı mihrāba şevk
Vire 'aql u cāna sözi şevk u zevk

Bunuñ gibi olub bir şeyhe mürīd
Țarīķinde sa'y it ki olasın ferīd

Bulub Țur 'irfānda imtiyāz
Çalış kāvile sen ehl nāz u niyāz

Elün lezzet-i şöhetüñden şafā
İde ferīt halvetüñi ricā

Sürüb genc-i mihrāba rüy-ı niyāz
Niyāz ile vir nefsuñe imtiyāz

1215 Velī anda eyle riyādan hāzer
Sülūk eyle; ey merd-i Pākize nazar

[190b] Ola kim olasın şuyuhun biri
Du'ānuñ ola arş-ı ā' lā yiri

Şu şūfī ki kesb eyleye şafā
Yek andan bir ednā dilenci gedā

Gedā ol ışk ol gözet toğrı yol

Şalasın şeref boynuna tā ki kûl

Harabâtı olma olursañ ışk
Kemāl ehli ol hâne-i cehli yıķ

1220 Harāmī olub ya düşüb tağlara
Giriftār ide el ayak bağlara

Barzah-ı Heftdom¹⁷⁵ Der-Maḥall-i Çehār Sālegī¹⁷⁶

Otuzundan geçüb çünki ; ey merd-i dīn
Ḳadem kırka başdın olub ḥaḳ mu‘īn

Yetecek¹⁷⁷ ḳadar kesb ḳıldınsa māl
Yiyüb ḥaz pāy pāy it ḥizmet zü’l-celāl

İrüb kırka çün buldı ‘aḳluñ kemāl
Hevādan çekil gözle ‘arz-ı ‘ıyāl

Eger maḳbel oğlun var ise ever
Ḳızuñ var ise bul bir er aña er

1125 Ḳılub yāri her birinüñ māluna
Ḳızuñ ḳızuna oğluñ eṭfālüne

Yemeklik diler seni çün her biri
Vir umduḳlarını düşicek yiri

Muḥabbetle ḳıl cümlesüne naḳar
‘Azīz ol virüb her birüne zer

¹⁷⁵ Yazmada “hafta” şeklinde yazılmış.

¹⁷⁶ Yedinci Berzah: Kırk Yaş Dönemi Hakkında

¹⁷⁷ Yazmada “yatacak” şeklinde yazılmış. Anlam gereği “yetecek” olmalı.

Seḫā kesr it her birin ber-murād
Ara yirlerinde ; olma ḥaşmetle yād

‘Azīz it maḥallünde hem şānuñı
Gözet ‘ırzuñı şaḫla ünvānuñı

[191a] 1230 Saña kibr idene sen eyleme kīn
Ki zāyi‘ olur kibr ü kīnile dīn

Eger saña eylerlerise ḥased
Çek ağmaza göster aḥlāk-ı bed

Sen anlara göster her işünde cūd
Ki reşk ile yansun gelsun ḥasūd

Degilseñ daḫı ger ‘avārız eri
‘Avārızlarına bir az vir zeri

Ki miḥnetleri varsa çek gel baña
Dönüb mest idüb getürme dile

1235 Kōmazsañ bu mezkūrlarda ḫuşūr
Sürersin mehekde zevḫ ü sürūr

İderseñ bu mezkūrlarda āfītāb
Belālar çekersin ki olmaz ḥesāb

Üşüb itdürürler buları saña
Hemān zilletiñ ḫalur inan bañā

Zelīl olmadan eylesen ‘izzile

Ki düşmeyesin zilletle dile

Budur zende kabince; ey cān-ı sebeb

Ki didüm saña itgil aşlıyla heb

Berzah-i Heştom Der Maḥal-i Pencāh Sālegī¹⁷⁸

1240 Geçüb kırkçı çün kim bu ‘ünvān ile
 Qadem ellüne basduñ ihsān ile

Hemān bende pencāha degdür kuşūr
 Ki pencāh ire qalmaz ayruq sürūr

Çalış sen velī ‘ırzı elden koma
 Qocaldum diyüb kesbden el yuma

Kişiyē; ölünce dek gerek çün yimek
 Yimeklik için nola çekseñ emek

[191b] Çü kesb ehl durur çesb-i ilah
 Çesb-i ilāh ol sen de anı nīk-ḥāh

1245 Bu sözüñ beyānuna ey nīk-ḥūy
 Yine yir ḥikāyetden açıldı rūy

Ḥikāyet¹⁷⁹

Meger bir gice müddet olur kūşe-gīr¹⁸⁰
 Çeküb ḥub dünyādan el bir faḳīr

Ecel irişüb birgün eyler vefāt

¹⁷⁸ Sekizinci Berzah: Ellinci Yaş Donemi Hakkında

¹⁷⁹ Hikaye

¹⁸⁰ Vezne uymuyor.

Bucağda büzülüb qalır iki qat

Bulınmaz nuḳūdı virüb alub āb
Yuyub ireler defn zīr-i tarāb

Yaqın qavmi varidi yüzden ziyād
Gelüb itdüler beride anı yād

1250 Anuñçün ki bunlara bī-ḡaber
Qılub iltifāt itmezidi naẓar

İdüb bunlar andan anuñçün ġirīz
Ulusın gelüb itmediler temīz

Beş on gün bucağda yatub ol gedā
Umurundan olmadı perī edā

Yuyub arıdub şarmadılar kefen
Şişüb qaldı bucağda ol pür miḡan

Bu esrāra vāqıf olub bir ‘ azīz
Gelür ki eyleye ol faḡīri temīz

1255 Gelüb orta yire yunacak maḡal
Qoqusından urmadı ġassāl el

Dönüb cīfeye cismün heyeti
Qararmış qara zift-veş şūreti

Bu şuretd e ġörüben ol şeyḡ anı
Didi itsün qutbuñda seni¹⁸¹

¹⁸¹ Vezne uymuyor.

[192a] Ki kaç' idüb insāndan inışüñ
Zalāletde komış seni nışüñ

Ki idüb böyle qadr özüñ pür dağ
Sen ilden ü il senden idüb firāğ

1260 Saña sel yolun set kılub sen saña
Hüner şanub olmışsın ey dūn aña

Ferāğat degül bu sefāhat durur
Ki il sevmedükleri 'ādet durur

Gelüb müslimān üstüne pür şafā
İderse lāzım neyse edā

Ne aşşı var ol teründen ādem
Ki öldükde rüsvāy ola 'āleme

Namāzuna gelmeye bir merd-i pāk
İdüb defn saçmaya bir kefe hāk

1265 Olub lāzım şer' neyse edā
Yiyüb aşun itmeye kimse du'ā

Budur 'ākıbet haber her kişiye
Gerek erkege ve gerek dişiye

Gelüb hūşuna birkaç ehl-i hūdā
Kılub defn ideler anuñcün du'ā

'İbādetlerün budır efzal-teri

Kişi terk-i dünyādur ey dīn eri

Degil ol ki çeküb bir uğurdan el
Öleñ direñ elde olsa mübtezel

1270 İderseñ eger pend-i **Keşfī** huy
Olursın her işüñde Pākize rüy

Berzah Nehom Der Maḥal-i Şaşt Sālegī¹⁸²

Çü meydān-ı şaştda kıyasın kadem
Olur başlayub ‘aql u idrāk kem

[192b] Bu kara bebegin şaḳal olmaḳ aḡ
Ki kırar ecel murḡı ‘ömrüñe aḡ

Şaḳaluñda her aḳ kıl ey nev-cevān
Virür saña tār-ı kefenden şām

Anuñçün dökilür dehānuñdan dış
Ki ; ider ḳaşd-ı ecel nūşuñ itmege nīř¹⁸³

1275 Aḡu ḳatmaḡıçün olan cānuña
Düşür rı‘şe başlayub anda meger

Pes ol vaktun eyle hevādan zāḡ
Ki şūr-ı mü‘īde olur ter dimāḡ

Aḳub sümügüñ oñarub subḥ u şām
Gözün ter ḳulaḡun olur ger müdām

¹⁸² Dokuzuncu Berzah: Altmış Yaş Dönemi Hakkında

¹⁸³ Vezne uymuyor.

Çeküb iki çeşmüñe çeşmüñ remed
Gözüñ dürd ider derd-i emrâz-ı bed

‘Aşā elde lām elif pür hayāl
Elif kıaddüñ eyler ecel fikri dāl

1280 Kemān-ı felekveş olub gör şeşt
Olub kāmētüñ yeteri tır dürüş

Ġadādan ney kim yimek hūş güvār
Sögüb saña virmez huzūr-ı karar

Her işde tutuña tekāsül gelür
Kıaluban ‘amelden teğāfül gelür

Berzah Dehom Der Maḥal-i Heftād-ı Sālegī¹⁸⁴

Geçüb şaştı başduñ çü heftāda pāy
Bu geyülüb elif kāmētüñ oldı yāy

Kuvvādan gidüb kuvvet olduñ za‘if
Ölürleyin hırsuñ koy ey herīf

1285 Kogıl hırs u āzī ki ‘ömr ü ‘azīz
Seni terk idüb senden leyl-i kebīr

[193a] Kıo dünyā ġamun fikr-i ‘uḡbāda ol
Yeter cehlile sehv u sevdāda ol

¹⁸⁴ Onuncu Berzah: Yetmiş Yaş Dönemi Hakkında

Çekeyin hevā u hevesden göñül
Bir az cürmün añ ağla gülme çü gül

İdüb kār nefesüñ meca' ātla yār
Kana' āt işüñ eyle sen sana yār

Berzah-ı Yāz Dehomder Maḥal-i Heştād Sālegī¹⁸⁵

Geçüb çünki heftādı luṭf itdi çaḳ
Gelüb seksene def^ʿ kılduñ ayak

1290 Büküb belüni ḳahr-ı gerdün-ı dūn
Elif ḳadduñ idüb ḳocalıḳ çü nūn

Olub ten helāk ciger ḡamla çāk
Gidüb teklikden olub hemçü nāk

Aḳub yüzünüñ şuyu mānend-i Nīl
Ġam neng içün itme işüñi seyl

Dimāḡuña irerse bŷy-ı ecel
Çek ey cān cihān üzeründen el

Ḳana' āt beyānunda ey pŷr-hŷner
İşit bir ḥikāyet vireyin ḥaber

Ḥikāyet-i Ta'rif-i Ḳanaat¹⁸⁶

1295 Meger geldi bir mescīde pŷr niyāz

¹⁸⁵ Onbirinci Berzah: Sekseninci Yaş Dönemi Hakkında

¹⁸⁶ Kanaatin Tarifinin Hikayesi

Namaz itmege şiblî pāk-bāz

Görür genc mescīde bir niçe hūb
İderler kıra‘atle cezb kılub

İrüb çāşt her bir büt-i ‘işve-sāz
Oturmuşdı iftāra pür-‘iz ü bāz

Ʒılub her birün ẖ‘ān ẖüsne şala
Emerdi şükür lebleründen ğidā

[193b] Biri çeşm-i bādām u pişe dehān
Ki zenbilüne mihr ü māhidi nān

1300 Birünüñ lebi kıandı ħalvā-yı ter
Birünüñ daħı ‘ārızı gül şeker

Birünüñ femünden ħired
Umar cānuna şerbet ile meded

Biri beñleründen zībā siyāh
Döküb ẖ‘ān-ı ẖüsne dir eyle nigāh

Fikr-i yār idüb perī güftārunı
Ʒoyub ortaya sīb-i ruħsārunı

İkisi daħı gerçi ‘abd-ı ħüda
Birüsi ğanīzāde biri gedā

1305 Ğidā ol gün ol serv āzāde

Şükrün kıldı ğanīzādeye

Gedāzādeye nān huşk idi zād
Gedāzādedür neylesün nām-ı ād

Şunub hırs elün ol ğanīzādeye
Didi vir şükrüñ kılam üftādeye

Ġanizādeyidi vereyin şükr
Olursañ eger seg ben ahdiye ger

Didi hırs naqlile tıfl-ı gedā
Köpegüñ olayın şükrdür baña

1310 Didi ğavgā it çün seg çārpā
Kaç ayaġuñı qaldı eyle nidā

İdüb kendü kendüyi h^vār-ı haķīr
Qabül itdi hırsıla tıfl-ı faķīr

Çeküb şavt ‘av ‘avla bāng- vāy
Seg-i sifle mānend qaldurup pāy

Qılub şebī ol tıfl işüne nigāh
Çeküb çāk idüb yaḥasın itdi āh

[194a] Olub qatre-i eşkden subḥa tesbīḥ-dār
Didi ey ‘atā baḥş-ı perverdigār

1315 Dilerseñ ki olasın ehl-i verā‘
Şaķın olma seksende şāḥib-i tamā‘

Berzah-ı Devaz Dehom Der Maḥall-i Neved Sālegī¹⁸⁷

Çü seksenden irişdi ta‘ ye yāş
Olursañ her işde tabī‘ at hırāş

Ne deñlü çoğ olursa māl u menāl
İdüb ḥaṭṭun olmazsın andan nevāl

Pür ulu beni hırsile tab‘ -ı şāf
Her aqçe gelü saña bir gün vāf

Bilürsiñ kim idersin āḥirde terk
Ṭutarsın velī niye dünyā-yı berk

1320 Dönüb sevdāmuz tıfla ef‘ ālde
Başarsın velī elleri kālde

Berzah Sizdehom Der Hevā Baḥş Şad Sālegī¹⁸⁸

Çü toḳsandan yüze başduñ ḳadem
Vücūduñ olur ol maḥaller ‘adem

Ḳoyub hemçü pür-kār orataya ser
Budur saña lāzım ṭursañ eger

Ki olub ḳaṭre-i eşkden şubha-dār
İdüben deger tesbīḥ ü tehlīli kār

Sen olduğca her dem ‘amelden cüdā

¹⁸⁷ Onikinci Berzah: Doksan Yaş Dönemi Hakkında

¹⁸⁸ Onüçüncü Berzah: Yüz Yaşında Nefse Bağlılık Hakkında

Olursın ma‘āş emrüne mübtelā

1325 Hırsuñ gidüb rızķ olursın faķīr
Kılursın buçaķlarda bī-destgīr

Dimezsiñ ki şimdiye deñlü ħüdā
Naşīb itdüğünden iderdi ‘atā

[194b] Yine şimdi daķı virür pīş ü kem
Ya niçün koyayın derūnumda ğam

Dimişdür çün el-faķr faķr-ı resūl
Niçün sen faķrdan olursın melūl

Ki faķr-ı ehl ola ķan‘āt perest
Uzatmaz cihān tolu māl olsa dest

1330 Olur kibrden faķr ehli berī
Başunda anuñ ‘aceb olmaz yeri

Saña faķr fazlunda ey pāk zād
İşit bir ħikāyet huccete nūkāt

Ĥikāyet¹⁸⁹

Meger yine şiblī‘ pākize rūy
İderken ‘ālemi gezüb cüst u cūy

Görür yolda bir deyr-i gerdün firāz
Ki içinde küffār iderler niyāz

¹⁸⁹ Hikaye

Kimi but dizüb s̄imden zer nişān
Sürüb ayağuna yüz eyler fiğān

1335 Kimi kızıl altundan idüb şalīb
Tapu kılub ağlar olub dilfirīb

Bularuñ içinde görür bir civān
Bağub bir buçağda turur nā-tüvān

Didi şiblī aña ki ey bī-merām
Çanı zer şalībiñ bütün s̄im-i hām

Didi müflisem yok zerüm ey habīb
Ki; idinem gümüş büt düzem zer salīb

Didi şibli şükr it sen ey merdi hāş
Büte dapma fağruñ itmiş halāş

1340 Urayduñ zer ü s̄im sen dağı dest
Olurduñ olaruñ gibi but-perest

[195a] Bilüb kadar faqr ehlüni ey ğanī
Helāk eyleme kibrile sen seni

Bilürsen seni toğ zerrīn ‘emel
İderem degerden kişiyi pür-ğalel

Sen ey Keşfī faqrıla fahr eyle kār
Dilerseñ sa‘ ādet onda qarār

SÖZLÜK

A

Ābā: (Ar.) 1. Babalar. 2. Atalar, cetler

‘**Abā: (Ar.)** Yünden dokunmuş, çok sağlam, eskiden daha ziyade küçük esnafın ve fakir kimselerin giydikleri potur, hırka, cepken, palto vb. şeyler yapılan, çoğunlukla deve tüyü renginde bir çeşit kaba kumaş, kaba çuha.

Abāl: (Ar.) Develer.

‘**Abd: (Ar.)** Köle, kul.

‘**Abeş: (Ar.)** 1.Boş, anlamsız. 2. Akla mantığa uygun olmayan.

Āb-ı Zülāl: (Fars.) Tatlı su, saf su.

‘**Abīd: (Ar.)** Kullar, köleler.

Ābnūs: (Fars.) Abanoz denilen sert ve siyah bir ağaç.

‘**Āc: (Ar.)** Fildişi, bağa.

‘**Aceb: (Ar.)** Acaba, hayret, gariplik,şaşılacak şey.

‘**Acem: (Ar.)** 1. Arap olmayan, Araptan gayri olan kavim. 2. İranlılar.

‘**Acīb: (Ar.)** Tuhaf.

Ādāb: (Ar.) Davranışlarda ve karşılıklı ilişkilerde alışılmış usullere, ahlāk ve terbiye kurallarına göre uyulması gereken esaslar.

‘**Adem: (Ar.)** Yokluk, bulunmama.

‘**Adū: (Ar.)** Düşman, yağı.

Āfāk: (Ar.) Ufuklar. Gök kenarları. Gökle yerin birleşir gibi görüldüğü yer.

Āfitāb: (Fars.) 1. Güneş. 2. Güneşin ışığı. 3. güzel. 4. Güzel yüz. 5. Şarap.

Āgrāz: (Ar.) Maksatlar, niyetler.

Ağyār: (Ar.) Gayrılar, başkalar, yabancılar.

Aḥ: (Ar.) Kardeş, dost.

Aḥbāb: (Ar.) Dost, bildik, tanıdık.

Āhen: (Fars.) 1. Demir. 2. Zincir. 3. Kılıç. 4. Sert , katı.

Āheste: (Fars.) Yavaş, ağır.

Āḥir: (Ar.) Son, sonraki, en sonra.

Āhiyyet: (Ar.) 1.Ucunu yere berkitip halkasına hayvan bağlanan ip. 2.Sürekli felaket, musibet.

Aḥkām: (Ar.) Emirler, hükümler.

Aḥsen: (Ar.) Daha güzel.

Āhū: (Fars.) 1. Ceylan, karaca. 2. Güzellerin gözü.

‘**Aḳār: (Ar.)** Para getiren mülk.

Aḳrān: (Ar.) Eş ve benzer olanlar. Yaşıtlar.

‘**Ākıbet: (Ar.)** Nihayet, son.

‘**Aḳs: (Ar.)** Çarpma, çarpıp geri dönme.

Āl: (Ar.) Hile, düzen.

Āl: (Ar.) Aile, evlat, sülale.

Ālām: (Ar.) Kederler, elemeler.

‘Ālem: (Ar.) Dünya, cihan.

‘Allāme: (Ar.) Çok bilgin.

Ā‘lā: (Ar.) (Daha, en, pek) yüksek.

Ālūde: (Fars.) Bulaşmış, bulaşık.

Āmāk: (Ar.) Göz pınarları.

‘Ām: (Ar.) Sene, yıl.

‘Amel: (Ar.) 1. İş. 2. Niyet.

‘Amme: (Ar.) Umuma mahsus olan.

‘Anā: (Ar.) Zahmet, güçlük.

‘Anberīn: (Ar.+ Fars.) Anber kokulu.

‘Ankebūt: (Ar.) Örümcek.

‘Anud: (Ar.) İnat.

‘Ār: (Ar.) Utanma.

-ārā: (Fars.) Süsleyen, bezeyen.

‘Araẓ: (Ar.) İşaret, alamet.

‘Ariyet: (Ar.) Ödünç, eğreti

‘Ars: (Ar.) Sevinç, ferahlık.

‘Arş: (Ar.) Dokuzuncu gök.-

‘Ars: (Ar.) Sevinç, ferahlık.

Āsā: (Far) Vakar, ciddilik.

Āsān: (Far.) Kolay.

‘Ases: (Ar.) Gece bekçisi.

Aşhāb: (Ar.) Sahipler.

‘Asīl: (Ar.) 1. Sağlam, 2. İyice kökleşmiş. 3. Kendi adına hareket eden.

4. Edepli.

Āsmān: (Fars.) Gök. Sema.

Aşşī: (Tr.) Fayda, kar, menfaat.

Aşvāt: (Ar.) Sesler, sedalar.

Āşikār: (Fars.) Açık, meydanda.

‘Aṭā: (Ar.) Bağışlama, ihsan.

‘Avām : (Ar.) Herkes, kaba ve cahil halk, ayak takımı.

Āvāre: (Fars.) Serseri, boş gezen.

Āver:(Fars.) Getiren, taşıyan.

‘Avārīz: (Ar.) 1. Kazalar. 2 Engeller, engebeler.

‘Avrat: (Ar.) 1. Kadın. 2. Zevce.

‘Avz: (Ar.) 1. Sığınma. 2. Sığınak.

‘Ayāl: (Ar.) 1.Eş, zevce. 2.Aile reisinin geçimini sağlamak zorunda olduğu kimseler.

‘Ayān: (Ar.) Belli, açık, meydanda.

A‘yān: (Ar.) 1. Gözler. 2. İleri gelenler.

Āyin: (Fars.) Merasim, tören.

‘Ayn: (Ar.) 1. Göz. 2. Aslı, kendisi. 3. Kaynak.

‘Ayš: (Ar.) Yaşama.

‘Azāb: (Ar.) İşkence, keder.

Āzāde: (Fars.) Hür, serbest.

‘Azīz: (Fars.) Muhterem, sevgili.

‘Azl: (Ar.) İşinden çıkarma, yol verme.

B

Bāb: (Ar.) Kapı.

Bād: (Fars.) Yel, rüzgar.

Bāde: (Fars.) Şarap, içki.

Ba‘de: (Ar.) Sonra.

Ba‘id: (Ar.) Uzak, irak.

Bahā: (Fars.) Kıymet, bedel.

Bahşende: (Fars.) Veren, bağışlayan.

Bāk: (Fars.) Korku, sakınma, kaygı.

Bāng: (Fars.) Ses, seda.

Bānī: (Ar.) Yapan, kuran, bina eden.

Bār: (Fars.) Tanrı, Allah.

Bārān: (Fars.) Yağmur.

Bārī: (Ar.) Yaratıcı, yaratıcı.

Başar: (Ar.) Göz, görme.

Başiret: (Ar.) Önden görüş, sezgi.

Batā'et: (Ar.) Yavaşlık, ağırlık, ağır davranma.

Bātl: (Ar.) Boş, beyhude.

Bāz: (Far.) Doğan, kuş.

Ba'z: (Ar.) Bir şeyin küçük kısmı. Bir miktar.

Bāzār: (Fars.) Pazar, çarşı.

Bāzī: (Fars.) Oyun, eğlence.

Bāzū: (Fars.) Kolun omuz ile dirsek arasındaki kısmı. Güç, kuvvet.

Bed: (Fars.) Fena, yaramaz, kötü.

Bedī': (Ar.) Eşi ve benzeri olmayan, mükemmel bir şeyi icat eden.

Behre-ver: (Fars.) Hisse ve nasibini almış.

Belā-Keş: (Ar.+Fars.) Eziyet ve sıkıntı çeken.

Bemm: (Ar.) Kanun, tambur gibi çalgılara takılan tel.

Benām: (Fars.) 1. Namli, isimli. 2. Ünlü, meşhur.

Benc: (Fars.) Beng denen bitki ve uyuşturucu tohumu.

-bend: (Fars.) Sonuna geldiği kelimelere 'bağlayan, bağlanmış' anlamı katarak

Farsça usulüyle birleşik sıfat ve isimler yapar.

Bende: (Fars.) 1. Kul, köle. 2. Esir, tutsak. 3. Birine mensup olan, onun hürmetinde bulunan, ona tabi ve taraftar olan kimse.

Berbād: (Fars.) 1. Kötü, çirkin. 2. Viran, harap. 3. Perişan, allak bullak.

Ber-Dār: (Fars.) Darağacına asılmış, çekilmiş.

Berī: (Ar.) 1. Bir şeyden uzak olan, kurtulmuş olan. 2. Arınmış, temizlenmiş.

Berk: (Tr.) Sağlam, sert, Kuvvetli.

Berk: (Ar.) Şimşek.

Berzah: (Ar.) 1. İnce, uzun kara parçası. 2. Can sıkıcı yer veya şey. 3. Güç, zor. 4. Ölülerin ruhlarının kıyamete kadar kalacakları yer.

Bes: (Far.) Yeter, yetişir, tamam.

Beyān: (Ar.) Açıklama, anlatma.

Beyt: (Ar.) Ev, mesken, hane.

Bezm: (Fars.) İçkili, eğlenceli yiyip içme ve sohbet meclisi.

Bī-dār: (Far.) Uyanık, uyumayan, uykusuz.

Bi-Ḥamdillah: (Ar.) Allah' şükr olsun.

Bī-İhtiyār: (Fars.+ Ar.) Kendiliğinden, elde olmayarak.

Bilābil: (Ar.) Elem, keder.

Bīm: (Fars.) Korku.

-bîn: (Fars.) Sonuna geldiği kelimelere ‘gören, görücü’ anlamaları katar.

Binā: (Ar.) Yapı, kurma, kuruluş, bünye.

Bi’z-Żarūri: (Ar.) Zarurî olarak, ister istemez.

Bulūğ: (Ar.) Döl vercek erginliğe ulaşma.

Bun: (Tr.) Sıkıntı, darlık.

Bunduk: (Far.) Yuvarlak tane, tüfek kurşunu.

Büy: (Fras.) Koku.

Bül-‘aceb: (Ar.) Acayipliklerle dolu, şaşırtıcı.

Bünyād: (Fars.) Esas, temel. Bir şeyin yapısı.

C

Cāb: (Ar.) Göbek.

Cā-be-cā: (Fars.) Yer yer.

Cām: (Fars.) Cam veya topraktan yapılmış içki kadehi.

Cāme: (Fars.) Elbise, çamaşır.

Cār: (Ar.) Çeken, sürükleyen.

Cāy: (Ar.) Yer.

Cedel: (Ar.) Tartışma, kavga.

Cedīd: (Ar.) Yeni ortaya çıkmış, yeni peyda olmuş.

Cefā-Keş: (Ar.+ Fars.) Cefa çeken, eziyet ve sıkıntıya katlanan.

Cehd: (Ar.) Çalışıp çabalama. Büyük gayret sarf etme.

Celāl: (Ar.) Yücelik, büyüklük.

Celīl: (Ar.) Çok yüce, ulu, kadri ve mertebesi yüksek.

Celīs: (Ar.) Sohbet arkadaşı, hemdem.

Cellād: (Ar.) İdam hükmünü yerine getirmekle yükümlü kimse.

Cemāl: (Ar.) Güzellik, Yüz güzelliği.

Cemşid: (Fars.) Cemşasb’ın babası.

Cer: (Ar.) Sürüklemeye, çekme, Kendine doğru çekme, celbetme.

Cevāri: (Ar.) Cariyeler, halayıklar.

Cevāz: (Ar.) Din veya törece yasklanmamış olduğu için yapılmasına izin vermiş sayılma, izin müsaade.

Cezb: (Ar.) Kendine çekme.

Cibrīl: (Ar.) Cebrail.

Cife: (Ar.) Kokmuş ceset.

Cilve: (Ar.) Hoşa gitmek, ilgi çekmek için takınılan çekici tavrı.

Cimā’: (Ar.) Cinsel ilişkide bulunma.

Civānmerd: (Fars.) Temiz, asil ve cömert yaratılışlı.

Cūd: (Ar.) Cömertlik, el açıklığı.

Cūş: (Fars.) Coşma, kaynama.

Cūdā: (Fars.) Ayı ayrı düşmüş, ayrılmış.

Cüllāb: (Fars.) Gülsuyu.

Cünūn: (Ar.) Delirme, çıldırma. Aşkın galip gelmesi.

Cürm: (Ar.) Suç.

Cüst ü Cūy: (Fars..) Arayıp sorma.

Cüvanān: (Fars.) Genç, taze delikanlılar.

Ç

Çāh: (Fars.) Kuyu, çukur.
Çāk: (Far.) Yarık, yırtık.
Çālāk: (Fars.) Çabuk hareket eden, çevik.
Çār: (Fars.) Dört.
Çarḡ: (Fars.) 1.Çark, dönen tekerlek. 2. Gökyüzü, kainat, felek.
Çār-Pā: (Fars.) Dört ayaklı hayvan.
Çehārrum: (Fars.) Dördüncü.
Çerā: (Fars.) Otlama, otlak.
Çeri: (Tr.) Asker.
Çeşm: (Fars.) Göz.
Çin: (Fars.) Büklüm, kıvrım.
Çüb: (Fars.) Ağaç, değnek.
Çün: (Fars.) 1.Gibi 2.Nasıl, nice. 3. Mademki, Çünkü.

D

Dād: (Fars.) Adalet, doğruluk.
Dāden: (Fars.) Vermek.
Daḡl: (Ar.) Girme, karışma. Tesir, nüfuz.
Daḡīḡ: (Ar.) 1. İnce, ufak. 2. Toz haline getirilmiş şey. 3. Dikkatli ölçülüdavranan.
Dām: (Far.) Tuzak, ağ.
Dāmen: (Fars.) Etek.
Dāniş: (Fars.) Biliş, bilgi.
Debūr: (Ar.) Batı rüzgârı.
Def: (Ar.) Öteye itme, ortadan kaldırma. Giderme.
Defn: (Ar.) Gömme, gömülme.
Deh: (Far.) On
Dehān: (Fars.) Ağız.

Dehom: (Fars.) Onuncu.
Dehr: (Ar.) Dünya.
Delāl: (Ar.) Cilve, naz, işve.
Dem: (Fars.) An, vakit, zaman.
Dem-Sāz: (Fars.) Arkadaş, yoldaş.
Denī : (Ar.) Alçak, rezil.
Der: (Fars.) –de, içinde.
Der- kār: (Far.) Malüm, aşikar.
Der-Beder: (Fars.) Kapı kapı gezen, perişan, dağınık.
Derc: (Ar.) Sokma, arasına sıkıştırma.
Derūn: (Fars.) İç, içeri dahil. Gönül.
Dest: (Fars.) El.
Dest-gir: (Fars.) Elinde tutan.
Dest-res: (Fars.) Elerme, kuvvet, zenginlik.
Deşt: (Fars.) Çöl, bozkır.
Deyn: (Ar.) Belli bir zaman sonra ödenmek koşuluyla alınan borç para.
Deyr: (Ar.) 1.Kilise, manastır. 2. İnsanlık alemi, bu dünya.
Dırāz: (Far.) uzun.
Dih: (Fars.) Köy.
Dil-Ārā: (Fars.) Gönül süsleyen, sevgili.
Dil-ber: (Fars.) Gönlü kendine çeken güzel,
Dil-dār: (Fars.) Gönlü kendine bağlamış kimse.
Dil-firīb: (Fars.) Gönül aldatan.
Dil-istān: (Fars.) Gönlü alan, kendine bağlayan.
Dimāḡ: (Ar.) Beyin, şuur, akıl.

DİR: (Fars.) Geç, çoktan, uzun müddet.

Dirîgâ: (Fars.) Yazık, eyvahlar olsun.

Dûn: (Ar.) Aşağı, alçak.

Düş: (Fars.) Omuz, dün gece, rüya.

Dür: (Ar.) İnci.

Dürc: (Ar.) Kutu, sandık, cevahir kutusu, hokka gibi olan ağız.

Dür-dâne: (Fars.) İnci tanesi, sevgili, kıymetli.

Düre: (Ar.) Büyük inci.

E

E'âli: (Ar.) Pek yüksek olanlar, büyük kimseler.

Ebr: (Fars.) Bulut.

Ebrû: (Fars.) Kaş.

Ecel: (Ar.) Muayyen olan vade, ömrün sonu.

Echel : (Ar.) Daha cahil, nadan.

Edâ: (Ar.) Ödeme, üzerine borç olan şeyi ödeme, ifa etme.

Edânî: (Ar.) Çok aşağılık, çok bayağı kimseler.

Ednâ: (Ar.) Çok adi, en küçük, en az.

Ef'âl: (Ar.) Fiiller, yapılan işler.

Efgân: (Fars.) İstirap ile haykırma, bağırıp çağırma.

Efkende: (Fars.) Yıkık duruma gelmiş. Düşkün, çaresiz. Tutkun , aşık.

Eflâk: (Ar.) Felekler, gökler.

Efrûhte: (Fars.) Parlamış, yanmış, tutuşmuş.

-efzâ:(Fars.) Sonuna geldiği kelimelere ‘ artırın, çoğaltın’ anlamı katar.

Efzâl: (Ar.) Daha faziletli.

Eg(i)n: (Tr.) Sırt, arka.

Ehibbâ: (Ar.) Dostlar, tanıdıklar.

Ehl: (Ar.) Sahip, malik.

Ekâbir: (Ar.) Büyük adamlar.

Elâ: (Ar.) ‘Gözünü aç, dikkat et’ anlamlarında tenbih edatı.

Emrâz: (Ar.) Hastalıklar, marazlar.

Emsâl: (Ar.) Benzer, örnek, yaşıtlı.

Enâmil: (Ar.) Parmak uçları.

Endâr: (Fars.) Hikaye baştan geçen şey.

-endâz: (Fars.) Atan, atmış.

Ender: (Ar.) Nadir.

Endîşe: (Fars.) Düşünce, vesvese.

Enîs: (Ar.) Dost, arkadaş.

Ercümend:(Fars.)Muhterem, şerefli,seçkin.

Erkân: (Ar.) Esaslar,destekler, reisler.

Erzân: (Far.) Ucuz, layık, uygun.

Esâs: (Ar.) Asıl, temel.

Etfâl: : (Ar.) Çocuklar.

Etvak: (Ar.) Kadın gerdanlıkları.

Evkâf: (Ar.) Cami, medrese, imaret.

Evkâr: (Ar.) Kuş yuvaları.

Evrât: (Ar.) Okunması âdet olunan dinî dualar.

Evşâf: (Ar.) Sıfatlar, kaliteler.

Ez: (Fars.) Türkçe’de –den ekinin karşılığı.

Ezhâr: (Ar.) Arkalar, sırtlar.

Ezkār: (Ar.) Anmalar, hatırlamalar.

F

Fāş: (Fars.) Meydana çıkma, duyulma.

Fāzıl: (Ar.) Faziletli kimse.

Fehm: (Ar.) Anlama, anlayış.

Feḥvā: (Ar.) Mana, anlam, mefhum.

Fenā: (Ar.) Yok olma.

Fer: (Fars.) Parlaklık, aydınlık, zinet, kuvvet.

Ferağ: (Far.) Vazgeçme, bırakıp gitme.

Ferağ: (Ar.) Serin rüzgar

Ferāgat: (Ar.) Hakkından isteyerek vaz geçmek.

Ferāmūş: (Fars.) Unutma, hatırdan çıkarma.

Ferdā: (Fars.) Gelecek, yarın.

Ferḥunde: (Fars.) Uğurlu, kutlu.

Ferḥunde-Fāl: (Fars.+ Ar.) Talihli, kutlu.

Ferīd: (Ar.) Eşsiz, tek, dizilmiş inci.

Fersaḥ: (Ar.) Üç millik bir mesafe, uzunluk ölçüsü.

Ferş: (Ar.) Döşeme, yayma, halı.

Ferzend: (Fars.) Evlat, çocuk.

Ferz: (Fars.) Satranç oyununda şahın veziri olan taş.

Fesād: (Ar.) Bozukluk, fenalık.

-feşān: (Fars.) Saçan, saçıcı.

Fetā: (Ar.) Genç, delikanlı, yiğit, mert.

Feth: (Ar.) Açma, açılma.

Feyyāz: (Ar.) Feyiz, bereket veren Allah, içi çok temiz, cömert(kimse)

Feyz: (Ar.) Bolluk, verimlilik, ilim, irfan.

Firāḳ: (Ar.) 1. Ayrılık. 2. Hüzün, keder.

Firāz: (Far.) Yokuş, çıkış.

Firdevs: (Ar.) Cennet.

Fuzūl: (Ar.) 1. Fazilet. 2. Boş söz.

Fülfül: (Ar.) Kara biber.

Fünūn: (Ar.) Fenler, ilimler.

G

Ġadā: (Ar.) Öğle yemeği.

Gāh: (Fars.) Zaman bildiren edat.

Ġam: (Ar.) Keder, tasa.

Ġam-Gīn: : (Ar.+ Fars.) Kederli, hüznü.

Ġanī: (Ar.) Zengin, varlıklı,

Ġarām: (Ar.) Aşk, sevd.

Ġarīze: (Ar.) Yaratılıştan olan, tabiî hal, tıynet.

Ġassāl: (Ar.) Ölüyü yıkayan.

Ġavvāş: (Ar.) Dalgıç

Ġayb: (Ar.) Göz önünde olmayan. Gözle görülmeyen.

Gedā: (Fars.) Dilenci.

Geh: (Fars.) Bazı, bazen.

Ger: (Fars.) Eger edatının nazımda kullanılan şekli.

Gerdūn: (Fars.) Dönen, devreden. Dünya, sema.

Germ: (Fars.) 1. Sıcak. 2. Süratli.

Gevher: (Fars.) Mücevher, elmas, inci vb.

Gezek: (Tr.) Aileler arasında sıra ile yapılan yemekli toplantı.

Gezend: (Fars.) Zarar, ziyan.

Ġıbta: (Ar.) Aynı hali şiddetle arzu etme.

Ġıdā: (Ar.) İnsanı besleyen şeyler.

Ġınā: (Ar.) Zenginlik, bolluk.

Giran-Māye: (Fars.) Pahası ağır olan.

Girdgār: (Fars.) Tanrı, Allah.

Giriftār: (Far.) Tutulmuş, yakalanmış.

Girifte: (Fars.) Tutulmuş, yakalanmış

Girih: (Fars.) Düğüm.

Giriz: (Far.) 1. Kaçma, kaçkın. 2. Kasidelerde mevzua girmeden söylenen beyit.

Giryān: (Far.) Ağlayan, ağlayıcı.

Girye: (Fars.) Ağlama, gözyaşı.

Gisū: (Fars.) Omuza dökülen saç.

Ġubār: (Ar.) Toz.

Ġulām: (Ar.) 1.Tüyü, bıyığı çıkmamış delikanlı. 2. Köle.

Ġulgul: (Ar.) Gürültü, şamata.

Gurihte: (Fars.) Kaçmış, kaçkın.

Ġuşsa: (Ar.) Gam, keder.

Güş: (Fars.) Kulak.

Guvār: (Fars.) hazmı kolay olan yemek.

Güft ü Gū: (Fars.) Dedikodu.

Güftār: (Fars.) Söz.

Gülşen: (Fars.) Gülbahçesi.

Gümān: (Fars.) Zan, sanma.

Güşād: (Fars.) Açma, açılma.

Güvah: (Far.) Şahit, delil, tanık.

Güzāf: (Far.) Beyhude, boş.

Güzer: (Fars.) Geçme, geçiş.

Güzeşt: (Fars.) Geçme, geçiş.

Güzide: (Fars.) Seçkin, seçilmiş.

Güzin: (Fars.) Seçen, seçilmiş, beğenilmiş.

H

Ĥāb: (Fars.) Uyku, rüya.

Ĥabb: (Ar.) Hilekar, aldatıcı.

Ĥabbe: (Ar.) Buğday, arpa gibi ufak ve yuvarlak olan şeyler, taneler.

Ĥabīb: (Ar.) Sevgili, seven, dost.

Ĥabs: (Ar.) Hapis, bir yerde alıkoyma.

Ĥācet: (Ar.) İhtiyaç, lüzum.

Ĥadide: (Ar.) Öfkeli, hiddetli.

Ĥāl: (Ar.) Vücutta husule gelen ben, nokta.

Ĥalāş: (Ar.) Kurtulma, kurtuluş

Ĥālet: (Ar.) Hal, suret, keyfiyet.

Ĥalḥāl: (Ar.) Arap kadınlarının süs olarak ayak bileklerine taktıkları şey.

Ĥālī: (Ar.) Boş, تنها, açık yer.

Ĥalvet: (Ar.) Yalnız, تنها kalmak.

Ĥām: (Fars.) 1.Pişmemiş, olmamış. 2. Boş nafile.

Ĥamākat: (Ar.) Ahmaklık, beyinsizlik.

Ĥāme: (Fars.) Kalem.

Ĥamiyet: (Ar.) Milli onur ve haysiyet.

Ĥamr: (Ar.) Şarap

Ĥān: (Fars.) Hükümdar.

Ĥandān: (Fars.) Gülen, gülücü.

Ĥande: (Fars.) Gülüş, gülücük.

Hār: (Fars.) Diken.

Harāb: (Ar.) Yıkık, viran.

Harāc: (Ar.) Vaktiyle Müslüman tebadan alınan vergi.

Harām: (Ar.) Şeraitçe, dince yasaklanmış olan.

Harāmī: (Ar.) Hırsız.

Harb: (Ar.) Savaş.

Harīf: (Ar.) Meslekdaş, arkadaş.

Harīk: (Ar.) Yangın, ateş.

Harīr: (Ar.) 1. İpek 2. Hararetli, ateşli.

Hāş: (Ar.) 1. Bir şeye ya da bir kimseye ait olup başkasında bulunmayan. 2. Hususî. 3. Saf, halis.

Hased: (Ar.) Kıskançlık, çekemezlik.

Hasen: (Ar.) Güzellik.

Hāşıl: (Ar.) Husule gelmiş, ortaya çıkmış, oluşmuş.

Haşm: (Ar.) Düşman.

Haşr: (Ar.) Mahsus kılma, vakfetme.

Hasūd: (Ar.) Haset etmiş.

Haşmet: (Ar.) Büyüklük, heybet.

Haṭā: (Ar.) Yanlışlık, yanılma, günah.

Haṭır: (Ar.) Zihin, fikir, keyif, hal.

Hatīf: (Ar.) Gaibden.

Hātim: (Ar.) Hitama erdiren, bitiren.

Haṭṭ: (Ar.) Çizgi, satır, yazı.

Havādiş: (Ar.) ... ile ilgili karşılanan haber.

Haver-naḳ: (Ar.) Mimar Simmar'ın Fırat'ın Hire yakınlarında yapılmış meşhur köşk.

Havf: (Ar.) Korku, korkma.

Havf-nāk: (Ar.+Far.) Korkulu, korkunç.

Havl-nāk: (Ar.+Far.) Güçlü.

Ḥayāl: (Ar.) İnsanın kafasında tasarlayıp canlandırdığı şey.

Ḥayl: (Ar.) 1. At, at sürüsü. 2. Takım, zümre.

Ḥayli: (Fars.) Epeyce, çokça, bir takım.

Ḥayret: (Ar.) şaşma, şaşırma.

Ḥazān: (Fars.) Sonbahar, güz.

Ḥazer: (Ar.) sakınma, kaçınma.

Ḥazīz: (Ar.) 1. Zır, en aşağı. 2. dağ eteği.

Hebā: (Ar.) 1. Gayet ince toz, zerre. 2. Yok yere, boş.

Heftād: (Fars.) Yetmiş.

Heftdom: (Fars.) Yedinci.

Hem-çü: (Fars.) [onun] gibi.

Hemīn: (Fars.) Bu bile, tıpkı.

Hem-sāye: (Fars.) Komşu.

Hem-Şire: (Fars.) Kız kardeş.

Hengām: (Fars.) Zaman, çağ, sıra.

Herze: (Fars.) Boş lakırdı.

Ḥest: (Fars.) Sekiz sayısı.

Heştād: (Fars.) Seksen.

Heştom: (Fars.) Sekizinci.

Hāverān: (Ar.) Doğu ile batı.

Heves: (Ar.) Arzu, istek.

Hevl-nāk: (Ar.+Far.) Korkunç, korkulu.

Hezār: (Far.) 1. Bülbul. 2. Bin.

Hıfz: (Ar.) Saklama, ezberleme.

Ḥirāmān: (Far.) Salına salına naz ve eda ile yürüyüş.

Hirās: (Far.) Korku.

Ḥirāş: (Far.) Tırmalayan.

Ḥired: (Far.) Akıl, us.

Ḥışt: (Fars.) Kerpiç, tuğla.

Ḥıyāt: (Ar.) İbrişim, tire, dikiş iğnesi.

Ḥicāb: (Ar.) Utanma, sıkılma.

Ḥikmet: (Ar.) Hakimlik, Sebep.

Ḥilye: (Ar.) 1. Süs, ziynet. 2. Güzel sıfatlar. 3. Güzel yüz. 4. Hz. Muhammed'in mübarek vasıflarını ve güzelliklerini anlatan mazum veya mesur eser.

Ḥim: (Ar.) Huy, tabiat.

Ḥin: (Ar.) An, zaman. Vakit, sıra.

Hindūstān: (Ar.) Hindistan.

Ḥiş: (Fars.) Akraba, soysoplar.

Ḥitāb: (Ar.) Bir veya birden çok kimseye ağızdan veya yazı ile söz söyleme.

Ḥiz: (Fars.) İbne oğlan, puşt.

Ḥizb: (Ar.) Kısım, bölüm, taraftar.

Ḥod: (Fars.) Kendi.

Ḥoş-Güvār: (Fars.) Lezzetli, tatlı, hazmı kolay.

Ḥū: (Fars.) Huy.

Ḥūb : (Fars) Güzel.

Ḥūbān: (Fars.) Güzeller.

Hubūṭ: (Ar.) Batıl olma. İşe yaramaz olma.

Ḥudā: (Fars.) Tanrı.

Ḥumār: (Ar.) İçkiden sonra gelen baş ağrısı, sersemlik.

Ḥūn: (Fars.) Kan, öldürme.

Ḥūr: (Fars.) Güneş, yiyecek.

Ḥūrd: (Fars.) Yiyecek.

Ḥurde-gır: (Far.) Sözde ayıp, kusur arama.

Ḥurūf: (Ar.) Harfler.

Ḥurūş : (Fars.) Çoşm, gürültü, telaş.

Ḥusūfāt: (Ar.) Ay tutulmaları.

Ḥuşūl: (Ar.) Üreme, çıkma, türeme.

Hūş: (Far.) Akıl, fikir.

Hūş-yār: (Fars.) Aklı kendisine yar olan.

Ḥuşk: (Fars.) Kuru, kaba soğuk.

Ḥuşūnet: (Far.) Sertlik, kabalık, katılık.

Ḥūt: (Ar.) Büyük balık.

Ḥuṭūṭ: (Ar.) 1. Çizgiler. 2. Yollar. 3. Yazılar.

Ḥuccāc: (Ar.) Hacılar.

Ḥūd'ah: (Ar.) Aldatma, oyun.

Ḥūkm: (Ar.) Emir, komuta.

Hümā: (Fars.) Devlet kuşu.

Hüner: (Fars.) Marifet.

I

İrgat: (Yun.) Toprak işlerinde ve yapılarda en basit ve ağır işleri yapan işçi, amele.

‘İrḳ: (Ar.) İnsan cinsinin belli başlı çeşitlerinden her biri, nesil.

‘İrz: (Ar.) İffet, namus.

İştılahāt: (Ar.) Terimler.

‘Ivaz: (Ar.) Bedel, karşılık olarak verilen şey.

‘Iyāl: (Ar.) Bir kimsenin geçindirmek zorunda oldukları.

‘Iyd: (Ar.) Bayram.

‘Iyş: (Ar.) Yaşama.

İztırāb: (Ar.) Acı, elem.

İ

İbn: (Ar.) Oğul.

İbrām: (Ar.) Can sıkacak derecede ısrar etme.

İbrār: (Ar.) yeminin doğruluğunu tasdik etme.

‘ibret: (Ar.) Kötü bir hadiseden ders alma.

‘İbret-nümā:(Ar+Far.) İbret gösteren, ibret olan.

İbtidā: (Ar.) Başlama, başlangıç.

İcāzet: (Ar.) İzin, ruhsat.

İcmāl: (Ar.) İhtisar etme, kısaltma.

İdbār: (Ar.) talihsizlik, bahtsızlık.

İdrāk: (Ar.) Anlayış, akıl erdirmek.

İflās: (Ar.) Tacirin borcunu ödeyemeyecek hale gelmesi.

İftā’: (Ar.) Fetva vermek.

İgrā: (Ar.) Rağbetlendirme.

İhrāz: (Ar.) Alma, kazanma, erişme.

İhsān: (Ar.) İyilik etme, bağış, bağışlama.

İhtişāş: (Ar.) Bir ilim veya sanat alanında uzmanlaşma.

İhḫāz: (Ar.) Talihi açık, nasibi açık olma.

İḫbāl: (Ar.) Baht, İşlerin yolunda gitmesi, mutlu olma.

İḫdām: (Ar.) Gayret ve sebatla çalışma, ilerleme.

İlāhī: (Ar.) Allah ile ilgili, tanrıya mensup.

İ‘lām: (Ar.) Bildirme, anlatma.

İlā men āsā: (Ar.) Ben gibiye dek.

İnbisāt: (Ar.) Yayılma, iç açılması, ferahlık.

İmtiyāz: (Ar.) Başkalarından ayrılma, farklı olma.

‘İnād: (Ar.) İsrar, ayak direme.

İnfi‘āl: (Ar.) Gücenme, darılma.

İnkār: (Ar.) Yaptığını saklama.

İn‘ām: (Ar.) Nimet verme, iyilik etme.

İnşāf: (Ar.) Merhamete, vicdana veya mantığa dayanan adalet.

İnşā: (Ar.) Yapma, yapılma, kaleme alma.

İntifā’: (Ar.) Ortadan yok olma.

İntikāl: (Ar.) Bir yerden başka bir yere geçme, ölme.

‘İrfān: (Ar.) Bilme, anlama.

İrgür- (Tr.) Ulaştırmak, erişirmek.

İrşād: (Ar.) Doğru yolu gösterme.

‘ismet: (Ar.) Masumluk, günahsızlık.

İsm-i A‘zam: (Ar.) Allah’ın Kuran’da geçen 99 ismi.

İsrāf: (Ar.) Gereksiz yere harcama.

‘İşret: (Ar.) İçki, içki içme.
 İştibāh: (Ar.) Şüphelenme.
 İştihā: (Ar.) Meyil, istek.
 ‘işve : (Ar.) Güzelin gönül çelen,
 aldatan naz ve edası.
 İ‘timād: (Ar.) Dayanma, güvenme.
 İtlāf: (Ar.) Telef etme.
 İttifāk: (Ar.) Birleşme, uyuşma.
 İttişāl: (Ar.) Bitişme, kavuşma.
 İtā‘at : (Ar.) Boyun eğme, kabullenme.
 İzā: (Ar.) Eza, cefa.
 İz‘ān: (Ar.) Anlayış, kavrayış, feraset.
 İz‘zāz: (Ar.) 1. Aziz kılma. 2. İkram
 etme.
 İzlāl: (Ar.) Gölgeleştirme.
 İzın: (Ar.) Bir şeyi yapmak için verilen
 serbestlik.
 ‘İzz: (Ar.) Değer, kymet.
 ‘İzzet: (Ar.) Değer, kymet, yücelik.

J

Jeng: (Fars.) Pas, küf, kir.

K

Ḳabā: (Ar.) Üste giyilen giysi
 Ḳābīn: (Far.) Mihr-i müeccel, nikah
 akdinde verilen para.
 Kād: (Ar.) Mahzun olma.
 Ḳadd: (Ar.) Boy.
 Ḳadeḥ: (Ar.) Bardak, içki bardağı.
 Ḳādir: (Ar.) Bir şeyi yapmaya gücü
 yeten.
 Ḳāf: (Ar.) Masallarda, zümrüd-i anka
 kuşunun yaşadığı rivayet edilen dağ.

Kāfir: (Ar.) Hakkı tanımayan, küfr
 içinde olan.

Ḳaḥḥār: (Ar.) Ziyadesiyle kahreden,
 yok edici.

Ḳaḥnūs: (Fars.) Adı şark masallarında
 geçen gayet iri bir kuş olup, çok delikli
 olan gagasından, rüzgar estikçe türlü
 sesler çıkarırmış.

Ḳāl: (Ar.) Söz, laf

Kām: (Fars.) Meram, arzu.

Ḳāmet: (Ar.) Boy, boybos.

Ḳamu: (Tr.) Bir memleketteki halkın
 tümü.

Kān: (Fars.) Bir şeyin madeni.

Ḳand: (Ar.) Şeker, şeker kamışının
 usaresi.

Ḳarīb: (Ar.) Yakın olma.

Ḳarīn: (Ar.) Yakın.

Ḳarz: (Ar.) Ödünç verme, ödünç alma.

Karz-ı hasen: Faizsiz verilen borç.

Ḳaşd: (Ar.) Niyet, kurma, bile bile
 yapma.

Ḳaşr : (Ar.) Köşk.

Ḳatı: (Tr.) 1. Sert. 2. İnce duygulardan
 yoksun olan. 3. Haşin.

Ḳātī‘: (Ar.) Devam etmeyecek şekilde
 bitirme.

Ḳatre: (Ar.) Damla, damlayan şey.

Ḳavl: (Ar.) Lakırdı, söz.

Ḳavs: (Ar.) yay, keman.

Ḳāyil: (Ar.) Razi olmuş, boyun eğmiş,
 İnlanmış.

Ḳāzī: (Ar.) Olacağı ezelden Allah tarafından takdir olunan şeylerin vukua gelmesi.

Kebūd: (Fars.) Gök rengi, mavi.

Kebūter: (Far.) Güvercin.

Kec: (Fars.) Eğri, çarpık.

Kehkeşān: (Fars.) Samanyolu.

Kehl: (Ar.) Göze sürme çekme.

Kem: (Fars.) Az, eksik, kötü, fena.

Kemāl: (Ar.) Olgunluk.

Kemān: (Fars.) Yay, ok, kavis.

Kemend: (Fars.) Güzelin saçı.

Kemīne: (Fars.) 1.Noksan, eksik. 2. Aciz, hakir.

Kenān: (Ar.) Hz. Yakub'un memleket.

Kerem: (Ar.) Asalet, cömertlik.

Kerīm: (Ar.) Kerem sahibi, cömert.

Kesb: (Ar.) Çalışıp kazanma.

Kesr: (Ar.) Kırma, kırılma.

Keşret: (Ar.) Çokluk, bolluk, ziyadelik.

Keştī: (Fars.) Gemi.

Kethūdā: (Fars.) büyük devlet adamlarının , zenginlerin işini gören kimse, kahya.

Key: (Fars.) Ne vakit, ne zaman anlamlarına gelen kelime.

Key: (Ar.) yarayı veya vücudun hasta bir yerini tedavi maksadıyla kızgın demirle yakma.

Ḳırān: (Ar.) Yakınlık, iki şeyin birleşmesi.

Ḳıra'at: (Ar.) Okuma, namazın rukunlarından olmak üzere Kuran'dan muayyen parçaları okuma farīzası.

Ḳırd: (Ar.) Maymun.

Ḳıyām: (Ar.) Kalkma, namazın iftitah tekbiriyle rükū arasındaki ayakta durma kısmı.

Ki: (Fars.) Farsça bir edat.

Kibār: (Ar.) Büyükler, ulular.

Kibr: (Ar.) Büyüklük, ululuk taslama.

Kilk: (Fars.) Kalem.

Kīn: (Fars.) Gizli düşmanlık.

Kird-gār: (Fars.) Allah.

Kīse: (Fars.) Kese, cepte taşınan para torbası.

Kişver : (Far.) İklim, memleket, vilayet.

Kizb: (Ar.) Yalan söyleme, yalan.

Kūh: (Fars.) dağ.

Ḳurb: (Ar.) Yakın olma, yakınlık.

Kūy: (Fars.) Köy, mahalle.

Küffār: (Ar.) Kafirler, inkarcılar.ç

Kūhsār: (Far.) Dağlık, dağın tepesi.

Kūnc: (Far.) Köşe, bucak.

Kūnd: (Fars.) Keskin olmayan, kör, Ayak bağı, köstek.

Kūsūfāt: (Ar.) Güneş tutulmaları.

Kūşād: (Fars.) Açma, açılma.

L

Lāg: (Far.) Şaka, latife.

Lāhī: (Ar.) Oyuncu.

Lakin: (Ar.) Ama, ancak, fakat, bağlaç.

Lāne: (Fars.) Kuş yuvası.

La‘l: (Ar.) Kırmızı, al.

La‘l-gün: Kırmızı renkli.

Laṭīf: (Ar.) Yumuşak, hoş, latif.

Leb: (Fars.) Dudak.

Lebbeyk: (Ar.) ‘Buyrunuz, emir sizdendir efendim!’ manasında kullanılan bir kelime.

Leḥīb: (Ar.) Ateş, ateşin sıcaklığı.

Leṭāfet: (Ar.) Latiflik, hoşluk.

Levend: (Fars.) Yeniçeriler devrinde deniz erlerine verilen bir ad.

Levh: (Ar.) Yassı, düz, üzerine resim, yazı gibi şeyler yazılabilen nesne.

Lezzet: (Ar.) Tat, çeşni.

Libās: (Ar.) Elbise.

Licām: (Ar.) Hayvanların ağzına vurulan gem.

Līk: (Fars.) Lakin, fakat, ama.

Livā: (Ar.) Bayrak.

Lu‘āb: (Ar.) Salya.

Lu‘b: (Ar.) Oyun, eğlence.

Luṭf: (Ar.) Hoşluk, güzellik, iyilik.

M

Mābeyn: (Ar.) İki şeyin arası, haremle selamlık arasındaki oda.

Mağz(Far.) Beyin, dimağ.

Māh: (Fars.) Ay.

Maḥal: (Ar.) Yer, mekan, mevki.

Māḥazi: (Ar.) Rezalet sebebi olan huylar.

Maḥbūb: (Ar.) Muhabbet olunmuş, sevilmiş.

Māhī: (Fars.) Balık.

Māḥiz: (Ar.) Bir şeyin alındığı yer, menba.

Maḥmūr: (Ar.9 Sarhoşluğun verdiği sersemlik.

Maḥrūr: (Ar.) İçi hararetle olan, ateşli.

Māhtāb: (Fars.) Ay ışığı.

Maḥāl: (Ar.) Söz, lakırdı.

Maḥām: (Ar.) Kıyam edilecek, durulacak yer. 2. Memuriyet yeri.

Maḥarr: (Ar.) Karar edilen, durulan yer.

Maḥbūl: (Ar.) Kabul edilen, geçerli.

Maḥṭa‘: (Ar.) Bir şeyin kesildiği yer, gazel ya da kasidenin son beyti.

Ma‘mūr: (Ar.) Gelişip güzelleşmek, bayındır duruma gelmek.

Mānend: (Fars.) Benzer, eş, misil, nazir.

Māni‘: (Ar.) Bir şeyin yapılmasını yasaklayan şey.

Manşib: (Ar.) Devlet hizmetinde büyük memurluk, erişilmek istenen yüksek mevki, makam.

Ma‘ārif: (Ar.) Marifetler, bilgi, kültür.

Mār u mūr: (Far.) Yılan ve karınca.

Maraż: (Ar.) Hastalık, illet.

Mariz: (Ar.) Hasta, hastalıklı.

Maşrıḳ: (Ar.) Güneşin doğduğu yer veya yön.

Maṭla‘: (Ar.) Güneş, ay ve yıldızların doğması, gazel ya da kasidenin birbiriyle kafiyeli ilk beyti.

Māye: (Fars.) Maya, asıl, öz.

Māyil: (Ar.) Bir yana doğru eğimli, bir şeye yatkınlığı olan.

Māzī: (Ar.) Geçmiş.

Mecāl: (Ar.) Güç, kuvvet, takat.

Mecāz: (Ar.) Hakikatin, gerçeğin zıddı.

Mecmūʿ. (Ar.) Cem olunmuş, toplanmış.

Mecnūn: (Ar.) Cin tutmuş, çıldırmış.

Mecrā: (Ar.) Suyun cereyan ettiği, aktığı yer.

Mecūsi: (Ar.) Zerdüşt dininde buluna halk.

Medid: (Ar.) Çekilmiş, uzatılmış.

Meflūk: (Ar.) Yoksul, miskin.

Mehbit: (Ar.) İnecek yer, iniş yeri.

Mehekk: (Ar.) Mehenk taşı, ayar taşı.

Meh-pāre: (Fars.) Ay parçası.

Mekr : (Ar.) Hile düzen.

Melāl: (Ar.) Usanç, bııkma.

Melūl: (Ar.) Usanmış, bııkılmış.

Menāl: (Ar.) sahip olunan, ele geçirilmiş şey.

Menaş: (Ar.) Sığınılacak yer.

Mengūş: (Fars.) Küpe.

Menʿ : (Ar.) Yasaklama.

Menşūb: (Ar.) Bir kimseye, bir şeye nisbeti olan, bir şeyle ilgisi bulunan.

Meʿnūs: (Ar.) Ünsiyet olunmuş, alışılmış.

Merdūd: (Ar.) 1. Redd olunmuş. 2. Geri çevrilmiş.

Merdümān: (Fars.) İnsanlar, adamlar.

Mergūb: (Ar.) rağbet edilen, istenilen, sevilen.

Merk: (Far.) Ölüm, vefat.

Merve: (Ar.) Mekke' bir dağın adı.

Merz: (Far.) Yer, toprak, sınır.

Meşel: (Ar.) Örnek, benzer, numune.

Mesīr: (Ar.) Seyredilecek, gezilecek yer.

Meskūr: (Ar.) İçinde insan otura yer.

Mestān: (Fars.) Sarhoş.

Mestāne: (Fars.)Şarhoşca, ona uygun hareket etme.

Meşʿar: (Ar.) 1. Hacı olmadan evvel durulacak yerlerden her biri. 2. Hasse, duygu.

Meşeyyib: (Ar.) Saç ağarması, ihtiyarlık.

Meşīb: (Ar.) İhtiyar olma, saç, sakal ağarması.

Meşķ: (Ar.) 1. Hattatın talebesine aynısını yazmaya çalışması için verdiği veya talebenin hocasına göstermek üzere hazırladığı güzel yazı örneği. 2. Bir işte özellikle musikī ve hüsnühat öğrenmek için yapılan talim, çalışma.

Mevāli (Ar.) Mevleviyyet payesine ulaşmış olan sarıklı alimler.

Mevt: (Ar.) Ölüm.

Mevzūn: (Ar.) Vezinli.

Meyān: (Fars.) 1.Ara. 2. Bir şeyin ortası.

Mey-gūn: (Fars.) Mey renginde.

Mey-kede: (Fars.) Şarap, içki içilen ve satılan yer.

Meyl : (Ar.) Eğilme, eğiklik, akıntı.

Me'yūs: (Ar.) Yeise düşmüş, ümidi kesmiş.

Meyyāl: (Ar.) Meyilli.

Mezkūr: (Ar.) Zikrolunmuş, adı geçmiş.

Miftah: (Ar.) Anahtar,

Mihan: (Ar.) Sıkıntılar.

Mihnet: (Ar.) Zahmet, eziyet.

Mihr: (fars.) Güneş.

Mihrāb: (Ar.) 1. Camilerde, mescidlerde yönelinen taraftaki duvarda bulunan ve imamlık edene ayrılmış olan oy, girintili yer.2. Ümit bağalanılan yer.

Minkar: (Ar.) Yırtıcı kuş gagası.

Minkārī: (Ar.) Gaga biçiminde, gagayı andırır yolda.

Mir'at: (Ar.) Ayna.

Mirī: (Fars.) Devlet hazinesine ait.

Mişāl: (Ar.) Örnek, masal, rüya, düş.

Mişbāh: (Ar.) Etrafa ışık veren alet, Sabahleyin sarhoşluğun mahmurluğunu gidermek için şarap içilen büyük kase.

Mismār: (Ar.) Çivi, mih, kazık.

Misvāk: (Ar) Erak ağacının ucu dövülüp fırça haline getirilen ve diş temizliğinde kullanılması sünnet olan ince dalları.

Mizāc: (Ar.) Huy, tabiat.

Mu'allak: (Ar.) Asılmış, Havada boşta duran.

Mu'allim: (Ar.) İlim öğretken, öğretmen.

Mu'ammā: (Ar) Bilmece, yanıltmaca.

Mu'aayyen: (Ar.) Tayin edilmiş, belli, belirli.

Mu'azzez: (Ar.) Taziz edilmiş, izzetlendirilmiş.

Mücib: (Ar.) İcabeden, gereken, sebep, vesile.

Mufaşşal: (Ar.) Tafsilatlı, uzun uzadıya anlatma.

Muğannī: (Ar.) Şarkıcı.

Mugber: (Ar.)1.Tozlu, tozlanmış. 2. Gücenmiş, küsmüş.

Muğlimān (Ar.) Oğlancılar.

Muḥakḳak: (Ar.) Tahkik olunmuş, doğruluğu belli olmuş.

Muḥāl: (Ar.) Mümkün olamayan.

Muḥammes: (Ar.) Tahmis edilmiş, beşli, her bendi beş mısra olan manzume.

Muḥaşşal: (Ar.) Tahsil olunmuş, hasıl edilmiş.

Mu'īn: (Ar.) Yardımcı.

Muḳārin: (Ar.) Bitişik, ulaşmış.

Muḳaṭṭa': (Ar.) Kesilmiş, kat: edilmiş.

Muḳbil: (Ar.) İkbali, kutlu.

Mūr: (Fars.) Karınca.

Murabba': (Ar.) Dörde çıkarılmış, Dörtlü, dört şeyden oluşma.

Murg: (Ar.) Kuş.

Muṣaḥib: (Ar.) Biriyle sohbet eden, Padişahların hususi işlerini yapanlardan her biri.

Muṣavver: (Ar.) 1. Tasvirli. 2. Tasarlanmış.

Muṣavvir: (Ar.) Tasvir, resim yapan.

Mu‘teber: (Ar.) Saygın, inanılır.

Muṭrib: (Ar.) Çalgıcı.

Muvaṣṣıl: (Ar.) Kavuşma

Mūy: (Fars.) Kıl.

Mübtelā: (Ar.) Düşkün, tutkun, tutulmuş.

Mübtezel: (Ar.) Pek bol ve ucuz şey, orta malı.

Mücib: (Ar.) İcap eden,

Mūdām: (Ar.) Devam eden, sürekli.

Mūdāra: (Fars.) Yüze gülme, dost gibi görünme.

Müeṣṣir: (Ar.) Tesir eden, tesirli.

Müfik: (Ar.) İfakat bulan, iyileşen hasta.

Müflis: (Ar.) İflas etmiş.

Müfredāt: (Ar.) Toptan bilinen şeylerin dökümü.

Mükellef: (Ar.) Bir şeyi yapmaya, ödemeye mecbur olan.

Mülevveṣ: (Ar.) Telvis edilmiş, kirli, pis.

Mümkināt: (Ar.) Olabilen, olabilir şeyler.

Mümtāz: (Ar.) İmtiyazlı, seçkin.

Münakkaḥ: (Ar.) 1.Soyulma. 2. Ayıklanmış, en iyisi seçilmiş.

Münāsib: (Ar.) Bir şeye veya bir duruma uygun olma.

Münevver: (Ar.) Tenvir edilmiş, aydınlatılmış, nurlandırılmış.

Münir: (Ar.) Nurlandıran, ışık veren.

Mürebbi: (Ar.) Terbiye eden, çocuk terbiye eden.

Mürīd: (Ar.) Bir şeyhe bağlı olan kimse.

Mürsel: (Ar.) İrsal olunmuş, gönderilmiş.

Mürteḥil: (Ar.) İrtihal eden, ölen, göç eden.

Mürüvvet: (Ar.) İnsaniyet, mertlik, yiğitlik.

Müstakbel: (Ar.) İstikbal edilen, önde bulunan, ilerideki, gelecek.

Müste‘ān: (Ar.) Her şey ona muhtaç olan ve ondan meded bekleyen.

Müsteḥabb: (Ar.) Sevilen, beğenilen, farz ve vacibden başka olarak sevap kazanılan iş.

Müşevveṣ: (Ar.) Belirsiz, karmakarışık.

Müşfik: (Ar.) Şefkatli, merhametli.

Müşg: (Fars.) Misk.

Müşkil: (Ar.) Güç, zor, çetin.

Müşterī: (Ar.) İştira eden, satın alan.

Mütevellī: (Ar.) Birinin yerine geçen, bir vakfın idaresi kendisine verilmiş kimse.

Müyesser: (Ar.) Kolay.

Müzeḥhib: (Ar.) Tezhib eden, yaldıza batıran, yaldızcı.

N

Nāb: (Fars) Halis, saf, katıksız, berrak.

Nā-Bekār: (Fars.+ Ar.) İşsiz, işe yaramaz, haylaz.

Nā-dān: (Fars.) Bilmez, nobran, terbiyesi kıt.

Nādim: (Ar.) Nedamet duymuş, pişman olmuş.

Nāfile: (Ar.) Lüzumlu değilken yapılan iş.

Nagehān: (Fars.) Apansız, birdenbire.

Naḥḥās: (Ar.) Bakırcı.

Naḥl: (Ar.) Güzel vücutlu, ince, narin vücutlu dilber.

Naḥs: (Ar.) Uğursuzluk, bahtsızlık.

Naḥv: (Ar.) Yan , yön, taraf.

-nāk: (Fars.) İsimlere takılarak sıfat meydana getiren bir edat olup 'lı- li' manasını kelimeye yükler.

Naḥḥāş: (Ar.) Nakış işleyen.

Naḥl: (Ar.) Bir şeyi başka bir yere taşıma, götürme.

Nāle: (Fars.) İnleme, inleyiş.

Nān: (Fars.) Ekmek.

Nās: (Ar.) İnsanlar.

Naşāyih: (Ar.) Öğütler.

Naşīb: (Ar.) Pay, hisse.

Naşihat: (Ar.) Öğüt.

Nā-tüvān: (Far.) Zayıf, kuvvetsiz.

Naẓar: (Ar.) Bakma, bakış.

Nāzenīn: (Fars.) Cilveli, oynak.

Nāzirān: (Ar.) Gözler.

Naẓm: (Ar.) Dizme, tertip etme, vezinli kafiye söz.

Nebāt: (Ar.) Toprakta biten, bitki.

Necāt: (Ar.) Kurtulma, kurtuluş.

Neccār: (Ar.) Dülger, marangoz.

Necl: (Ar.) Evlat, çocuk.

Necm: (Ar.) yıldız.

Nedāmet: (Ar.) Pişmanlık.

Nefāyis: (Ar.) Nefis, güzel, beğenilir şey.

Nefir: (Ar.) Cemaat, topluluk.

Nefsānī: (Ar.) Canlılığın uyandırdığı arzularla ilgili.

Nohom: : (Fars.) Dokuzuncu.

Nem-gīn: (Ar.+ Fars.) Nemli, rutubetli.

Neng: (Fars.) Ayıp, utanma.

Nerd: (Far.) Tavla oyunu.

Nermī: (Far.) Yumuşaklık, gevşeklik.

Neşr: (Ar.) Yayma, dağıtma, herkese duyurma.

Nevā: (Fars.) Ses, seda, makam.

Nevāķis: (Ar.) Noksanlar, eksikler.

Nevāl: (Ar.) Talih, kısmet.

Nevā-sāz: (Fars.) Çalgıcı, oyuncu.

Nev-Bahār: (Fars.) İlkbahar.

Nısf: (Ar.) Yarım, yarı.

Nidā: (Ar.) Çağırma, bağırma.

Nifāk: (Ar.) Münafıklık, iki yüzlülük.

Nigāh: (Fars.) Bakış, bakma.

Nigār: (Fars.) Resim gibi güzel sevgili.

Nigūn: (Fars.) Tersine dönmüş, ters, aksi, uğursuz.

Nihād: (Fars.) Tabiat, yaratılış, huy.

Nihāl: (Fars.) Taze, düzgün.

Nihān: (Fars.) Gizli, saklı.

Nīk: (Fars.) İyi, güzel, hoş.

Ni‘met: (Ar.) İyilik, lutuf, bağış, yiyecek.

Nisā: (Ar.) Kadınlar.

Nişār: (Ar.) Saçma, serpmeye, saç, düğünde saçılan para.

Nişān: (Far.) İz, belirti.

Niyāz: (Fars.) Yalvarma, yakarış.

Nizām: (Ar.) Dizi, düzen, zamanın icablarına göre konulan esaslar.

Nizā‘: (Ar.) Çekişme, kavga.

Nuḳaṭ: (Ar.) Noktalar.

Nuḳūd: (Ar.) Paralar, nakitler.

Nūṣ: (Fars.) Tatlı, bal, içki, iştah.

Nücūm: (Ar.) Yıldızlar.

Nükte: (Ar.) İnce bir anlam taşıya, zeka eseri olduğu için hoş giden zarif ve düşündürücü söz.

Nükte-dān: (Ar.+ Fars.) Nüktelisöz söyleyen.

-nūmūn: (Fars.) Sonuna gelidiği kelimelere ‘gösteren’ anlamı katar.

-nūvīs: (Fars.) Sonuna geldiği kelimeye ‘yazıcı, yazan’ anlamı katar.

Nūvišten: (Fars.) Yazmak.

O

Oñat: (Tr.) Doğru, uygun, iyi.

Ö

Öz: (Tr.) Nefis, zat, kendisi, benlik.

Özge: (Tr.) Başka, gayrı.

P

Pāk: (Fars.) Temiz, arık,

Pākīze: (Fars.) Temiz, lekesiz.

Pāre: (Fars.) Parça.

Pāregī: (Fars.) Oropuluk, mutfak ve banyodaki kirli suyun boşaldığı çukur.

Pās : (Fars.) Gecenin sekizde biri, bekleme, gam, keder, gönül üzüntüsü.

Pāy-dār: (Fars.) İyice yerleşmiş, sağlam.

Pāye: (Fars.) Rütbe, derece.

Pāy-māl: (Fars.) Ayak altına alınmış.

Pehlū: (Fars.) Vücudun iki yanından biri, yan.

Penāh: (Fars.) Sığınma, sığınılacak yer.

Pencāh: (Fars.) Elli.

Pencum: (Fars.) Beşinci.

Peñç: (Far.) Beş.

Pend: (Fars.) Öğüt.

-perest: (Fars.) Tapan.

Perhīz: (Fars.) Dince yasak edilen şeylerden tamamen uzak olma.

Perverdigār: (Fars.) Beslemek, terbiye etmek.

Pes: (Fars.) Öyle ise, imdi, sonuç olarak.

Pest: (Fars.) Alçak, aşağı.

Peşkīr: (Fars.) Havlu.

Peyker: (Fars.) Yüz, surat.

Peym: (Fars.) Haber.

Peymān: (Fars.) Yemin, and.

Pīr: (Fars.) Yaşlı, ihtiyar.

Pirahen: (Far.) Gömlek.

Pirāye: (Fars.) Süs.

Pirūz: (Far.) Uğurlu, kutlu.

Pirūze Fām

Pîş: (Fars.) İleri, ön, ön taraf.

Pîşe: (Fars.) Sanat, meslek, iş, huy, tabiat.

-pîşe: (Fars.) ‘ Alışmış, huy edinmiş’ manalarında.

Pîşe-kār: (Fars.) Sanatkar, oyuncu.

Piyāz: (Fars.) Soğan, zeytinyağlı ve sirkeli fasulye haşlaması.

Pūd: (Fars.) Argaç, dokumada anlilemesine atılan atkı.

Pūşe: (Fars.) Öpücük, buse.

Pūr: (Fars.) Dolu, çok fazla, sahip, malik.

Püser: (Fars.) Çocuk, erkek evlat.

R

Rād: (Fars.) Cömert, eliaçık.

Rağbet: (Ar.) İstekle karşılama. Arzu.

Rağ: (Fars.) Dağ

Rāğīb: (Ar.) İsteyen, ,stekli.

Rağm: (Ar.) Zıddına ve inadına hareket.

Rāh: (Fars.) Yol, usul, tarz.

Raḥm: (Ar.) Acıma, esirgeme.

Rāh-Nümā: Yol gösteren.

Rakḳāş: (Ar.) Oynayan, köçek.

Rām: (Far.) İtaat eden, boyun eğen, (tas.) insanın bütün varlığı ile Allah’a bağlanması.

Ra‘ nā: (Ar.) Güzel, latif, hoş.

Ravza: (Ar.) Ağacı, çimeni bol olan yer, bahçe.

Rāz: (Fars.) Sır, gizlenen şey.

Rebab: (Fars.) Sap kısmının ucunda Hindistan cevizinden yapılmış basık, yuvarlak, küçük bir kasesi bulunan, dize veya bir yere dayanarak çalınan çalgı.

Ref : (Ar.) Yukarı kaldırma, yükseltme.

Refik: (Ar.) Arkadaş, Ortak, koca.

Reft: (Fars.) Gitme, gidiş.

Reftār: (Fars.) Gidiş, yürüyüş.

Reg: (Fars.) Damar, şah damarı.

Remz: (Ar.) İşaret, rumuz, Gizli kapaklı bir surette söyleme.

Renc: (Fars.) Ağrı, sızı, Zahmet.

Re‘āya: (Ar.) Bir hükümdar idaresi altında bulunan ve vergi veren halk.

Resed: (Far.) Layık.

Reşk: (Far.) Kıskanma, hased.

Revā: (Fars.) Yakışır, uygun.

Revāc: (Ar.) Sürüm, geçerlilik, kıymet.

Revān: (Fars.) Yürüyen, akan.

Revnaḳ: (Ar.) Parlaklık, güzellik.

Reyb: (Ar.) Şüphe.

Reyhān: (Ar.) Fesleğen.

Rıtl: (Ar.) Bir litre kadar olan bir mayi, büyük kadeh.

Ricāl: (Ar.) Erkekler, yaya olanlar, belli mevki sahibi kimseler.

Rif at: (Ar.) Yükseklik, yücelik.

Rind: (Fars.) Kalender, dünya işlerini hoş gören kimse, aldırıışsız.

Rindāne: (Fars.) Rind olma yakışır bir şekilde.

Rîş: (Fars.) Yara, yaralı.

Rîş-dâr: (Far.) Sakallı.

Rişte:(Far.) 1.İplik, tire. 2. İlgi, bağ.

Riyâ: (Ar.) Özü sözü bir olmayan.

R'ad: (Ar.) Gök gürültüsü.

Rû: (Fars.) Yüz, çahre.

Ruḥ: (Fars.) Yanak, yüz, çehre.

Ruḥsâr: (Fars.) Yanak, yüz.

Rüşen: (Fars.) Aydın, parlak.

Rûze: (Fars.) Oruç.

Rûz-ı Elest: (Fars.) Allah'ın ruhları yaratıp bir araya topladığı gün.

Rûz-nâme: (Fars.) Yevmiye defteri, takvim, günlük hadiselerin yazıldığı kağıt, gazete.

Rûkûn: (Ar.) Can ve gönülden meyil.

Rûsvâ: (Fars.) Rezil, itibarsız, haysiyetsiz.

S

Sa'âdet: (Ar.) Mutluluk.

Şabî: (Ar.) Henüz memeden kesilmemiş erkek çocuk.

Sabḳ: (Ar.) Geçme, takdim etme.

Şad: (Fars.) Yüz.

Şadr: (Ar.) Göğüs, yürek, her şeyin ilerisi.

Şafâ: (Ar.) Saflık, berraklık, gönül şenliği.

Şaḥn: (Ar.) 1.Avlu, evin ortası. 2. Büyük kase, sahan. 3. Sahra.

Şahrâ: (Ar.) Kır, ova, çöl.

Saḥt: (Far.) Katı, sert, çetin.

Saḳ: (Tr.) Uyanık, zeki.

Sâḳ: (Ar.) Baldır.

Saḳâmet: (Ar.) Bozukluk, yanlışlık.

Sâl: (Far.) Yıl.

Şalâḥ: (Ar.) Düzeltme, iyileşme.

Sâlegî: Yaş, yaşında.

Şalîb: (Ar.) Haç.

Sâliş: (Ar.) Üçüncü.

Şânî: (Ar.) İkinci.

Sânî': (Ar.) Yapan, işleyen.

-sâr: (Fars.) ' yer ' bildirerek birleşik kelimeler yapar.

Şarf: (Ar.) Harcama, masraf etme.

Şavn: (Ar.) Koruma.

Şavt: (Ar.) Ses, sada.

Sa'y: (Ar.) Çalış, çabala.

Şayd: (Ar.) Av, avlama.

Sâyil: (Ar.) Sual eden, soran.

Sebak: (Ar.) Ders.

Şebât: (Ar.) Yerinde durma, kımıldamama, kararından vazgeçmeme.

Sebîl: (Ar.) Yol, büyük cadde, su dağıtılan yer.

Sebḳ: (Ar.) İleri geçme, ilerleme, vaki olma.

Seccâde: (Ar.) Üzerinde namaz kılınan küçük kilim.

Sefahat: (Ar.) Zevk ve eğlenceye aşırı düşkünlük, akılsızlık, har vurup harman savurma.

Seg: (Fars.) Köpek.

Seḥâ: (Ar.) Cömertlik.

Seḥâb: (Ar.) Bulut.

Seher: (Ar.) Tan yeri ağarmadan bir az öncesi.

Sehv: (Ar.) Yanlış.

Semāʿ: (Ar.) İşitme, duyma.

Semek: (Ar.) Balık

Semmāk: (Ar.) Balıkçı.

Semmūr: (Ar.) Samur kelimesinin eski metinlerde rastlanan şekli.

Semūm: (Ar.) Sam yeli, sıcak rüzgar.

Seng: (Fars.) taş.

Seniyye: (Ar.) Yüksek, yüce.

Serā: (Fars.) Saray.

Serd: (Far.) Soğuk.

Ser-efrāz: (Fars.) Başını yukarı kaldıran, yükselten.

Ser-keş: (Fars.) Dik başlı, itaatsiz.

Sermā: (Fars.) Kış, soğuk.

Ser-mest: (Fars.) Başı hoş, sarhoş.

Ser-Te-Ser: (Fars.) Baştan başa.

Serv: (Fars.) Servi, selvi ağacı.

Sevā: (Ar.) Beraber olma, birliktelik, eşitlik.

Sevābit: (Ar.) Seyyar olmayan.

Sevb: (Ar.) Elbise.

Seyyāh: (Ar.) Yolcu, gezen, dolaşan.

Seyyāl: (Ar.) Akan, akıcı.

Seyyāre: (Ar.) Gezegenler, kervan.

Sezā: (Fars.) Münasip, uygun, yaraşır.

Şıbyān: (Ar.) Çocuklar.

Şıdk: (Ar.) Doğruluk, gerçeklik.

Şıfat: (Ar.) Hal, keyfiyet, durum.

Şıgar: (Ar.) Küçük olma, yaş küçüklüğü.

Sıyt: (Ar.) Ses, seda, iyi nam.

Sī: (Fars.) Otuz.

Sīb: (Fars.) Elma.

Sidre: (Ar.) Hz. Muhammed'in Miraç gecesi yükseldiği yedinci kat gökyüzünde bir makam.

Sikke: (Ar.) Para.

Sīm-gūn: (Fars.) Gümüş renkli.

Sīmīn: (Fars.) Gümüştan, gümüş gibi.

Sīmurğ: (Fars.) Anka kuşu.

Sipāh: (Fars.) Asker, ordu.

Sipāhī: (Fars.) Tımar sahibi sipahi askeri.

Sipih: (Fars.) Gökyüzü, talih.

Sirişk: (Fars.) Gözyaşı.

Sirişt: (Far.) Tabiat, hilkat.

Sitiz: (Fars.) Kavga.

Sʿad: (Ar.) Kutluluk, uğur.

Şubh: (Ar.) Sabah, sabah vakti.

Sūd: (Fars.) Fayda, kar, kazanç.

Sūd: (Ar.) Sevdalar.

Şuffe: (Ar.) Sofa.

Şūfi: (Ar.) Tasavvuf ehli.

Şuhte: (Fars.) Yanmış, tutuşmuş.

Sumūm: (Ar.) Sam yeli, sıcak rüzgār

Suʿāl: (Ar.) Soru.

Sūrāh: (Far.) Delik, gedik.

Şurāh: (Ar.) Çılgılık, feryat.

Şūret: (Ar.) Biçim, görünüş.

Susta: (İtal.) ‘Ayağa kalk’ emrine uyup arka ayakları üzerinde duruş.

Süz: (Fars.) Yanma, tutuşma.

Süzen: (Fars.) İğne.

Sühen: (Fars.) Söz, lakırdı.

Sülük: (Ar.) Bir yola girme, bir yol tutma.

Sülüs: (Ar.) Üçte bir.

Sürür: (Ar.) Sevinç.

Süst: (Fars.) Gevşek, sölpük, manasız, değersiz.

Süvār: (Fars.) Ata binmiş, binici.

Ş

Şāb(b): (Ar.) Genç, delikanlı.

Şāh: (Fars.) Padişah.

Şāḥ: (Far.) Dal, budak.

Şāhān: (Fars.) Şahlar.

Şakāyık: (Fars.) Şakayık, gelincik.

Şākird: (Fars.) Öğrenci, öğrenen.

Şām: (Fars.) Akşam.

Şark: (Ar.) Doğu.

Şatranc: (Ar.) Satranç oyunu.

Şeb: (Fars.) Gece.

Şebāb: (Ar.) Gençlik, tazelik.

Şedīd: (Ar.) Şiddetli, katı, sert.

Şefkat: (Ar.) Merhamet, yumuşaklık.

Şehbāz: (Fars.) İri ve beyaz bir doğan cinsi.

Şehriyār: (Fars.) Hükümdar, padişah.

Şehvet: (Ar.) Aşırı istek, arzu.

Şek: (Ar.) Şüphe.

Şekāvet: (Ar.) 1. Bedbahtlık. 2. Eşkiyalık.

Şekerīn: (Fars.) Şekerli, tatlı.

Şems: (Ar.) Güneş.

Şināver: (Fars.) Yüzücü.

Şer’: (Ar.) Şeriat, İslam şeriatı.

Şeref: (Ar.) Bir kimseye gösterilen saygının dayandığı manevi güç.

Şest: (Fars.) Okçuların parmaklarına geçirdikleri yüksük.

Şeş: (Fars.) Altı.

Şeşom: (Fars.) Altıncı.

Şeş-tā: (Fars.) Altı telli tambur.

Şevk: (Ar.) Şiddetli arzu, keyif.

Şevke: (Ar.) Şikāyet, hoşnutsuzluk.

Şeyh: (Ar.) yaşlı adam, kabile reisi.

Şeyn: (Ar.) Kusur, ayıp.

Şi’ār: (Ar.) Alamet, işaretler.

Şibl: (Ar.) Arslan yavrusu.

Şihāb: (Ar.) Alev, şule.

Şikār: (Fars.) Av.

Şiken: (Fars.) Büklüm, kıvrım.

Şikest: (Fars.) Kırılmış.

Şimşād: (Fars.) Şişir ağacı.

Şināb: (Far.) Yüzme.

Şir: (Fars.) Aslan.

Şire: (Fars.) Süt.

Şirīn: (Fars.) Tatlı, sevimli.

Şirk: (Ar.) Ortak koşma.

Şitāb: (Far.) Acele, Çabukluk.

Şu’be: (Ar.) Bölüm, kısım.

Şugl: (Ar.) İş, uğraş, gaile.

Şūh: (Fars.) Hareketlerinde serbest.

Şūm: (Fars.) Şom, uğursuz.

T

Tā: (Fars.) Dek, değin, kadar.

Ta'ab: (Ar.) Yorgunluk, sıkıntı, meşakkat.

Ta'am: (Ar.) Yemek, aş.

Tāb: (Fars.) Güç, kuvvet.

Ṭab': (Ar.) Tabiat, huy, yaratılış.

Ṭaharet: (Ar.) Temizlenmek.

Ṭahkiye: (Ar.) Hikaye etme.

Ṭahūr: (Ar.) Temizlenmiş

Takṣim: (Ar.) Bölmek, bölüştürmek.

Takvā: (Ar.) Allah'tan korkma, Allah korkusuyla dinin yasakladıklarından uzak durma.

Ṭālib: (Ar.) Taleb eden, isteyen.

Ṭa'n: (Ar.) Sövme, ayıplama.

Tarāb: (Ar.) Sevinçlilik, şenlik.

Tārāc: (Fars.) Yağma.

Ṭarīk: (Ar.) Terk eden, bırakan.

Ṭarīk: (Ar.) Yol.

Tār u Mār: (Fars.) Dağınık, karışık, perişan.

Tasaddur: (Ar.) Baş sedire geçme, en başta oturma.

Taşrif: (Ar.) İsteddiği yolda idare.

Ta'til: (Ar.) Çalışmaya ara verme.

Tavḳ: (Ar.) 1. Gerdanlık, halka 2. Takat, güç.

Ṭāvus: (Ar.) Tavus kuşu.

Tebāh: (Far.) Bozuk, çürük, yıkılmış.

Tebāh: (Far.) Mahv ü harap olmuş

Tebessüm: (Ar.) Gülümseme.

Tedbīr: (Ar.) Bir şeyi temin edecek ya da önleyecek yol, çare.

Tefrīḳ: (Ar.) Ayırma, seçme.

Teḡāfūl: (Ar.) Anlamazlıktan gelme.

Tehī: (Fars.) Boş, hünersiz, marifetsiz.

Tehlīl: (Ar.) İslam dininin tevhit akidesini hülâsa eden kelimeyi tekrarlama.

Tehviş: (Ar.) Karmakarışık etme.

Tekāsül: (Ar.) Üşenme, tembellik, ilgisizlik.

Teḳāzā: (Ar.) Alacaklının borçluyu sıkıştırması.

Tekellūf: (Ar.) Külfetli, zahmetli.

Telef: (Ar.) Yok etme, öldürme.

Temāşā: (Fars.) Seyr etme.

Temelluḳ: (Ar.) Yaltaklanma, dalkavukluk.

Teng: (Fars.) Sıkıntılı, dar.

Tereḥḥüm: (Ar.) Acıma, himmet etme.

Teressül: (Ar.) Yavaş yavaş dikkatle görme.

Terkīb: (Ar.) Birkaç şeyi bir araya getirip karışık bir şey meydana getirme.

Tesbīḥ: (Ar.) Allah'a tazim etme.

Teşne: (Fars.) Susamış.

Teşrīf: (Ar.) Şerefleendirme.

Teşrik: (Ar.) Ortak etme.

Teşviş: (Ar.) Karıştırma, karmakarışık hale getirme.

Teveccüh: (Ar.) Çevrilme, yönelme, doğrulma.

Tevlit: (Ar.) Birini mutlu etme.

Tevliyet: (Ar.) Yüz çevirme, vakıf işlerine bakma vazifesi.

Tezvîr: (Ar.) 1.Yalan, dolan. 2. Ara bozmak, fenalık kasdıyla yapılan kovuculuk.

Tîğ: (Fars.) Kılıç.

Tîr: (Fars.) Ok.

Tirâş: (Fars.) Üstten ve düz olarak yontma.

Tiryāk: (Fars.) Düşkün, alışkın.

Tufeyl: (Ar.) 1.Küçük çocuk.2. Yemeğe gelen misafir. 3. Dalkavuk zümresinin piri.

Tûğ: (Fars.) Tuğ.

Ṭurre: (Ar.) Alın sacı.

Tünd: (Fars.) Sert, şiddetli.

Türāb: (Ar.) Toprak.

Ṭıfl: (Ar.) Çocuk, küçük.

Ṭufeyl: (Ar.) Dalkavuk zümresinin piri.

Ṭurre: (Ar.) Alın saç, kıvrıkcık saç lülesi.

Ṭūtî: (Fars.) Dudu, papağan cinsinden taklit yapan bir kuş.

U

‘Uḳbā: (Ar.) 1. Ceza. 2. Ahiret, öbür dünya.

‘Uḳūl: (Ar.) Akıllar, zihinler, uslar.

‘ulūm: (Ar.) İlimler, bilgiler.

Umūr: (Ar.) 1. İşler, hususlar. 2. Önem verme.

‘Uruk: (Ar.) Irklar, kökler.

‘Uşşāk: (Ar.) Aşıklar.

Ü

Üftāde : (Fars.) Düşmüş, düşkün, biçare.

‘Üryān: (Ar.) Çıplak.

Üstūḡyān: (Far.) Kemik.

V

Vafir: (Ar.) Çok bol.

Vaḳār: (Ar.) Ağırbaşlılık.

Vāḳı’ : (Ar.) Vuku bulan, olan.

Vāḳıf: (Ar.) Bir işten haberli olan, bir şeyi elde eden.

Varta: (Ar.) Kuyu gibi oyuk ve derin yer, çukur.

Vaşf : (Ar.) Nitelik, sıfat.

Va‘z: (Ar.) İbadet yerlerinde yetkili ve görevli bir kimse tarafından yapılan dinî konuşma.

Vebāl: (Ar.) Şiddet, ağırlık, günah.

Vecd: (Ar.) Kendisinden geçecek derecede dalgınlık.

Vech: (Ar.) Yüz, surat, çehre.

Vefā: (Ar.) Sözünde durma, dostluğu devam ettirme.

Vefāk : : (Ar.) Uygun olan.

Velî: (Fars.) Velakin, amma, fakat.

Velikin: (Fars.) Lakin.

Verā’ : (Ar.) Korkaklık.

Vesvās: (Ar.) Şeytan.

-veş: (Fars.) Gibi manasını veren bir benzetme edatı.

Vuşlat: (Ar.) Kavuşma.

Vuzû: (Ar.) Abdest alma.

Y

Yād: (Fars.) Hatırlama.

Yākūt: (Ar.) Değerli süs taşı.

Yār: (Fars.) Dost, arkadaş.

Yāz- dehom: (Fars.) Onbirinci.

Yevm: (Ar.) Gün.

Z

Za‘f: (Ar.) 1. Zayıflık, kuvvetsizlik. 2.

Bir şeye karşı duyulan aşırı istek.

Zāhid: (Ar.) Çok aşırı sofu.

Zāhir: (Ar.) Görünen.

Zaḥl: (Ar.) İntikam, düşmanlık.

Zaḥ-nāk: (Far.) Yaralı.

Żalāl: (Ar.) Doğru yoldan sapma.

Żalālet: (Ar.) Doğru yoldan sapma.

Zār: (Fars.) Ağlayan, inleyen.

Żarar: (Ar.) Bir menfaatin bozulması.

Żarīf: (Ar.) Zarafetli, güzel, şık.

Żarūrī: (Ar.) Zorunlu.

Żāyi‘: (Ar.) Elden çıkan, bozulan.

Zebāb: (Ar.) Kara sinek.

Zeban: (Far.) Dil, lisan.

Żelīl: (Ar.) Hor, hakir, aşağı tutulan.

Zemīn: (Fars.) Yeryüzü.

Zenān: (Fars.) Kadınlar.

Zenberek: (Fars.) Kurulduktan sonra kendi kendine hareket eden, çevirmeye

veya sıkıştırmaya yarayan demir yahut çelikten yay.

Zer: (Fars.) Altın.

Zerre: (Ar.) Pek ufak parça.

Zerrīn: (Fars.) Altından yapılmış.

Zevāl: (Ar.) 1. Yerinden ayrılıp gitme.

2. Zail olma, sona erme.

Żeyl: (Ar.) Bir şeyin altı, devamı, eki.

Zeyl: (Ar.) Ayırma.

Zeyn: (Ar.) Süs, bezek.

Żıll: (Ar.) Gölge.

Żīb: (Ar.) Süs, bezek.

Żībā: (Fars.) Süslü, yakışıklı, güzel.

Żih: (Fars.) Kiriş, yay kirişi, kaytan şerit.

Żikr: (Ar.) Anma, anılma.

Żillet: (Ar.) Hakirlik, horluk.

Żinā: (Ar.) Nikahsız birlikte olma.

Żinde: (Fars.) Diri, Yaşayan.

Żinde-Gānī: (Fars.) Dirilik, hayat.

Żinhār: (Fars.) Aman, asla.

Żir: (Fars.) Alt, aşağı.

Żirā: (Fars.) Çünkü, şundan dolayı.

Żiyād: (Ar.) Fazlalık, çokluk.

Ż‘af: (Ar.) Zayıflık, kuvvetsizlik.

Żuhūr: (Ar.) ortaya çıkma.

Żūr: (Ar.) Yalan, asılsız söz.

Żūr: (Far.) Kuvvet, güç.

Żübāb: (Ar.) Sinek.

Żücāc: (Ar.) Sırça, cam şişe.

Żühd: (Ar.) Her türlü zevke karşı koyarak kendini ibadete verme.

Zühal: (Ar.) Satr n gezegeni.

Z l l: (Ar.) G zel, hafif, tatlı su.

Z lf: (Fars.) Y z n iki yanından sarkan
saç l lesi.

Z ll: (Ar.) Alçalma, horluk, fakirlik.

Z m rr d: (Ar.) Yeşil renkli değerli bir
s s taşı.

A- İNCELEME DİZİNİ**Abdurrahman Güzel** 13/ 14**Agah Sırrı Levent** 8/13/ 14**Ahmedî** 15**Alim Yıldız** 13**Anadolu** 1/ 3/ 18/ 19/ 20**Atabetü'l- Hakāyık** 14**Avrupa** 1**Bakî** 1**Bayezid** 3/ 4**Bolu** 3**Cemal Kurnaz** 4/ 6**Cihangir Şah** 3**Dinî- Tasavvufî Türk Edebiyatı** 13/ 14**Divan Edebiyatı** 9**Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri** 4 / 6**Edip Ahmet Yükneki** 14**Edirne** 3**Eski Anadolu Türkçesinde Ekler** 19/ 21**Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz** 9**Feridüddin Atar** 14**Filiz Kılıç** 7**Firdevsî** 9**Fuzûlî** 1**Gedus** 3**Gelibolulu Mustafa Âlî Çelebi** 8**Germiyan** 3/ 4**Gürer Gülsevin** 19/ 21**Güvâhî** 14**Hākān** 6**Haluk İpekten** 9**Hasan Çelebi** 3/ 4/ 6**Hasbî** 3/ 4/ 7

Hayalî	1
Hayriyye	14
Heşt- Behişt	5
Hicaz	1
http://www.turkishstudies.net	19
Hüsrev	6
İbrahim Kutluk	4/ 6
İbrahim Şener	13
İran	1/ 7 / 9 / 14
İskender Pala	9
İskender-nāme	15
İstanbul	3/ 4/ 7
Kamusu'l- A'lam	3
Kanuni Sultan Süleyman	1
Keşfi	3/ 4/ 5/ 6/ 7/ 8/ 100/ 117/ 125/ 139/ 155/ 162/ 190
Keşfi Abdullah Efendi	3
Keşfi Çelebi	3
Kidosî	3
Klasik Türk Şiirinin Anlam Dünyası-Edebi Türler ve Tarzlar	14
Kudüs	3
Kutadgu Bilig	14
Kühü'l- Ahbār	7 4
Latîfî	3/ 4/5/ 6/ 7
Latîfî Tezkiresi	5/ 6
Leyla Karahan	19
Lütfiyye	14
M.Dursun Erdem	19
Manastır	3
Mehmed Süreyyâ	3
Mehmet Nâil Tuman	4/ 6
Metin Akkuş	13/14
Mısır	1
Mir Muhammed Salih	3
Molla Sebâyî	5

Mustafa İsen 4/ 5/ 6/ 7

Mustafa Keskin 3

Mustafa Tatçı 4/ 6

Nābī 14

‘Atā 3/ 4 /12/ 26

Oğuz 19

Pend-nāme 14

Risaletü’n- Nushiyye 14

Riyāz’üs-Sālikîn 8

Saruhan 3

Sehī 3/ 4/ 5/ 6/ 7

Seyfettin Özege 8

Sicil-i Osmanī 3

Suriye 1

Süleyman Çelebi 3

Sümbülzāde Vehbī 14

Şehnāme 9

Şemseddin Sami 3

Te’dib-nāme 1/ 3/ 4/ 8/ 9/ 13/ 190

Tezkire-i Meşāir-i Osmāniye 3

Tezkiretü’ş- Şuarā 4/ 6

Tuhfe-i Nāilī 3/ 4/ 6

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi 4

Türk Edebiyatı Tarihi 13/ 14

Türk İslam Edebiyatı 13

Vesilet’ül- İrfān 8

Visālī 8

XVII. Yüzyıl Tezkirelerinde Şair ve Eser Üzerine Değerlendirmeler 7

Yunus Emre 14

Yusuf Has Hacib 14

Zātī 7/ 190

B. METİN DİZİNİ

‘Acem: 151a/ 73 - 163b/ 429-164b/ 456- 168a/ 560- 168a/ 572

‘Aṭā: 148b/ 1 - 148b/ 9

Cebreil: 185b/ 1082 – 186a/ 1100

Cibril: 185b/ 1079 – 185b/ 1081 – 185b/ 1085 – 186a/ 1088 – 186a/ 1096

Çin: 160b/ 340

Ferīdun: 156a/ 212

Frengī: 166a/ 489 – 179a/ 895 – 195a/ 1342

Frenk(g): 165b/ 483 – 173b/ 724

Ġalata: 165b/ 482

Hindūstān: 150a/ 49- 150a/ 50

İblīs: 171a/ 657

Kāf: 150b/ 67

Kā‘be: 151a/ 74

Keşfī: 166b/ 511 –173b/ 725 - 179a/ 895 –182a/ 979 – 187a/ 1116 - 192a/ 1269-
195a/ 1342

Kurān: 152b/ 116153a/ 139-

Mahmūd Sancar Nejat: 180b/ 933

Mecūsī: 167a/ 537

Merve: 190a/ 1203

Meryem: 168a/ 560

Misbāh u Pend-i Mülūk: 148b/ 6

Mūsā: 167a/ 536

Mustafā: 155a/ 184

Nūh: 157b/ 258

Rūm: 158a/ 269164b/ 452-

Sāmīrī: 167a/ 539 - 167a/ 540 – 167a/ 541 – 167b/ 543

Sancar: 180b/ 938 – 180b/ 944

Süleymān: 184b/ 1054

Tūr: 167a/ 536

Yūsuf: 162b/ 393 – 178a/ 865

Zuhāl: 161b/ 370

SONUÇ

1. Keşfî'nin Tedib-nâme adlı mesnevisi bize şair bir babanın oğluna hayatı tanıtmak üzere yazmış olduğu bir eserdir. Sürüp giden hayat boyunca kazanılan tecrübeler, karşılaşılan zorluklar ve acılar bunun yanında hiç bitmesin istenilen mutluluklar ve bu mutluluğa götüren yollar eserde bir bir anlatılır. O dönem insanının hayata bakışı, yaşamdan bekledikleri ya da yaşamın insanoğlunun hayatına neler kattığı gözler önüne serilir. Bu durum günümüz insanı ile o dönem insanı arasındaki düşünce farklılığını ve ortak paydada buluştuğu yerleri gösterir.

2. Eserden anlaşılmaktadır ki; zaman – tarih ne olursa olsun hayat insanoğlu için hep aynı şeyleri verir ya da alır. Zaman içinde değişen tek şey oyunculardır. Sahne, senaryo aynıdır. Gerek mutluluk ve gerekse hüznün için hep aynı yollardan geçmek gerekir. Bütün zaman dilimlerinde insanoğlunun amaçları arasında hep yaşadıklarından pay çıkarma ve bunu gelecek nesle aktarma problemi mevcuttur.

3. Eser, Fe'ulün Fe'ülün Fe'ülün Fe'ül kalıbıyla yazılmıştır. Ancak metinde çeşitli vezin problemleri mevcuttur. Veznin başarılı bir şekilde kullanılmamıştır.

4. Eserde genellikle tam kafiye olmak üzere yarım ve zengin kafiye de kullanılmıştır. Redif de bir diğer ahenk unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır.

5. Eser, mesnevi nazım şekliyle yazılmıştır ve nasihat-nâme türünü ihtiva etmektedir.

6. Eser, Eski Anadolu Türkçesi dil özelliklerini yansıtmakla beraber Osmanlı Türkçesi dil özelliklerini de içermektedir.

KAYNAKÇA

- Akkuş, Metin, Klasik Türk Şiirinin Anlam Dünyası-Edebi Türler ve Tarzlar, 1. Baskı, Fenomen Yay. , Ankara, Mayıs-2006
- AnaBritannica Genel Ansiklopedis, Ana Yayıncılık A.Ş., İstanbul, 1992
- Banarlı, N.Sami, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, MEB.Yayınları, 2 cilt, İstanbul, 1998
- Beyzadeoğlu, Ali Süreyya, Sünbülzade Vehbi, Lütfiyye, İstanbul-1994
- Bilgin, Azmi, “ Türk Edebiyatında Nasihatname ve Emre’nin Tercüme-i Pendname-i Attar’ı”, TDA, 93, 197-208
- Büyük Türk Klasikleri, Ötüken Yayınları, Ankara, 1985
- Canım, Rıdvan, Latifi, Tezkiretü’ş-Şu’arā ve Tabsıratü’n-Nuzamā(İnceleme- Metin), Atatürk Kültür , Dil ve Tarih Yüksek Kurumu – Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay., Ankara , 2000
- Devellioğlu, Ferit, Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Sözlük, 19. Baskı, Aydın Kitabevi Yay. ,Ankara-2002
- Ece, Selami, Süheyl ü Nevbahar, 1. Baskı, Aktif Yay. ,Ankara- 2003
- Ece, Selami, Tahkiye Açısından Haşimi’nin Mihr ü Vefa Mesnevisi(Trankripsiyonlu Metin- İnceleme), Atatürk Üniv., Sos. Bil. Enst., Yüksek Lisans Tezi, Erzurum-1996
- Feridüddin Atar, Pend-name, (Öğüt Kitabı), çev. Nuri Gençosman, İstanbul- 1985
- Gülsevin, Gürer, Eski Anadolu Türkçesinde Ekler, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu, Türk Dil Kurumu Yayınları:673, Ankara-1997, s. 1
- Güzel, Abdurrahman, Dinî- Tasavvufî Türk Edebiyatı,3. Baskı, Akçağ Yay., Ankara-2006, s. 704
- Hengirmen, Mehmet, Güvahi, Pendname(Öğütler ve Atasözleri), Ankara-1990
- İpekten, Haluk, Eski Türk Edebiyatı, Nazım Şekilleri ve Aruz, Dergah Yayınları, İstanbul, 1995
- İpekten, Haluk, v.d.,Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü, KTB.Yayınları, Ankara,1992
- İsen, Mustafa, Kühü’l-Ahbar’ın Tezkire Kısmı, İnceleme-Metin, Doktora Tezi, Erzurum, 1979
- İsen, Mustafa,vd, Eski Türk Edebiyatı El Kitabı, 2. Baskı, Grafiker Yay., Ankara-2003

- İslam Ansiklopedisi(TDV), TDV Yayınları, İstanbul, 1992
- Kanar, Mehmet, Kanar- Farsça- Türkçe Sözlük, Deniz Kitabevi, İstanbul-2000
- Karahan, Leyla, “Eski Anadolu Türkçesinin Kuruluşunda Yazı Dili- Ağız İlişkisi”, (Turkish Studies), (M.Dursun ERDEM), 07.08.2006, <http://www.turkishstudies.net>
- Keskin, Murat, vd., Sicill-i Osmanî, Sebil Yay. c.IV-I, İst.-1997
- Kılıç, Filiz, XVII. Yüzyıl Tezkirelerinde Şair ve Eser Üzerine Değerlendirmeler, Akçağ Yay., 1. Baskı, Ankara-1998, s.
- Kınalızade Hasan Çelebi, Tezkiretü’ş- Şuarā, haz. İbrahim Kutluk, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2.c. ,2. Baskı, Ankara-1989, s. 819
- Levenet, Agah Sırrı, Divan Edebiyatı, (Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar)İstanbul, 1980
- Levent, Agah Sırrı, Türk Edebiyatı Tarihi, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1.cilt, 3. Baskı, Ankara-1998, s.
- Mehmet Nâilî Tuman, Tuhfe-i Nâilî, Mehmet Nâil Tuman, Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri, haz.Cemal Kurnaz,- Mustafa Tatçı Bizim Büro Yay., İstanbul-2001, s. 852
- Mengi, Mine, Eski Türk Edebiyatı Tarihi- Edebiyat Tarihi- Metinler, 9. Baskı, Akçağ, Ankara-2003
- Onay, Ahmet Talat, Türk Halk Şiirinin Şekli ve Nevi,(Haz. Kurnaz, Cemal) Akçağ Yayınları, Ankara, 1996
- Osmanlı Müellifleri, c.3, Matbaa-i Amire, İstanbul-H. 1343
- Özsoy, Bekir Sami, Başlangıcından Günümüze Örnekleriyle Türk Şiiri, 1. Baskı, Akçağ, Ankara-2005
- Pala, İskender, Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, 4.Baskı, Ötüken Yay., İstanbul-1998
- Pala, İskender, Divan Edebiyatı, LM Kitaplığı Yayınları:4, Deneme Dizisi:2, 5. Baskı, İstanbul- Mayıs-2003, s. 66
- Şemseddin Sami, 13. Baskı, Çağrı Yay. , Baskı: Enes Ofset,İstanbul-2004
- Şemseddin Sami, Kamus-ı Türki, Enderun Yayınları, İstanbul, 1989
- Şemseddin Sami,Kamusu’l- A’lam, c.5, Kaşgar Neşriyat, Ank.-1996, s. 3864
- Şener, İbrahim- Yıldız, Alim, Türk İslam Edebiyatı, Rağbet Yayınları, İstanbul-2003, s. 240
- Şentürk, Ahmet Atilla- Kartal, Ahmet,Eski Türk Edebiyatı Tarihi, Dergah Yay., Birinci Basılış-Ekim -2004, İstanbul
- Türk Dili ve Ansiklopedisi, Dergah Yayınları, İstanbul, 1977

Türk Dünyası El Kitabı, Türk Kùltürünü Araştırma Enstitüsü Yay. 121,
.3.Cilt, İkinci Baskı, Ankara-1992

Yeni Tarama Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yay. , Ankara Üniversitesi
Basımevi, Ankara-1983

ÖZGEÇMİŞ**SİBEL ÜST**

29. 06.1980’de Erzurum’da doğdu.50. Yıl ilkokulu (1991), Atatürk Ortaokulu (1994), Atatürk Lisesi (1998) mezun oldu. 1999 yılında başladığı Atatürk Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden 27 Haziran 2003’te mezun oldu. Aynı yıl Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde yüksek lisansa başladı. 22 Aralık 2005’te Araştırma Görevlisi olarak başladığı Atatürk Üniversitesi Erzincan Fen-Edebiyat Fakültesinde görevini sürdürmektedir.